

חיוב מוזנות לאשה שרוצה לגרשה - אחרי חרדר"ג

בעיה זו של רוצה לגרש אשתו לאחר תקנת רגמ"ה, בלי אמתלא או עם אמתלא, והיא ממאנת להתגרש, אם יש לפוטרו ממוזנותיה או לא? — היא אחת הבעיות האקטואליות בבתי הדין הרבניים. אנו רואים זאת גם בכמה מפסקי הדין מאוסף פסקי הדין של ביה"ד הגדול לערעורים. בעיה זו לא נתבררה כל צרכה בספרות השר"ת רק זעיר פה זעיר שם, ומן הראוי להגדיר ולברר ענין זה בכל הקיפו, היסודות והפרטים השונים בזה, למען יוכלו היושבים כסאות למשפט להכיר את הבעיה מכל צדדיה, ולפסוק בזה כפי העובדות אשר לפניהם. ברורנו הבא מוקדש לכך. בראשונה נגדיר ונברר בע"ה את שיטת הרא"ם היסודית בענין זה, ואם שלמעשה אין פוסקין כמותה, ואין לומר קים לי כוותה, אבל היא משמשת כסניף בכמה תשובות גדולי האחרונים להלכה למעשה. מתוך הגדרתה, ניתוחה ובירורה, נוכל להבהיר את הרקע של הבעיה, ואחר כך נדון בפרטי הבעיה הנוגעים להלכה למעשה.

א. שיטת הרא"ם

(א) כך כתב הרא"ם בתשובותיו סי' ל': אם רצה לגרשה בטענת מאיס עלי או שאר טענות שאינן נאמן בהן והיא אינה רוצה להתגרש ואינו יכול לגרשה מתקנת הקהלות, מה דינה במוזנות — חייב לזונה או לא? התשובה מוכחת שמאחר שהוא רוצה לגרשה ויש בידו לפי הדין לגרשה ברצונה ושלא ברצונה, אע"פ שמצד התקנה אינו יכול לגרשה בעל כרחו מ"מ לא יהיה חייב במוזנותיה מאחר שהעכוב הוא מצידה ולא מצדו שהרי הוא רוצה לגרשה, וראיה מס"ק דכתובות, הגיע הזמן הלא נישאו אוכלת משלו כו', ואין הפרש בזה בין נשואין לקדושין אלא שבקדושין הוא מלמעלה למטה ובנשואין מלמטה למעלה. ואינו דומה ג"כ לספק גרושין או למי שלא הגיע הגט לידה שחייב לזונה, דהתם שניהם צריכים (במהר"א ששון הגירסא בד' הרא"ם: „רוצים“) להתגרש אלא שלא הגיע הגט לידה, ולפי"ז אי"כ בנידון דידן יורשה אעפ"י שאינו מעלה לה מוזנות שהעיכוב הוא ממנה".

הרא"ם מדגיש גם בתחילת התשובה שטעם הפטור הוא „מאתר שהעיכוב הוא מצדה ולא מצדו“. וכן בסוף התשובה: „שהעיכוב הוא ממנה“, אמנם מוסיף גם: „ויש בידו לפי הדין לגרשה ברצונה ושלא ברצונה אע"פ שמצד התקנה אינו יכול לגרשה בע"כ“. ומה נראה בכונתו שיש צורך לשם פטורו ממוזנות לשני חגימוקים יחד: יכולת לגרש ועיכוב הגירושין מצדה. שאם אינו יכול לגרשה בעל כרחו מדאורייתא, אף שרוצה לגרשה, אין רצונו לגירושין משנה את חיוביו כלפי האשה, תבאים כתוצאה מקשר האישות שביניהם גם אם הסיבה לאי אפשרות הגירושין

הוא מפני מיאונה, אבל מכיון שהרי אינה מחויבת להתרצות לגירושין אין לעת אפשרות של גירושין לבטל את החיובים שעליה, ואין הגירושין בידה, וצריך איפוא להמשיך בחיי האישות ובחיוביהם. אך אם בידו לפי הדין לגרשה ורק מצד התקנה אין לגרשה, אין המניעה שע"י התקנה גורעת מיכלתו לגרש. (להלן בפ"ג אות ב', אנו מבדילים שבמקום שיש צורך שתהיה לו יכולת „בכח" — מספיק פה שיכול לגרש מדין התורה, ובמקום שיש צורך שתהיה לו יכולת „בפועל" אפשר לומר שגם עיכוב שמדרבנן נקרא שאין לו היכולת בפועל, וכיון שעיקר טעם הפסוק הוא מפני המניעה והעיכוב שלה כמו שיבואר, ורק כדי לקבוע שהיא נקראת חמאכבת. אמר אינה מתרצית, אין צורך אלא רק שתהיה לו היכולת „בכח").

חמאכבת למעשה את הגירושין הלא היא, שהרי היא יכולה, גם עכשיו אחרי התקנה להתרצות להתגרש, ובהצטרף שני הדברים יחד: יכולת לגרש ועיכוב הגירושין ממנה, ששניהם משלימים זא"ו, פסוק ממזונותיה. ואם לא היתה המניעה העיקרית מצדה, אף שרק מתקנ"ח אינו יכול לגרש והתקנ"ח היא לטובתה, אבל עכ"פ הרי אינו יכול לגרשה והיא אשתו כמקודם ומדוע יפטר מחיוביו. עתה, שבידו היכולת לגרש והעיכוב הוא מצדה, יש לפוטרו מחיוביו כיון שרוצה לגרשה ולבטל את האישות והחיובים הנובעים מזה, והיא מעכבת.

הרא"ם מביא הוכחה לדבריו מהגיע זמן ולא גישאו וכו', אך אינו מפרש כיצד היא ההוכחה משם. רבים נתקשו בביאור הוכחה זו, וגם בבאר לשונו „מלמטה למעלה" „מלמעלה למטה". ראה בתשובת מהר"א ששון סי' נ"ה, ובתשובת פרח מטה אהרן ח"א סי' כ"ד מביא כמה פירושים דחוקים בביאור מלים אלו.

לפי מה שאנו מבארים שעיקר טעמו של הרא"ם הוא מפני שהיא מעכבת (אם כי יש צורך גם זה שרק משום תקנ"ח אינו יכול לגרשה) תתפרש ההוכחה כך: הרי אמרו שם כתובות ב' ע"ב: „אי דמעכבן אינהי אמאי אוכלת משל"ו ומסורש שם בסוגיא שאף אם נאמר שחלה הוא או חלתה היא אף שהוא אנוס כיון שתגיע הזמן חייב במזונות, אבל אם היא מעכבת פשוט שם שפסוק שכיון שהיא מעכבת אין לו להתחייב במזונותיה אף שהגיע כבר הזמן שבו מתחייב. ומזה יש כמו כן ללמוד לגידון שלנו שאם הוא רוצה לגרשה והעיכוב הוא מצדה, ומדין דאורייתא יכול גם לגרשה בע"כ, שנפטר ממזונותיה, כיון שתוא מוכן לגרשה לבטל את האישות וחיובת. אף ששם ע"י עיכובה נשאר מצבו ביחס למזונות כמו שהיה קודם לפני הגעת זמן שלא נתחייב עוד במזונות וגם עכשיו אינו מתחייב מפני עיכובה — היינו „מלמעלה למטה". ואילו כאן במעכבת הגירושין יהיה לחיטך שיהיה מצב של „מלמטה למעלה", חיינו אותו מצב של אחרי הגירושין שאינו חייב או במזונותיה יהיה גם עכשיו לפני הגירושין, ולכאורה המצבים שונים ואין לדמותם זה לזה, אבל בכל זאת הגדר אחר הוא שעכוב מצדה אינו יכול לא לחטיל עליו חיוב מחדש ולא למנוע ממנו ביטול חיוביו אם רוצה לבטלם ע"י גירושין.¹)

1) השאלה בנידון שלנו היא מצד שהעיכוב שלה הוא בזכות, ובתוקף תקנ"ח שיש לה זכות לעכב הגירושין. משא"כ „דמעכבן אינהי" שבסוגיא הגמרא כמובנת העיכוב שלח הוא שלא כדין, שהרי הגיע הזמן והיא גם לא אנוסת, וע"כ דאי שאין מקום לחייבו במזונותיה. ואין מזה ראי לגידון שלנו. ח עדרן.

ומה שהעיד החלק מחוקק באה"ע סי' ע"ז ס"ק ג' ובתשובת הנ"ל של המהר"א ששן, שהרי מתוך הסוגיא שם רואים שאין לדמות תחילת דינו החלטת חיוב חדש לסוף דינו לפטרו ממוזנות, שהרי לפי לשון אחד — וכן נפסקה החלטה בסי' נ"ו — גם חלה הוא או חלתה היא אינו מעלה לה מוזנות, ואחרי הנשואין הרי ברור שאינו נפטר ברוצח לגרשה ונאנס באונס אחר שאין היא הגורמת — ע"ז אפשר לומר שאמנם כן הוא שלהלכה שם שונה, אבל עכ"פ אנו שומעים מסוגיא זו שגם אם מתחייב בכל אופן בהגעת זמן גם בחלה או בחלתה והרי מזה שבהגעת הזמן כבר חל חיוב מוזנות — ואין החיוב עליו דוקא מפני שהגיע הזמן ואינו נושאה, שהרי גם בחלתה שהוא מוכן לנושאה מחויב — ובכ"ז נפטר אם היא מעכבת. הרי איפוא שהעיכוב שלה גורם שלא יהיו לה מוזנות מהבעל (מתוך רהיטת הסוגיא שם נראה שאף אם בעיכוב מטעם תקנה יתחייב בהגעת הזמן אבל אם היא המעכבת ודאי שפטור) ויעוין בהפלאה אה"ע סי' ע"ז מש"כ בזה.

(ב) בסי' בית"יעקב (לבעל הנתיבות) ה' כתובות ריש סי' ע"ז וכן המהר"א ששן בתשובותיו סי' נ"ה מפרשים שהוכחה הרא"ם היא שעכוב מתקנת חכמים לטובתה אינו יכול לחייבו במוזנות ממה שרצו בסוגיא שם לומר שבכל אונס חייב במוזנות ואפילו הכי כשהוא אנוס בתקנתא דרבנן פטור; וכל דינו של הרא"ם מעמידים על כך מטעם אנוס בתקנתא. ומדמים ענין זה לדברי הרמב"ם פ"י מה' גירושין גבי גשתטית, ודברי הה"מ שם.

ודבריהם צ"ב שהרי אנו רואים שבהגיע זמן שגם אם הוא אנוס מדאורייתא פטור ממוזנות בפירסה גדה בשעת וסתה, ומה שברור שם שבאנוס מתקנתא פטור הטעם הוא כיון שיש תקנה דרבנן שלא לישא באחד בשבת ה"ו כאילו לא הגיע הזמן, ואין הברל באנוס כזה בין דרבנן לדאורייתא (וראה שם מה שפירשו הראשונים בזה הובאו דבריהם בשיטמ"ק שם ד"ה וכן מצאתי). אמנם הבית"יעקב מפרש דבריו אליבא דפירושו של הרשב"א שם בטעם תקנתא מפני שזה לטובתה, אבל הלא מפורש שם שגם בדאורייתא כן, ויעוין בהפלאה סימן ע' סעיף ד', וצ"ב.²

ובעיקר קשה לפרש כדבריהם שהרי הרא"ם עצמו מרגיש בטעם הפטור מפני שהיא מעכבת ולא מפני התקנתא שלטובתה. (ודברי הרמב"ם והה"מ בגשתטית, יבוארו בארוכה אי"ה להלן בפרק ג').

אבל אף שעיקר טעם הרא"ם הוא מפני שהמניעה היא מצדה, מוסיף גם שיש בידו לגרש גם בע"כ ורק תקנת חכמים מעכבת, וכמו שביארנו באות ב', ואם אינו יכול לגרש מן התורה כגון באונס ובמוש"ר שיש עליו איסור של לא יוכל לשלחה, חייב במוזנותיה, שאף שאם היא מתרצית יכול לגרשה, אבל אינה צריכה לרצות כמו בהגיע זמן שהיא צריכה ומחויבת לינשא לו, אך אם היכולת בידו לגרשה מן התורה וגם עכשיו אחרי התקנתא היא יכולה להסכים, — אם אינה מסכימה הרי מניעת תגירושין ממנה.

(2) השאלה, כאמור בחצרה (1) היא כשיש לה זכות לעכב בתקנתא, ולזה הביא רא"י מתגיע זמן בא' בשבת, שאף שם העיכוב הוא לטובתה ולזכותה משום "שקדו". אבל פירסה נדה חרי אין זה עיכוב בגדר זכות, אלא עיכוב הבא מחמת אונס, וכיון שא"ש כאן נסתחפה שדחו, מפילא אין לה זכות למזנות.

ולפיכך במקום שמשביעין אותו שלא לגרש בעל כרחו, הרי אינו יכול לגרשה מן התורה וחייב במוזנותיה. וא"צ לבוא בזה לטעם שכ' לענין זה בס' סרת מטת אתרן ח"א סי' כ"ד, שאין זה כמו חרדר"ג שהוא לטובתה, אך עדיין יש לדון בזה קצת בנושע שלא לגרש, שאפשר לומר שרק באיסור כמו לא יוכל לשלחה שהוא בעצם הגירושין שאין לו יכולת לגרש, משא"כ בנושע שלא לגרש שזה ענין צדדי שלא לעבור על שבועתו, ובכמה ענינים מחלקים כעין זה, (וראה מה שדן הגרעק"א בתשובה סי' קכ"ט אם שייך אי עביד לא מהני בנושע שלא למכור בדי התוס' בתמורה) וחרי יש מי שסובר שגם תקנה שיש עמה חרם ה"ז כמדאורייתא לענין אם זה ספק דאורייתא וכו' (כמו שמוכח כן מהמהרי"ק שורש ק"ז וכמו שדגו בזה חרבת מחאחרונים), אלא שהחרם הוא כשבועה שלא לעבור על התקנה ואין זה לעצם הגירושין, והדברים בזה ארוכים ואכ"מ. וראה בתשובת מהר"ם סי' תתס"ו ובהגמ"ד כתובות סי' רצ"א ובד"מ אהע"ז א' וראה בת' צמח צדק אהע"ז ב' קל"ב סכ"א, ועי' גם במהרש"ם ח"ב ס"ס שציין מקורות לכך, ובאוצר-הפוסקים ח"א סי' ס"א אות ג', יצוי"ש. ואכ"מ.

ג) לפי מה שאנו מפרשים דברי הרא"ם, יוצא שלפני חרם דרבנו גרשום אם רוצה לגרשה והיא אינה רוצה, יהיה הדין כך: אם יכול לגרשה בעל כרחו כגון לזרק לידה או לחצירה או לכופה לקבל הגט ואינו עושה כן — חייב במוזנותיה שהרי אין עיכובה מונע אותו מלגרשה, וברצון לבד לגרשה אין מחבטלין זכויותיה — ויעוין סי' ד' סעיף ה' — ואינו נפטר מחיוביו כלפיה. ואין הדבר צ"ל אם היא ג"כ מסכימה להתגרש והגט עדיין לא הגיע לידה, שהוא חייב וכמו שנפסק כן ברמב"ם פ"ו מה' גירושין ה"ל: „הבעל ששלח גט לאשתו הרי הוא חייב במוזנותיה ובכל תנאי כתובתה עד שיגיע הגט לידה או ליד שליח לקבלה" וכמוש"כ הרה"מ שם: „זה פשוט שכיון שאינה מתגרשת עד שעת קבלתה הרי היא כאשתו לכל דבר" (וא"צ לבוא בזה מטעם שהיא אגודה בו וה"ז כמגורשת ואינה מגורשת, אלא מפני שעדיין היא אשתו לכל דבר, ותמה הדבר שהבאה"ג באהע"ז סי' קמ"א סנ"ח מציינ בשם הרה"מ שמחויב מדין מגורשת ואינה מגורשת, ולהלן בפ"ג אות י' גזון אי"ה בארוכה בגדר עצם חיוב מוזנות של בעל לאשתו אם מטעם החיים המשותפים שביניהם או גם מטעם אגודה בו, ולגדן דידן אין הבדל בזה) — אך גם אם אינה מסכימה אבל אם יכול לגרשה בע"כ עדיין יש עליו החיובים הקודמים כיון שאין היא המעכבת למעשה את הגירושין, וזה גם ודאי לא גרע ממגורשת ואינה מגורשת שחייב במוזנותיה, וכמוש"כ הרא"ם בסוף תשובתו הנ"ל: „ששם שניהם צריכים להתגרש אלא שלא הגיע הגט לידה" וכונתו משום ששם לא היא המעכבת והם צריכים להתגרש אלא שלא הגיע הגט לידה.

וכל דיונו של הרא"ם הוא אחרי תקנת רבנו גרשום, שאינו יכול לגרש בע"כ, ולמעשה היא המעכבת כיון שזה תלוי ברצונה שאם תרצה תתגרש, ולפני חרם דרבנו גרשום גם כן אם אינו יכול לגרשה כלל בגללה כגון שרצה לגרשה וברחה או נפטר ממוזנותיה, כמו אחרי חרדר"ג אם אינה רוצה להתגרש, (וכאן זה יותר עדיף מכמה בחינות, שהרי אחרי חרדר"ג אפשר לטעון כנגד זה שה"ז כמו כפית אם מונע ממנה מוזנות וכן מה הועילו חכמים בתקנתן, וכמו שנדבר בזה לחלן).

לפי זה לא יקשה על שיטת תלמי מחסוגיא בגטין י"ב ב' שבאומר הן גט לאשתו יכול לחזור בו שאם רצה שלא לזון את אשתו אינו רשאי, אף שהגט כבר נכתב והיא מסרבת לקבל הגט — משום ששם הרי יכול לזרוק לה תגט ולגרשה בע"כ ואין איפוא עישוב מצדה כדי לסוטר (וצ"ב באשה שברחה ואינו יכול לגרשה בע"כ שפטור ממוזנותיה לפי"ד — אם יכול לזכות לה גיטה, כיון שתלו שם הטעם באם ירצה שלא לזונה אינו רשאי, ויעוק במשי"כ המהרש"ל, המהרש"א והגהות קרני ראם בד' התוס' שם ד"ה וכי תימא).

על סוגיא זו בגיטין בקשר עם הבעיה דידן אם פטור ממוזנות כשרוצה לגרשה העירו בנחלי-יצחק ח"א קונטרס שבסוף הספר, בהפלאה סי' ע"ז ובחזון-איש האהע"ז סי' ק"ז אות כ"א, וכעין יישובנו בזה מצאתי אח"כ בס' „ברית יעקב" אהע"ז סי' נ"ב.

וראה זה מצאתי בתשובות הרמב"ם (הוצאת פריימן סי' קפ"ה) כתוב בזה"ל: „שאלה: אדם אחד כתב לאשתו גט ושלחו לה ונמנעה מלקחתו ונשארה אח"כ שנה א' ואח"כ תבעה מוזנותיה, היתחייב בזה אם לא. תשובה: אם פרע לה כתובתה ושלח לה הגט ולא נשאר אצלו מאומה ומביעת לקיחתו מצדה, אין לה שום מוזנות מעת ביאת הגט אצלה עם היות שלא תקבלנו, וכתב משה".

הנה מפורש כאן היסוד שעכ"ם לפני חרדר"ג באופן שהמניעה היא מצדה, וכבר דוגמה הנזכרת בתשובה, נפטר ממוזנותיה אף לפני הגירושין, והרי מכאן ראייה לעצם דינו של הרא"ם — שגם הוא מחדש — שגם לפני הגירושין אפשר ליפטר ממוזנות כשרוצה לגרשה והיא מעכבת, ומנין לנו זאת? ומדוע יפטר והרי היא אשתו עדיין? ובחכרח שאנו זקוקים לראייתו של הרא"ם מהגיע זמן, וכנ"ל. ומתוך כך כבר אפשר לדון שגם אחרי חרדר"ג יפטר לפי נימוק הרא"ם.³

תשובה זו נתפרסמה מכתב יד בקובץ זרע אנשים (הוצ' חב' שפתי ישנים, שנת תרס"ב) ובתשובות הרמב"ם (הוצ' פריימן שנת תרצ"ד) ולא היתה איפוא לפני כל אלה שדנו ביסוד דינו של הרא"ם. אולם הדברים האלה מפורשים גם בתשובת רב גטרונאי גאון הנמצאת בשערי-צדק ב' כ"ה, וכך כתב שם: „האשה ששלח לה בעלה גט ואמרה איני נוטלתו, — אם יש לה כתובה עליו ואמרה איני נוטלת גט עד שיתנו לי כתובתי יפה אומרת ויש לה מוזנות, אבל אם גחתך הדבר בינו לבינה ואין לה כתובה עליו ואין בינו לבינה אלא גט בלבד ולא קבלה גיטה אין לה מוזנות". גם בתשובה לרב סעדיה גאון בתשובה"ג שערי-צדק שער ב' סי' י' כתב מפורש, שאם מכינים את הגט ומשלישים את הכתובה ביד ב"ד נפטר ממוזנותיה, ורק אם נמצאת מעוברת אינו יכול לדחותה כל זמן שלא קבלה הגט לפי שהיא ברשותה (ברשותו?) ותחת אישה אנו קוראים בה. [אמנם מתוך דברי התשובה

3) גם אם נקבל דברי תרהמ"ה שליט"א שמכאן דינו של הרמב"ם, עדיין אין מזה

ראי' להרא"ם כדלעיל הערה 1), שהרי לאחר הדין הרשות בידה לעכב קבלת הגירושין.

אולם אליבא דאמת נראה שראיתו של הרמב"ם היא יותר משוטה, עיי' לקמן הערה 5).

חצורך.

הזאת (א) יוצא שבזמן שאפשר לגרשה בע"כ יכול הבעל לתבוע את האשה לבי"ד שתגרש ממנו ויש לזח כל גדר התביעה וחידון בבי"ד והיא איסוא מחויבת להענות לתביעה וחייבת להתרצות. ואם כן הרי אפשר לומר שרק לפני חדר"ג שמחויבת להתרצות זה דומה להגיע זמן, שגם שם היא מחויבת להתרצות, וכמו שחזיר בס' חפלאה. משא"כ אחרי חדר"ג. אך עצם גישה זו היא בלתי מובנת לכאורה, וזה תיחדש גדול וצריך בירור רב].

בס' משכנות יעקב אה"ע"ז סי' ט"ז מעיר ע"ד הרא"ם גם הוא, שגם לפני חדר"ג אם רוצה לגרשה אינו נפטר ממונותיה, ומוכיח כן מד' המשנה כתובות נ"א. אם אמר ורי גיטה וכתובתה רשאי, ומכיון שהמשנה הזאת לא נקטה דינה במונות ורק ברפואה, מוכח הרי מזה שתכונה כאן שרק אם גרשה ממש נפטר ברפואתה, כמו שמפרש רש"י, ולא ברוצה לגרשה והיא ממאנת, ולכן אין חידוש במונות. שנפטר כשגרשה רק ברפואה שאינו דומה לסדיונה, ולפי הרא"ם הרי צריך ליפטר אם רצונו לגרשה. — על הערה זו יש להשיב ולומר, שהנה מלבד מה שבתוספתא נזכרת הלכה זו ביחס למונות, והרמב"ם וכן בשו"ע סי' ע"ט מפרשים באמת משנתנו

(א) מפני שתשובה זו יש בה חידוש גדול בגירושין בע"כ, והלכות גדולות נשנו בה והיא אינה מצויה לכן כדאי לתעתיקה: זו לשונה: „וששאלתם, ראובן יש לו אשת וכו' ורוצה ראובן לגרשה ואינה רוצה לקבל גט וכו' ורוצה הבעל לחביא לבי"ד כל מה שהוא חייב לה, ולקרזת פסק הגט כדי שיכתבו אותו ויתא מוזמן לאשתו וכשתרצה לקבלו עם הזוזים תקבלו ותעשה כראוי לה, היפטר ראובן מן המונות כשיעשה כך אם לאו?—... אם הדבר כך היה כמו שנכתב בשאלה זו אם ראובן רוצה לגרש את אשתו היא אינה רוצה להתגרש אם הוא נותן לה כל הראוי לה יכול לגרשה בין ברצונה בין בע"כ כמו שאמרו האשה יוצאה לרצונה ושלא לרצונה והאיש אינו מוציא אלא לרצונה. וזה שאמרנו שהוא יכול לרציאה בע"כ אינו שלא לדעתה אלא לדעתה. והדרך בזה ששולחין לה בי"ד ומצוין אותה לבוא לבי"ד עם בעלה, וכשתבוא מצוין אותו לפרוע לה, וכשהן רואין שהוא פורע כהוגן מקרין אותו פסק הגט וכותבין אותו וכשנותנין אותו בידה על כרחא הרי היא מגורשת, ועכ"פ צריכין להניחו בידה וכו' וכו'. ואם נסתרה מבית דין משמרין לה שלוחי בי"ד עד שיראו אותה ומצוין אותה לבוא ואם לא באה לאחר שצו אותה ראוי לכתוב כתב פתיחה עליה, כי האיש ממתנין לו עד שלושה מושבות מפני רוב עסקיו אבל האשה די לה בשליחות אחת כמו שמצינו במשנה מי שיש לו לקבל ממון ונחבא כדי שלא יקבלנו שמגיחין הממון בבי"ד ויחשב לו כאילו קבלו (ערכין דף ל"א בראשונה היה נטמן וכו') וכשראובן נותן הראוי לאשתו ומה שהוא חייב לה עם הגט, הרי הוא פטור מליתן לח מוונות, אבל אם נמצאת מעוברת אינו יכול לדחותה כל זמן שלא קבלה הגט לפי שהיא ברשותו ותחת אישה אנו קוראין בה וכו' וכו', ואם מתה תוא יורשה בירושת החורה לפי שכל זמן שלא קבלה הגט לא נגמר לשלחה מביתו וכו' עד כאן.

אך מה שכתב הגאון בתו"ד: „והא חשוב כאילו קבלה הממון לבד לפטור ראובן מן המונות כמו שמצינו בערכין, נראת לכאורה שגישתו היא לאו דחוקא מפני אי קבלתה, את הגט אלא בעיקר מפני פריעונן כל מה שחייב לה תיינו הכתובה ונדונייתה, ותתי כבר גישה אחרת ודומה לגישתו של הגרי"א"ס בנחלי צחק ח"א בסופו, ראה להלן הערה ד'.

שנפטר לפני הגירושין ברפואתה באמירתו לבד, ויהיה מזה איפוא לכאורה סיוע לדי הרא"ם. ונדון בזה אי"ה בארוכה להלן בפ"ב — הנה גם לפי דבריו אין כאן קושי שחרי בררנו לעיל שאינו נפטר, לפני חרדר"ג, אם יכול לגרשה בע"כ ואינו מגרשת ורק במקרה יוצא מן הכלל שברחה או שהיא במדינה ואינה רוצה שם לקבל הגט ואינו יכול לכופה או לזרוק לה הגט, או פטור, ולכן נקטה המשנה דינה שפטור רק בגרשה ממש ולא ברוצה לגרשה שאינו נפטר, כיון שיכול לגרשה בע"כ, ואין עיכובה מונע את הגירושין (ומד' הרמב"ם. וחשובות הגאונים הרי מפורש שלפני חרם דר"ג נפטר ממזונותיה אם היא מעכבת).

וכן מה שהעיר שם עוד ממה שאנשי יהודה היו כותבין עד. שירצו היורשין. ליתן לה כתובתה אין חייבין לזונה, משמע בבעל גופא ליתא להך תקנתא — לפי מה שנתברר שטעמו של הרא"ם הוא מפני רצונו לגרשה ולכטל את האישות וחובסה ולא בעיקר מפני הכתובה אין לזה שייכות עם מזונות האלמנה. וכן לבני גליל שאין היורשין יכולין לסלק כתובתה וליפטר ממזונותיה הטעם הוא שכך הוא תנאי כתובה של מזונות האלמנה שהיורשים צריכים לזונה כל ימי מיגר אלמנותה. [אף שגם לבני גליל אם נטלה הכתובה נפטרו היורשין ממזונותיה כמבואר ברמב"ם, אבל לסלקה בע"כ אינם יכולים כי זה עצם התנאי כתובה שמזונות האלמנה חלויות במיגר אלמנותה לפי רצונה].

ד) נאמר לעיל שלענין חיוביו אינו נפטר גם לפני חרדר"ג, אם רוצה לגרשה והיא מסרבת ויכול לגרשה בע"כ, ואינו עושה כן. אבל לענין מורד חלוי בעיקר אם רוצה לגרשה מצדו היא ממאנת, ואף שיכול לכופה אותה לקבל הגט בע"כ ואינו עושה כן, בכל זאת אין עליו שם מורד, כיון שהוא רוצה לגרשה ובידו לגרשה. — מפני שאין דין מורד אלא בבעינא ליה ומצערנא ליה. וזה מה שכתב הרמ"א בס"י ע"ז ס"א: "י"א דאם רוצה לגרש מיד וליתן לה הכתובה אין מוסיפין לה על כתובתה". ומדייק כן מדברי הרמב"ם סי"ד מה' אישות חט"ז שכתב גבי מורד: "שאם שנאה ישלח אבל לענות אסור", ואם רוצה לגרש — אף שאינו עושה מאמצים לגרשה בע"כ — אינו מענה, ולכן אינו מורד. ועי' בביאור הגר"א שם אות ב': "י"א דאם וכר' היכא דמי מורדת אמרה כר". והיינו כמבואר שאין כאן בעינא ומצערנא ליה.

ו. ואם דברי הרמ"א מדוברים לפני חרם דר"ג, אין מכאן שום גנע עם שיטת הרא"ם, וכן גם מה שמוסיף שם: "ונ"ל דאף בלאו דלא יגרע אינו עובר" היינו שכיון שרוצה לגרשה אין עליו חיוב עונה ולכן אינו עובר בלא יגרע — אין להוכיח מזה שנפטר גם בחיוב מזונות כשרוצה לגרשה, לפני חרדר"ג, שאפשר שרק עונה אין לחייבו כיון שדעתו לגרשה ואסור לבוא עליה משום אל תחרוש וכר' אבל שאר חיובים אפשר לחייבו.

אך מסתבר מדברי הרמ"א נאמרו גם בזמן הזה אחרי חרדר"ג, וכן חלא משמע מזה שקבע את דבריו לחלכת עכשיו כשנתקנה כבר תקנת רגמ"ה. וכן נקטו בדבריו תבית שמואל סי' ר' וההפלאה בסימן זה ועוד, שגם בזה"ז אין עליו דין מורד, אף שאינו יכול לגרשה, אבל כיון שתוא מצדו רוצה לגרשה אין לחטיל עליו דיני מורד. ויעזין גם בחזקת איש אהע"ז סי' ק"ז אות כ"א שכתב שאף בזה"ז אין לקרוא לו מורד כיון שרוצה לגרשה, ואף אם מורד ממזונות נקרא מורד, וחייב במזונותיה

בוה"ו, לא כשיטת הרא"ם, אין לו דין מורד כיון שדעתו לגרשה וראה גם בתשובות
"ושב"הכהן" סי' נ"ה. ומה שאינו עובר בלא יגרע זהו ג"כ בחיוב עונח שאין
לחייבו שאין אפשר לכופו להוליד בני שנאות, ויעזיב בהפלות.

לא ביארו הג"ל מדוע אינו מורד בוה"ו כשרוצה לגרשה והרי עכ"ס אינו יכול
לגרשה שלא ברצונה (הב"ש רק מתעכב איך מוכיח כן הרמ"א מד' הרמב"ם
יעו"ש). וכנראה שהם מסתמכים על זה שגם בוה"ו אינו מורד כיון שאין זה
בעינא ומצערנא ליה, ות"ו כמו שאומרת מאיס עלי ורוצה להתגרש אף שאינה יכולה
לכופו לגרש, וכמו כן הוא הרי אומר שהיא מאוסה עליו ורוצה לגרשה, וכן מפורש
הטעם בד' הב"ח ריש סימן ע"ו שכתב: "וג"ל עוד דאפילו בוה"ו שאין מגרשין
בע"כ מתקנת ר"ג אעפ"כ אין מוסיפין על כתובתה דמאחר שאין מתכוון לצערה".
יעו"ן גם בדברי השלטי גבורים.

אולם יש לדון בזה הרבה, שאין זה כמן מאיס עלי, שהרי באומרת מאיס עלי
שאיין לה דין מורדת יש תנאים מסוימים, ובלוי התנאים האלה גם אם היא טוענת
מאיס עלי ורוצה להתגרש ממנו ואינה רוצה לצערו יש לה דיני מורדת. — הנה
שיטת התוס' בכתובות ס"ג: ד"ה אבל: "דלא מצי למימר מאיס עלי אלא היכא
דיש רגלים לדבר שהבעל אינו מתקבל לה". וראה בסוף סימן ע"ו בהשגות החלקת
מחוקק על דיני מורדת להב"ח אות ד' שכתב שהתוס' לא נקטו כן רק ל"מ שכופין
את הבעל אלא לקושטא. ודינא אמרו כן, ואפילו לדין התלמוד אינו במאיס עלי
רק במקום שיש רגלים לדבר, וכן משמע בהגהת מרדכי. וע"י גם בתנ"ם סיד
מאישות אות ה', א"כ כאן בבעל שאומר שהיא מאוסה עליו ורוצה לגרשה ואין לו
רגלים לדבר שהיא מאוסה בעיניו, צריך להיות שאחרי הדר"ג שאינו יכול לגרשה
בע"כ יהיה לו דין מורד אם עדיין יש עליו החיובים המוסלים עליו כלפיה.

וגם לאותן השיטות שאינן מצריכות רגל"ד ושום אמתלה אלא רק זה לבד
שהיא אומרת שמאוס עליה, וכמוש"כ בתשובת הרשב"א המיוחדת להרמב"ן סי'
קל"ח: "האומרת מאיס עלי אינה צריכה לתת טענה ואמתלה לדבריה מפני מה הוא
מאיס בעיניה, לפי שכשם שהדעות במאכל כך הדעות באנשים ונשים וזו שאומרת
שהיא מאוס בעיניה ואינה רוצה בו ובכתובתו שומעין לה להתנהג עמה כפי הדין
שנאמר עליה בגמ' בנדון האומרת מאיס עלי" (ויעו"ן גם בב"ח בפסקא מאיס עלי
אות א') — הנה הרמב"ן באותה תשובה בהמשך דבריו כותב: "בוז שתובעת
כתובה יש לחוש שמא עיניה נתנה באתר, והאומרת מאיס עלי שנוכר בגמ' היא
שאר מאוס בעיני ואיני חפץ לא בו ולא בכתובתו ובלבד שיוציאני, וכן תמצא
שם ברש"י פ' אע"פ וכיון שרוצה לצאת בלא כתובה ודאי נראה כדבריה שדעתה
אונס אותה לקוח בר'. הרי לפנינו שיש צורך ג"כ באינו סיוע שכדבריה כן הוא
שחיא קצה בו, ובלא סיוע אפשר עיניה נתנה באחר והיא מורדת אע"פ שחיא
רוצה להתגרש ולא לצערה, וכן כתב גם הר"ן בתשובותיו סי' י"ג (ומביא שם שכן
דעת הרשב"א בתשובה וכנראה שהמכוון הוא לתשובת הג"ל) ופסק כן הרמ"א
בסי' ע"ו: סי"ב ש"דוקא שמבקשת גט בלא כתובה אבל אם אומרת יתן לי גט
וכתובתי חיישינן שמא נתנת עיניה באחר ויש לה דין מורדת דבעינא ומצערנא ליה.
[בחלקת מחוקק על דברי הרמ"א אלו אות ד' כתב שאפילו אם שואלת גט סתם
ואינה מזכירה תכתובה אין לה דין מורדת ורק במזכירה תכתובה היא כמורדת. אולם

מדברי הראשונים אנ"ל מקור הדברים נראה שדוקא אם היא מזותרת בפירוש על הכתובה אין לה דין מורדת. וראה מה שדן בזה החזקוניש בח' אהע"ז סי' ק"ז אות ד' וע"י גם בהפלאה.

אך באמת הח"מ לשיטתו שאין דין מאיס עלי רק ברגלים לדבר כנ"ל; ולפי"ז אין שום חשש שמא עיניה נתנה באחר וכמבואר בסי' קט"ז סי'. ולכן אין צורך להוכחה מויתורה על כתובתה. ורק אם תובעת כתובתה בפירוש היא מבטלת בזה את עצם טענתה והוכחתה, וח"ז כאותה הלכה ביבמות ק"ז, תנו לי כתובתי, וכמו שנפסק כן בש"ע סי' י"ז סעיף מ"ד: „באה ואמרה וכו' ויש מי שאומר דבין בוז ובין אין מתירין אותה כיון שהזכירה כתובה יעו"ש, אף שיש חזקת דייקא ומינסבא, וכן שם סעיף ב' לענין אומרת לבעלה גרשתי, וכן בסי' קנ"ד סי' אף שיש לה חזקה של אין אשה מעיזה. וראה בתשובת הרא"ש ריש כלל מ"ג (במקרא ביארנו בע"ה בארוכה שהרא"ש בעינינים אלה לשיטתו הרמב"ם לשיטתו, ואין כאן המקום להאריך בזה). וע"י בבאור הגר"א כאן אות ד' שנימק כך דברי הרמ"א שלפנינו.

ואילו תשובת הרמב"ן הנ"ל (וכן הר"ן) ששיטתו היא כמתכר, שאין צורך ברגלי"ד ובשום אמתלה לענין מאיס עלי, לכן יש צורך שתותר בפירוש על הכתובה שזה ישמש כהוכחה לדבריה שלא נחשוש שמא עיניה נתנה באחר. ובדברי הרמ"א (ב) שנוקט החשש שמא עיניה נתנה באחר נוטים הדברים שדוקא במזותרת על כתובתה בפירוש וכפי הראשונים הנ"ל. החזקוניש בסי' הנ"ל דן בד' הרמ"א אלו ג"כ לחלק בין מקום שיש רגלים לדבר לבין מקום שאין רגלי"ד, עפ"י הסברא, ובאמת הדברים מתבארים עפ"י השיטות הנ"ל ביסוד מאיס עלי].

יוצא איפוא גם לשיטה זו שא"צ במאיס עלי רגלי"ד אבל הרי יש צורך בויתור מפורש על הכתובה כדי לסלק החשש של עיניה נתנה באחר שמשו"ז יהיה עליה דין מורדת. וא"כ בבעל האומר מאיסת עלי, אחר חרד"ג, יש לחשוש גם עליו שמא עיניו נתן באחרת, וכמו שאנו רואים לענין מאמינה שהיא טמאה שאינו נאמן ומנדים אותו וכו' וכמבואר בתוס' סוף נדרים ובהגהמ"י פכ"ד מאישות וברמ"א סי' קע"ח סעיף ט', ואפי' ל"א שנאמן, הנה זה מובא בשם המהרי"ק שורש ק"י ושם מבואר שרק מפני שהיא אמרה טמאה והוא מאמין לה שיש לומר בזה היא נתנה אצבע בין שיניה וגם אפשר שהוא מאמין לה. ובמקום שלא שייך זאת דאי שייך גם אצלו עיניו נתן באחרת. ויעוין במהרי"ק שורש ק"ז בענין אם רוצה לגרש אשתו משום מום שיש לה מהו הדין אם נפטר משכו"ע. וכתב שם בתר"ד שאין לחשוש שמא עיניו נתן באחרת כיון שיש לה מום הרי יש כאן

(ב) שיטת הרמ"א אם במאיס עלי מדין התלמוד יש צורך ברגלי"ד — אינה מסוימת. בסעיף ג' כתב: „וי"א דכל זה באינה נותנת אמתלה וטעם לדבריה למה אומרת מאיס עלי" וזה חזר על דין מאיס עלי כמו שפירשו שם הח"מ והב"ש ומשמע מזה שא"צ שום אמתלה וטעם וחיינו כד' הרמב"ן הנ"ל (יעוין בב"ח פסקא מאיס עלי אות ר' ובתגות הח"מ דר' צ"ב) אולם יעוין בסי' שם אות ת' שכ' בכונת הרמ"א שיש אמתלה ורגלי"ד אלא שאינה מבוררת.

וגלים לדבר וכו', ואם אין טעמים הללו שייך לומר שמא עיניו נתן באחרת. ואם כן. — מדוע לא יהיה דין מורד על הבעל כשרוצה לגרשה שהיא מאוסה בעיניו ואין רגליה, ובוה שהוא מוכן לתת כתובתה ואפילו במשליש כתובתה אין זה מסלק את החשש של עיניו נתן באחרת שהרי אינו רק פורע את החיוב המוטל עליו, משא"כ היא שמוותרת על המגיע לה. (באבני מלואים סק"ד כתב שלכן לא תוי מורד בזה"ו כיון שאין דין מורד רק מתשמיש ולא מזונות, ובתשמיש הרי אינו מחויב גם לפי הרא"ש והמהרי"ק כמוש"כ הבית שמואל, וא"כ אין אפשרות של מורד יעו"ש, אולם אין לנו סיבה והכרח לפרש בדי' הבית שמואל שאינו חייב, שמדוע לא יהיה חייב, ורק שאין כופין אותו, משום בלא דעת נפש לא טוב, וכמו מורד ממש בס"ק ד'. ועי' בבית יעקב).

ואם דברי הרמ"א הם לאחר חרדר"ג, ומ"מ אין עליו דין מורד כשרוצה לגרשה, ומדוע אין לו דין מורד הרי שמא עיניו נתן באחרת — ויהיה מזה אישוא ראיה לשיטת הרא"ם שגפטר בחיוביו ולכן איננו מורד, וכן נראה מהשאלה שבתשובת מהרי"ק שורש ק"ז הנ"ל שהדיון שם הוא לא אם להטיל עליו דין מורד, אלא אם לפוטרו או לא, ורוצה להוכיח כן מדברי הרמב"ם שאם שנאה ישלת, הרי שברוצה לשלוח פטור, ואם נבוא לחלק בין מורד לבין פטור מזונות שאף שאינו פטור אינו מורד ברוצה לגרשה — מה היא ההוכחה מד' הרמב"ם. ובתשובת שם מסלק הוכחה זו משום שד' הרמב"ם הם לפני חרדר"ג, אבל אם היו הדברים אמורים אחר חרדר"ג, אף שנאמרו לענין דין מורד יש להוכיח מזה שפטור ומטעם זה איננו מורד, אמנם מתשובת מהרי"ק זו מוכח שלא כהרא"ם מכיון שלמעשה מחויב במזונות כשרוצה לגרשה ואין לו אמתלה של מום (וכמו שיבואר דבריו להלן בפ"ג), אבל עכ"פ יש ללמוד ממנו נקודה זו, שחיוב מזונות ומורד, עכ"פ לאחר חרדר"ג, הלייט זכ"ו, ואם הרמ"א מדבר לאחר חרדר"ג, הרי לפנינו דינו של הרא"ם, ובחתם סופר, ת"מ סי' קצ"ח דעתו היא באמת שהרמ"א פוסק כהרא"ם, וכן הש"ג וכן חרמב"ם שדבריו הם אף בזיווג ראשון.

אך עם כל הנ"ל, קשה לפרש בדי' הרמ"א שלכן אינו מורד משום שפטור, שהרי בסוף דבריו אלה מסיים: „ונ"ל דאף בלאו דלא יגרע אינו עובר", ואם נקבע כבר שפטור שמשו"ז אינו מורד — ודאי שאינו עובר בלא יגרע בין בחיוב עונה בין בשאר וכסות, ונצטרך לפרש בטעם ד' הרמ"א שלכן אינו מורד לפי הגימיק שניתן בס' „הפלאה" שם, אלא שיסוד דבריו טעון עוד בירור רב. [או שנפרש שדברי הרמ"א מדוברים במקום שאין נוהגין בתקנת ר"ג כמו שרוצה לומר כן ה"ושב"תה"ן סי' נ"ח ומוכיח כן ממה שלא הזכיר הרמ"א כאן בין בדי"מ ובין בהג"ה תקנת ר"ג] (ג). במהר"א ששון סי' נ"ח דעתו של השואל שם גם היא שד' הרמ"א אלו הם כשי' הרא"ם, והמהר"א ששון אינו דוחה זאת, ואפשר שהוכחתו היא ממש"כ הרמ"א שאינו עובר בלאו דלא יגרע, ואינו מחלק בין חיוב עונה לבין חיוב מזונות, כמו

(ג) ומה שרוצה להוכיח ב"ושב"תה"ן שם מתשובת המח"ס בר ברוך סי' תקפ"ז שאחר תקנת ר"ג אם רוצה לגרשה הוא מורד — תמחה, שהרי שם לא מדובר כלל שרוצה לגרשה ויעוין בס"י קע"ח סי"ט, ויבואר להלן.

עיצו לחלק בדבריו, משום שתילוק זה הוא דחוק, שהרי אם אינו יכול לגרשה לא שייך „אל תחרוש על רעך וכו׳״ ומדוע לא יתחייב בעונתה, וגם קשה לומר משום בני שנאות-הלב (כמו שרוצה לומר כן ההמלאה) — משום שאין ענין שנאות הלב רק ששנאה בשעת תשמיש ואם רצויה בשעת תשמיש שרי אע״פ שהיא שנאה כמוש״כ הטור בסי׳ כ״ה ואיך קבע הרמ״א שאם רוצה לגרשה אינו עובר תמיד בלא יגרע, ולכן מסתבר יותר שאינו עובר משום שנפטר מעונה והיא ממוזנות. (גם יש להעיר על כך, שאם אנו מקבלים שהאשה שנואה עליו, אף שאין אמתלה ורגליה, ולכן פטור מעונתה, יפטר ממילא גם מחיובי מוזנות כמו אם נותן אמתלה שבדאי פטור כאשר יבואר להלן אי״ה בארוכה בפ״ג). ועייך היטב בתשובת רב שרירא גאון אשר הובאה בשערי צדק ב׳ ד׳ מ״ד. ועי׳ גם בתשובת הרבני מ״ה. סוף דבר: אמנם אין לקבוע במלוא הברירות שדברי הרמ״א אלו הם רק לפי שיטת הרא״ם אבל יש מקום גדול לומר ולהוכיח כן כפי דיוננו בזה.

ה) הרא״ם אינו מזכיר כלל בתשובתו שהמדובר הוא שרוצה לתת לה כתובתה, אך זה ודאי שאם אי אפשר לגרש בלי נתינת כתובה, גם אם אין ידו משגת לתת הכתובה, אין רצונו לגרש גרידא בלי נתינת הכתובה מועיל לפוטרו מחיוביו, כיון שאין לגרשה בלי כתובה, ואף שגם עיכוב גירושין זה של אי-נתינת הכתובה אינו מן התורה, שודאי שמן התורה אפשר לגרשה בלא כתובה, וכן גם הוא אם היא מתרצית להתגרש בלי כתובה יכול לגרשה, — אין זה דומה לעיכוב הגירושין שמתקנת רגמ״ה שלא לגרשה בעי״כ, משום שעיכוב זה הוא בעצם הרצון שלה שהיא אינה צריכה להתרצות לכך להתגרש בלא כתובה והיא יכולה לעכב, זאם אינו נותן כתובתה היא מעכבת את הגירושין אין לבוא ולומר שהעיכוב שלה לא יחייב אותו בשכ״ו, מכיון שעיכובה מוצדק, וזה מעצם חיוב הכתובה ופעולת הגירושין, ששניהם צריכים לבוא ביחד. (וגם — מה שהיא מתרצית הי״ו כאילו מריחה לו הזמן ולא שבאופן זה אפשר לגרש).

הנה יש בזה מחלוקת להלכה אם יכול לגרשה ואין לו לשלם כתובתה ונדוניתה — לפי תשובת הרשב״א אלף רנ״ד, מחז, ותשובת הרא״ש כלל מ״ב, מאידך. — בחלקת מחוקק סי׳ קי״ט ס״ק ה׳ כתב: שגם הרא״ש בתשובה כלל מ״ב, שממנו מקור ההלכה שבד׳ הרמ״א שם, אינו אלא במקום שמן הדין חייבת לקבל גט (במקרה כזה שאם היה בבעל כן היו כופין אותו לגרש) אבל במקום שאינה מחויבת לקבל גט אין לגרשה בלא כתובה. [וראה בתשב״ץ ח״ג סי׳ רכ״ג שמוכיח בן מכמה מקומות בש״ס שאין לגרשה בלא כתובה, ועי׳ גם בתשובת צמח צדק (להגרמ״מ מליבוויץ) אהע״ו א׳ ס״ו מה שהרחיב בזה ג״כ מכמה מקומות כנ״ל, ובתשובת הרמב״ם (הוצאת פריימן) סי׳ קע״ו כתב מסורש כן שאין לגרשה בלא כתובה אם לא שיהיה שם דבר מחייב ההסדרה, אם כי כתב שם שזה רק ממנהג ולא מן הדין, ועי׳ שם גם בסי׳ ר״ג ור״ד].

ולפי״ו פשוט, שאם אינו רוצה או אין ידו משגת לתת כתובה שאינו נפטר ממוזנותיו, ואפילו לפי מה שכתב חבית-שמאל שם סק״ו שרק במקום שאין ראוי לגרשה כמו בזיווג ראשון ובזיווג שני אם אין שונא אותה וכו׳ או אין לגרשה בלי כתובתה, אבל במקום שיכול לגרשה אף אם אינה מחויבת מן הדין, אינה יכולה לעכב — הנה עכשיו אחר תקנת ר״ג אין זה גרוע מניחג ראשה, והי״ו מקום

שאין ראוי לגרשה, ויכולה לעכב גירושיה גם בגלל אי נתינת הכתובה, ואם אינו
מוכן לתת כתובתה מחויב במזונותיה.

בסי' כסא דהדסנא סי' קס"ח מדגיש ג"כ נקודה אחרונה זו שבדברינו, אולם
הוא כתב כן לדי' החמ"ה, ובאמת שלדי' החמ"ה אין צורך בהדגשה זו אלא רק
לדי' הבי"ש.

ועל פי זה מתיישבים די' הרא"ם שלא יקשה עליו מד' תשובת הרא"ש הנ"ל
בכלל ב"ב, שפטר משכ"ו כשרוצה לגרשה רק במקום שאפשר לכופה גם אחרי
תקנת ר"ג, והעירו כן הח"מ והבי"ש בריש סי' ע"ז, — מפני ששם מדובר כשאין
ידו משגת לתת כתובתה, כמפורש שם בשאלה, ולכן ודאי אינו נפטר משכ"ו מטעם
עיכובה להתגרש כדי' הרא"ם, ורק מטעם כפיה לגרשה ע"י מניעת שכ"ו, וכמו
שיתבאר להלן בפ"ג די' הרא"ש אלו בארוכה, וגם הלא שיטת הרא"ש היא שאינו
נפטר ממזונותיה גם אחרי הגירושין עד שיפירע לה פרוטה אחרונה מכתובתה ואפילו
אין ידו משגת לתת כתובתה, וע"י בטור ריש סי' צ"ג, ואינו יכול איפוא ליפטר
בכגון זה רק במקום שיכול לכופה ומטעם כפיה (בסי' צ"צ החדש אהע"ז א' ס"ו
נתקשה בנקודה זו בדי' הרא"ש ולא ירד לכך שפטורו משכ"ו כאן הוא מטעם כפיה
וכמו שיבאר א"ה להלן בפ"ג אות ו').

ואפילו אם אין הפטור שם מטעם כפיה אלא שאינו מחויב בשכ"ו, הוא רק
מפני שמן הדין מחויבת להתגרש יכול לגרשה בלא כתובה, ויש כאן מניעה להתגרש
מצדה, שנפטר מחיוביו, ואם אינו מן הדין אינו יכול לגרשה בלא כתובה.

נגעו בזה — בקשר עם תשובת הרא"ש הנ"ל ביחסה לדי' הרא"ם — ב"כסא
דהרסנא" הנ"ל וכן בתשובת חתם סופר חו"מ סי' קצ"ח, שם גם אינו מקשר הענין
נתינת הכתובה בשעת הגירושין עם דברי הח"מ והבי"ש סי' קי"ט, אלא מצד הסברא
בנידון דינן, דא"כ יהיה קלה בעיניו להוציאה בלי כתובה ע"י מניעת שכ"ו.
ועדיין אין לנו אלא שיהיה מוכן לתת כתובתה ונדונייתה כשרוצה לגרשה,
אבל שישליש הכתובה ביד ב"ד כדי להפטר ממזונות — אין לנו הכרח לכך.
ובסי' ברית יעקב אהע"ז סי' נ"ג דעתו באמת שלשיטת הרא"ם מספיק שיאמר
בפני עדים שהוא מוכן לגרשה ולתת כתובתה, ראה שם שכתב כן אגב תירוץ על
קושיה אחת, אבל הסברא מחייבת שאם פוטרין אותו בקביעות ממזונות אין זה
אלא כשמשליש הגט והכתובה שיהיו מוכנים בכל רגע שתתמצה להתגרש, אבל אם
אינו משליש איך אפשר לפוטרו על סמך זה שרצה סעם לגרשה ולתת כתובתה,
ויהיה צורך לבדוק רצונו מטעם לפעם (והרי"ז דומה במקצת למה שהתירו בנשתטת
לישא אשה אחרת דוקא במשליש כתובתה כמושי"כ הבי"ח בסי' קי"ט ועוד).

ואכן רבים מגדולי האחרונים (ד) בדיונם ע"ד הרא"ם מזכירים השלשת
כתובה וגט, כן במשכנות יעקב אה"ע סי' ט"ז ובחתם סופר סי' קצ"ז הנ"ל.

(ד) ב"נחלי יצחק" חו"מ ח"א (להג"ר יצחק אלחנן ז"ל) בקונטרס שבסוף הספר
הפוקדש כולו לנושא זה שדנו בו הרא"ם והח"מ והבי"ש בריש סימן ע"ז, ומכריע לחלכת
שאם משליש גט וכתובה נפטר ממזונות — שם הוא מעמיד כל דיונו רק במשליש ממש
ובפני האשה ומטעם פירעון בע"כ שמה פירעון, וה"ו כנפרעה כתובתה שהפסידה תנאי כתובתה
וגם מזונות בכלל זה, וגם אינו חייב מזונות מטעם שאגידה ביה ולא גרעה ממגורשת ואינה

ובתשובת הרמב"ם סי' קפ"ה ובתשובת רב סעדיה גאון המובאת בשערי צדק, הבאנו דבריהם לעיל אות ג', לענין פטור ממונות כשהעיקוב מצדה, לפני הרד"ג, מדגישים דוקא כשפרע לה כתובתה. וכן גם בתשובת רב נטרונאי, שערי צדק ב' כ"ה, שם הדברים מסורשים ביותר בקשר לנקודתו זו. וראה לחלן פרק ג' אות ז' אם באמתלה ברורה ורוצה לגרשה שלכל הדעות נפטר ממונותיה, אם ג"כ צריך דוקא השלשת כתובה, או שנפטר אפילו אין ידו משגת לתת כתובתה.

מגורשת, כיון שהוא רוצה לגרשה, יעוי"ש שהרחיב העמיק בזה, אולם מלבד מה שדברי הגאון המחבר אינם עולים בד בבד עם נימוקי היסודי של הרא"ם שהוא מטעם העיקוב שלח עפ"י יסוד הגמ' בכתובות, "הגיע זמן ולא נישאר" — גם כל הנחותיו שם עדיין צע"ג לפי עניות דעתי. מה שמשוט לו שם שנפרעה כתובתה מאבדה תנאי כתובה, אחרי בקשת המחילה מגאון ישראל זצ"ל, איך הדבר פשוט כ"כ, שחרי מוכח מדברי הרמב"ם בפ"ט מה' אישות הי"ב לענין תנאי כתובה של מונות הכנות שאם נפרעה הכתובה אינו נפטר מתנאי כתובה זה, ורק אם מחלה כתובתה ומשום שבכלל מחילתה יש מחילת כל תנאי כתובה וה"ו כמחלה בפירוש. משא"כ אם נפרעה כתובתה איננו יכול לישטר ממה שלא נפרע, שהרי זה — כלשונו של ה"אור שמח" שם — "כפרע מקצת חובו" שאינו נפטר מהמקצת השני, וראה שם מה שיישב השגת הראב"ד, וכן פירשו ראשונים (הר"ן ועוד) ואחרונים בכונת דברי הרמב"ם, וכן מה שמחלת כתובתה אין לה מונות הטעם הוא שיש כאן מחילה גם על תנאי כתובה של מונות, אבל בנפרעה כתובתה מדוע לא יהיו לה תנאי כתובה שלא נפרעה עדיין מהם, וחרי אפילו במקום שאין כתובה כלל בעו בכתובות נ"ד אם יש תנאי כתובה. ומה שמוכיח כן הגרי"א ז"ל מדברי הרמב"ם והגאונים שהובאו ברא"ש בכתובות פ"ג סי' ו' — דברי הרמב"ם הם בפ"ב מה' אישות הי"ח: "יש מן הגאונים שהורה שאין סוסקן מונות לאשה שחלך בעלה למדנה"י או שמת בעלה עד שיהא שטר כתובה יוצא מתי, ואם לא תוציא שטר כתובה אין לה מונות שמה נטלה כתובתה מבעלה או מחלה לו כתובתה שאין לה מונות וכו'". בחלכה זו מדובר גם במונות אלמנות וע"ז הוא שכתב הרמב"ם שאם נטלה כתובתה אין לה מונות ששם ודאי אם אין לה כתובה אין לה מונות. וראה בטור אה"עו סי' ע' לענין מונותיה בחיי הבעל הביא בדברי גאונים אלו רק החשש שמה מחלה כשאין כתובה יוצאת מתי, ואילו בסי' צ"ג לענין מונות האלמנה הביא גם החשש שמה מכרה וכו' וכ"ש נטלה. ודקדק לכתוב כן עפ"י הנ"ל.

כן בלתי מוכן דברי הנה"י שם, מדוע לא שייך גם במחלה כתובתה שפטור ממונותיה שיתחייב מטעם שהיא אגודת בו כמו בנפרעה לפי דבריה, ומה שרמז שם לחלק משום שהיא גרמה לזה — אינו מוכן כלל וכלל מדוע גורמת מחילת כתובתה שתחיה בלתי אגודת בו. ובחכרה שעלינו לפרש משום שיש בכלל מחילת הכתובה מחילה מפורשת על המונות תנאי כתובה. גם החילוק שמחלק הגרי"א בין נפרעה שלא שייך בזה, "זוהי אגסות" לבין מכרה כתובתה — קשה לקבל. (וראה לחלן בפ"ג אות י' בגדר חייב המונות דרך אחרת מכה שנוקט הגאון ז"ל בזה). במקריא ביארנו בע"ה בארוכה סוגיא זו של מחלת כתובתה אין לה מונות ואכ"מ. והערנו בזה רק לפי שדברי הנחלי"צחק אלו משמשים יסוד לכמה פסקי דין בימינו. הגאון המחבר מעיר שם כי קיצר בדבריו, והנה קיצר בהנחות הרחיב בפרטים וכך יצא הנחותיו של מאור עינינו ותע"א בלתי מוכנים וקשים להתקבל. וראה בתשובת רס"ג לעיל אות ג' הערה א' ומה שעוררנו שם.

ו) עתה אחרי שהגודלנו ובררנו שיטתו וטעמו של חרא"ם עלינו ליישב את עיקרי החשגות שהשיגו עליו המחברים קדמאי ובתראי.

החשגה היסודית על דבריו היא: שע"י מניעת שכ"ו הרי זה כמגרשה בעל כרחו, שע"י שהוא מונע ממנה שכ"ו תהיה נאלצת בגלל זה להתגרש, ואף שאינה כוסה ממש על הגירושין, הרי זה נקטיה בכובסי דלישבקי לגלימיה, כמו שמצינו כן במס' שבועות מ"א. ועוד, העירו כן בעל משכנות יעקב אח"ע סי' ט"ו, ושב הכהן סי' נ"ה, הישועות יעקב סי' ע"ז, ברית יעקב ח"ב סי' נ"ב ועוד. הבית ימאי בסי' ע"ז כותב: „אין לך בע"כ גדול מזה ומ"ש כפיה דמוזנות מכפיה בשוטים”.

על השגה זו יש להשיב, שאין אומרים „נקטי בכובסיה דלישבקי לגלימיה” רק במקום שאין כוסין באופן ישיר רק בעקיפין ע"י נידוי שמתא וכו', — שגם זו היא כפיה, כיון שפעולת העקיפין נעשתה כדי לאלצו לעשות מה שרוצים שיעשה. ואילו כאן בדינו של חרא"ם, הרי אם נקבל הנחה זו שאם רוצה לגרש הוא מעכבת נפטר מחיוב מוזנות מן הדין — אין זו כפיה של עקיפין כלל מצד הבעל, שהרי הוא איננו מחויב והוא עושה מה שעושה כפי הדין, ואם יוצאת מכאן כפיה אין זה כאילו הבעל כוסה אותה להתגרש, וגם הרי הוא אינו עושה כן כדי שתתגרש אם כי הוא רוצה לגרשה. ועוין בתשב"ץ חלק א' שאלה א' שכתב כע"ז שבמקום שאין כוסין אותו לגרש אף שכוסין אותו לפרוע כתובתה „ולפעמים מפני פרעון כתובתה הוא צריך לגרש והרי הוא כפוי ועומד בגט זה כיון שלא כפו אותו ממש לגרש אלא שכדי לפטור עצמו מאונס פרעון כתובתה נתפייס לגרש לא מיקרי גט מעושה כלל שהרי האונס בענין אחר והגט ברצונו נתנר' ומסיים על זה: „ומיחו ה"מ כשכפוחו בדין בדברים אחרים כגון הכא שהדין נותן לפרוע כתובתה אבל אם כפוחו שלא כדין בד"א ומתוך אותה כפיה גירש אסור דהוי גט מעושה דנקטיה בכובסיה דלישבקיה לגלימיה הוי וצ"ע. וכאן לפנינו מניעת המוזנות הוי כדין ואין כאן כפיה על הגירושין.

ומה שהעיר בסי' ושב הכהן סי' נ"ה מד' החוס' סוף נדרים והגהמ"י פכ"ד מה אישות שאם מאמין לאשתו שאומרת טמאה אני לך בזה"ל אחרי הודיר"ג משמתנין ליה (שמא עיניו נתן באחרת) שה"ל כמגרשה בעל כרחו ומבטל תקנת הגאונים. הרי מזה שאף שאינו כוסה ממש להתגרש אלא ע"י שהוא אוסרה עליו ותאלץ להתגרש בגלל זה, נקרא שהוא מגרשה בעל כרחו. — הנה לפי מה שמפרש הבית שמואל בסי' קע"ח סק"ט שרק אם מאמינים אותו שאסורה עליו נקרא מבטל תקנת ר"ג (ומה שתמה שם הבי"ש ע"ד הרמ"א שפוסק שאינו נאמן ובכ"ז כתב שמנדין, כבר תירצו בברייתאברהם היר"ד סי' ס"ז ועוד שהכונה שאינו נאמן שכדבריו כן הוא ובלבו מאמין, רק חיישינן שמא משקר ולכן מנדין אותו, אבל מקבלים דבריו לאוסרה על עצמו, יעוין שם בפתחי תשובה אות נ' עוד יישובים) ואם נאמן שאסורה עליו הרי מחויב לגרשה, ויש כאן עקירה מפורשת של תקנת רגמ"ה אם הוא משקר. ואף לפי ד' החוס' זבחים ב': „שאינו מחויב לגרש אשתו שזינתה, יעוין רמ"א סי' קי"ז ס"א, אבל עכ"פ יכול לגרשה בע"כ שזה לא גרע מעוברת על דת שיכול לגרשה בע"כ כמפורש בסי' קט"ז ס"ד, ולכן יש כאן ביטול הודיר"ג. מטא"כ אם מונע שכ"ו שאינו רק גורם, וגם גורם אין כאן כלל, יעוין בבית יעקב ח"ב סי' נ"ב.

ובמהרי"ק שורש ק"ל כתב מפורש בטעם ד' התוס' סוף נדרים שמנדין אותו
מח שגרים לבטל תקנת ר"ג שגזר שלא לגרש אשה בעל כרחיה: „שתרי צריך הוא
לגרשה מאחר שנאסרה עליו. ואפילו לפי פירושו של ה"ושב הכהן" בדי הרמ"א
הני"ל בסי' קמ"ח שדוקא אם אינו נאמן לגמרי ואינה נאסרת עליו כלל, אם אינו
רוצה לדור עמה מנדין אותו שה"ו כמגרש בעל כרחיה, ומסתייע כן מלשון ההגהות
מייסוני סכ"ד מאישות יעו"ש שרוצה לפרש כן בדי' התוס' סוף נדרים (ופלא
שהעלים עיניו מדי' המהרי"ק בשורש ק"י הני"ל שכתב מפורש שהנדידי הוא מפני
שנאסרה עליו ומחויב לגרשה) — גם לפי הנחה זו אפשר לומר כני"ל שרק
במחויב לת' ומונע חיובו בזה שייך נקטי' לכובסיה דלישבקי' לגלימ', אבל באינו
מחויב אין לקרותו מגרש בעל כרחיה. ואפשר שכוונתו של בעל ה"ושב הכהן" אינה
להקשות שזה נקרא כפיה להתגרש ועובר ממש על תקנת ר"ג משום שע"י מניעת
שכ"ו הוא כופה אותה, שא"כ הרי יכול היה להקשות מהלכה מפורשת שגם אונס
ממון שאם לא יעשה כן יפסידו ממונו נקרא כפיה וגם מעושה, כמו שנפסק בחר"מ סי'
ר"ה, עפ"י היסוד של מעשה דפרדיסא בב"ב מ': אלא כיון שאינו מזכיר
את הגירושין במניעה זו שאם לא תתגרש הוא מונע ממנה — אין זו כפיה. וכמו
שכתב התורת-גטין (ה) באהע"ז סי' קל"ד סי"ח ליישב דברי התשב"ץ ח"א סי'א.

(ה) דברי התו"ג במש"כ לפרש דברי התשב"ץ תמוחים, שהרי התשב"ץ כתב שם
מפורש: „ויש אונס אחר אעפ"י שהוא אונס דאחריני אינו אונס בגופו כגון שגזלה אשתו
ממנו ממון ואינה רוצה להחזיר ע"ד שיגרשנה וכו' זה הענין אני מסתפק בו אם הוא כפיה
והוי גט מעושה. הרי כותב ברור שאף אם היא מזכירה הגירושין כיון שאינו אונס בגופו
אפשר שאין זה גט מעושה. וכבר העיר על זה הפתחי תשובה שם אות י"א ועיי"ש מה
שנדחק לפרש שהספק הוא שאונס ממון לענין דבר גדול כמו גירוש אשה אפשר לא הוי
אונס. ורק לענין מכירת שדה כמו מעשה דפרדיסא ת"ז אונס עיי"ש שהאריך בזה, אולם
גם התו"ג (ואולי גם הפתחי תשובה ו) לא ראו את גוף תשובת התשב"ץ ודנו בדבריו רק עפ"י
פז שמביא ממנו הבית-יוסף בקיצור, ואילו ראו בפנים היו רואים שהתשב"ץ בעצמו שם דן
בענין זה של מעשה דפרדיסא שכן כתב שם: „ואע"ג דבמכר כח"ג הוי אונס וכו' וכן נמי
התוא מעשה דפרדיסא דאמר אכבשיה לשטר משכנתא ואמינא לקוחה היא בידי ומשום תאי
אונסא זבנא גיהליה ואמרינן דהוי אונסא, ואיכא מרבחחא ז"ל דאמר דאפילו מדעיה לא
צריך דשאני תתם דבדין הוא דאונס ממון מיקרי אונס שחרי גם האונס לא תבע ממנו אלא
מכירה ונוח לו למכור משיפסיד אותו ממון הילכך אנן סהדי שאלמלא אותו אונס לא מכר
ולא גמר בלבו לזבוניה. וכונתו היא שאין זה אונס ממון אחר אלא באותו ממון שיפסידו
כח"ג לא גמר בלבו למכור, והרי סברא זו כמוש"כ הרמב"ן בחזת"ב שם, הביאו התשב"ץ
להלן, שבמעשה דפרדיסא לא צריך מסירת מדעיה שאין זה כמו שאר תלוח זבין.
ועדיין ד' התשב"ץ צריכים בירור גדול, שעכשיו מסתפק אם אונס ממון הוי כפיה
וגט מעושה אף שמוכירים הגירושין ואילו חרי מיד לפני זה כתב שגם אם כפוחו שלא כדון
בדיא ומתוך אותה כפיה גירש אפשר דהוי גט מעושה דנקטיה בכובסיה דלישבקי' לגלימא,
אף שלא הזכירו לו גירושין רק הוא בעצמו כדי לינצל גירשה, וא"כ מלש"כ אם הזכירו
הגירושין. ולכאורה דברי התשב"ץ סותרים א"ע באותו מקום, והרי גם בענין הקודם מדובר

וגם כאן חרי אינו מזכיר גירושין עם חמניעה אף שרצונו לגרשה. (ועדיין יש לזכור בזה אם בנידון דידן אין זה כמזכיר הגירושין אף שכל הור"ד שביניהם היה ע"ד הגירושין. ועי' „ברית יעקב" ח"ב סי' נ"ג, וראה חו"ת איש אה"ע סי' ק"ח אות ט"ו, יצ"ע בזה). ולזה הוא מביא משם במקום שמאמינה או אומר שהיא נאסרה עליו ואינו רוצה לדור עמה, אף שאינו מזכיר גירושין שם, ובכ"ז משמתינן ליה משום עובר על תקנת ר"ג, והרי מזה שזה היה בכלל התקנה של רגמ"ה לחייבו בשכ"ו כדי שלא תיאלץ להתגרש. אולם גם ע"ז יש לומר שמתי מנדין רק במקום שחייב, שאינו רוצה לגרשה, ומונע, וזה בכלל התקנה שלא למנוע חיובו כדי שלא תהיה אנוסה ע"ז להתגרש, וצריך להמשיך בחיוביו, משא"כ אם רוצה לגרשה נפטר מן הדין כיון שהיא מעכבת למעשה את הגירושין, אולי לא תקנו לחייב אותו ולהטיל עליו חיובים ע"י התקנה.⁴)

ואם יש מקום לזכור בנקודה זו שמסתבר שבכלל תקנתו של רגמ"ה גם לחייבו בשכ"ו — הרי זה מצד של „מה הועילו חכמים בתקנתו", כיון שתהיה נאלצת להתרצות להתגרש אם יהיה פטור מחיוביו — אף שמדין כפיה שזה יקרא בע"כ, אין כאן, — ובהכרח שבכלל התקנה גם לחייבו במוזנות, אף אם נפטר מן הדין, וכמ"כ אפשר לחקשות מטעם זה שתקנת רגמ"ה לא מועילה לה מידי כיון שמעגנה, אך גם זה אפשר ליישב ויישבוהו גדולי האחרונים, המהר"א ששון סי' נ"ח כתב: „וג"כ אין לחקשות דא"כ דפטור ממוזנות מה הועיל רבנו גרשום בתקנתו שלא יגרש כיון שאין לה מוזנות אפי' אחר תקנתו — דהא ודאי ג"כ לאו מילתא היא שהרי הועילו לנשים שאינן רוצות להתגרש ורוצות לעשות ולאכול, ובפרט שכמה פעמים נוספות מריבות בין איש לאשתו ואח"כ מתרצים להתגרש". הבית מאיר סי' קי"ט ד"ה לפיכך מניחה כתב: „וחועלת חחרם לא היה אלא שמתוך שהוא אגוד בה לא יהבו ליה אחריני ובתוך כך אולי יתחרט". ויעוין מחרי"ק שורש ק"ו.

(ז) מתי שיטה זו של הרא"ם להלכה למעשה? — המהר"א ששון סי' נ"ח מכריע שיכול לומר קים לי כהרא"ם, הבית שמואל סי' ע"ז אות ו' מביא ד' המהר"א ששון אלו וכתב אח"כ: „מיהו מתשובת וכ"ו" וכנראה שדוחה דבריו, אולם ראה בתגהות עזר מקודש משי"כ בזה, ולשונו של הבי"ש בפסקי מורדת, הבית מאיר מכריע שאין לומר קים לי כהרא"ם שהוא יחיד כנגד הרא"ש והמהר"ק ואי"ל קים לי כיחיד נגד רבים, ואף שלעיל באות ה' נתברר שאין לסתור דברי הרא"ם מהרא"ש, ואין חולק אלא המהר"ק, עכ"ז הכרעת גדולי האחרונים למעשה שלא

בכפיה על ממון מדמחלק בין פריעת כתובתה לשאר דברים שהם שלא כדין, ותמוה על הפת"ש שגם על פירושו הוא בתשב"ץ יקשה כן, ואפשר כיון שדיונו הקודם של התשב"ץ אפשר להסב גם על אונס נפשות או הכאות אין זה סתירה לכ"כ.

(4) הדברים אינם מובנים, הרי במאמין לה שהיא טמאת ודאי המדובר גם כשפסטים ומוכן לגרשה, אלא שע"ז אין מקבלים דבריו לפי התוס' זבחים ב': שחזרו בזה, שחרי גם לפ"ם דש"י אנפשי חר"א אין חובה לגרשה, ואם בכל זאת מנדים אותו מצד התקנת חיוביו משכ"ו, חרי שגם זה ה"י בכלל התקנה, וזה שלא כהרא"ם. תעורר.

כהרא"ם. ראה ד' הח"מ בסי' ע"ז (בסי' ק"ט אות ו' מביא שגם מדברי מתרמ"ם סי' י"ג נראה שלא כהרא"ם) וכבר כתב הישועות יעקב בסי' ע"ז שפעם אחת אירע בימי זקנו החכ"צ שמורה הוראה הורה כדעת הרא"ם והוא ז"ל חלק עליו וסתר דינו אחר מעשה וכפה את הבעל שיתן לאשתו מזונות בשלמות.

ואם כי אנו בררנו בע"ה באר היטיב והשתדלנו ליישב את כל צורך ההשגות שהשיגו עליו, שאינו דומה תחילת דינה לטוף דינה, וגם אינה מחויבת להתרצות להתגרש כמו בהגיע זמן, וכן מדוע אין זה כפיה, וגם מה הועילו חכמים בתקנתן — עדיין אין בכל זה כדי לקבל דעתו למעשה, אבל ודאי שאפשר לצרף דברי הרא"ם כסניף אם יש עוד טעמים אחרים לפטרו ממזונות ויש בזה משום סניף חזק למדי.

בחתם סופר חר"מ סי' קצ"ח דעתו היא שגם הרמב"ם הש"ג והרמ"א הם כשיטה אחת עם הרא"ם, בכ"ז כותב: „ומ"מ לדינא נ"ל שאם לא גזר רגמ"ה על ככה, ראוי לגזור עתה כי הדרך פרוץ בעריה וכל אדם יעשה כן וכר ונהי דאין בידינו לגזור גזירות חדשות מ"מ הלא מהרי"ק אוסר וח"מ הסכים על ידו א"כ לא יהי ידנו ללמוד להקל ולטעון קים ל"י — אבל בסוף תשובה זו הוא מצרף דברי הרא"ם כסניף לפסקו, ועיין גם בגוב"י קמא אה"ע סי' א' שמצרף דברי הרא"ם לסניף. ועי' גם בתנינא אה"ע סי' י"ב, וכן נוהגים כאן בב"ד, ובאוסף פסקי דין של ביה"ד העליון לערעורים, אם כי בדף ק"י וכן בדף נ"ד הובא שאין לפסוק כהרא"ם — מצרפים שם שיטתו לסניף כשיש טעמים אחרים.

הגדרנו את שיטת הרא"ם למען דעת מתי לצרף דבריו לסניף, והיינו, שאין לצרף דבריו רק כשיש שני התנאים האלה, שבידו לגרשה מן התורה, אבל אם אין בידו לגרשה מן התורה אינו נפטר, וגם ובעיקר, שהעיכוב יהיה מצדה, ואם היא אנוסה או סיבה אחרת מעכבת, אף שהבעל רוצה לגרש, אינו נפטר.

ב. פטור חיובי תבעל במקרים מיוחדים — אם מוכן לגרשה

א) כתב הרמב"ם בפ"ד מה' אישות ה"ז: „האשה שחלתה חייב לרפואה אותה עד שתבריא, ראה שהחולי ארוך ויפסיד ממון הרבה לרפואה ואמר לה הרי כתובתך מונחת או רפאי עצמך מכתובתך או הריני מגרשך ונותן כתובה שומעין לו ואין ראוי לעשות כן מפני דרך ארץ“.

הרמב"ם אינו מפרש כרש"י במשנה כתובות נ"א. „אמר הרי גיטת וכתובתה רשאי משום „שאין אדם חייב לזון גרושתו והיינו כשגירשה ממש, שברפואה פטור ובנשבות קודם חייב לפדותה גם אחר שגירשה — אלא מפרש שהבעל פטור גם לפני שמגרשה, כיון שאומר הריני מגרשך ונותן כתובה.

מדברי התוספתא פ"ג דכתובות ה"ה מוכח כפירושו של הרמב"ם שהרי שם כתובה הלכה זו לענין מזונות: „היו שני בצורת ואמר לה טלי גיטיך וכתובתך וצאי וטרנסי את עצמך הרשות בידך — ואם הכונה היא שמגרשה ממש מה צריך להשמיענו זאת, פשיטא כשגירשה וגם נתן לה כתובה שפטור ממזונותיה, וגם ודאי הוא שיכול לגרש את אשתו ביק בשנת שובע בין בשנת בצורת, ובהכרח שהכונה היא שאם אמר לה כך פטור גם כשלא רצתה לקבל את הגט והכתובה, ולא נתגרשה עוד, ולכאורה הרי מכאן לפנינו חידשו של הרא"ם שנפטר מחיוביו כשמוכן

לגרשה (ו) היא אינה רוצה, עכ"פ לפני חרם רבנו גרשום — שתרי כאמור בפרק א' דינו של הרא"ם מורכב משתי הנחות. א. שלפני חרד"ג אם רוצה לגרשה והיא מסרבת נפטר ממוזנותיה, ב. שגם אחרי חרם דר"ג שאין לגרשה בע"כ, אם רוצה לגרשה נפטר. ואמנם הבאנו לעיל שלפני חרד"ג והיא מעכבת, מפורש כן ברמב"ם ותשובות הגאונים שנפטר ממוזנותיה.

אולם לפי מה שנתברר בפרק א' בשיטת הרא"ם שאינו פטור רק אם כל העיכוב הוא מצדה ואינו יכול לגרשה גם בע"כ משום תקנה או משום סיבה אחרת — כמו שתובא שם מתשובת הרמ"ג ותרמב"ם — אבל אם יש לו האפשרות לזרוק לה הגט ברשותה בע"כ או שיכול לכופה, אינו נפטר כל עוד לא גירשה ממש — כדמוכח מגיטין י"ג. ועוד — מפני שאין העיכוב בזה למעשה מצדה. וכאן בהלכה זו הרי אינו מודגש שפטור רק אם רוצה לגרשה ואין לו האפשרות לכך.⁵

גם הרי כל הפטור לפי הרא"ם הוא מכיון שהוא מצדו רוצה לגרשה ולבטל את האישות חיוביה, ומכיון שהיא מעכבת אין לחייבו במוזנות שהרי הוא מוכן ועומד לגרשה והחיובים יתבטלו ממילא. והפטור הוא איפוא תוצאה מעיכוב הגירושין מצדה. אבל כאן שאיננו רוצה דווקא לגרשה אלא בעיקר לסלק את החיוב ונותן לה את הברירה ואומר לה הרי כתובתך מונחת או רפאי עצמך מכתובתך או הריני מגרשך, ואין הגירושין כאן אלא אלטרנטיבה אם אינה רוצה להתרפא מכתובתה, אבל הוא מוכן גם שלא לגרשה אם תתרפא מכתובתה. ובכגון זה אין לזה כל קשר עם כל יסוד וטעם הרא"ם, ומה שהבאנו מתשובות הרמב"ם והגאונים.

ובהכרח שכאן לפנינו הלכה חדשה ביסוד חיובי הממון של הבעל כלפי האשה. הנה הרמב"ם הוסיף כאן דברים שאינם במשנה כלל: „ראה הבעל שהחולי ארוך ויפסיד ממון הרבה“, החמ"ח בסי' ע"ט כתב דאורחא דמילתא נקט והריה בחולי שאינו ארוך. אך א"כ למה הוסיף הרמב"ם דברים אלו מדעתו אם זה לאו דוקא. הכית"שמואל אות א' כתב שדוקא חולי ארוך שזוהי רפואה שאין לה קצבה משא"כ

5) משום לו לרהמ"ח שליט"א שרק אם אינו יכול לגרשה בע"כ כגון שהיא מסתרת או בורחת רק אז הוא נפטר ממוזנות לפני חרד"ג, אבל לא כן נראה לשון חשבת הרמב"ם צה"ל במאמר זה (ס"א אות ג') שלא כתב אלא „ונמנעה מלקחתו“ וכן לשון תשובת רב נטרונאי גאון (שם) „ואמרה איני נוטלתו“. לשונות אלו מוכיחים של"ד בורחת אלא אף אם היא כאן, אלא שאינה רוצה להתגרש, ואף הוא אינו רוצה להשתמש בזכותו לגרשה בע"כ ולכן אינו מגרשה, ואעפ"כ פטור. ומקורם הוא באמת מתוספתא זו שמפרשים כשעדיין לא גירשה. וסוגית הגמרא גיטין י"ג תפרש כשאינו מעכב עצמו מלגרשה מפאת אירצונה וע"כ חייב במוזנותיה כל שלא גירשה. ולפי"ז אין דין התוספתא והמשנה. רק בשנות בצורת או חולי ארוך, אלא, שהיא אורחא דמילתא.

(ו) וכבר הנחלי"צחק ח"א בסופו, בדבריו על המשכנות יעקב שמתוך דברי המשנה בכתובות נ"א. הוכיח שלא כהרא"ם — העיר שמדברי התוספתא הנ"ל מוכח כשיטת הרא"ם, וכבר רמזנו ע"ז לעיל בפרק א' אות ג', אך שלא שגם המשכנות יעקב וגם הנחלי"צחק לא הוכיחו את הרמב"ם הנזכר למעלה כשי"ד מתי אישות וכן נפסק בשו"ע אה"ע סי' ע"ט שפטור גם לפני הגירושין, ככ"ז.

בחולי שאינו ארוך שהיא רפואה שיש לה קצבה ה'ז בכלל פרקונה שאינו יכול לומר הרי גיטיך וכתובתך יעוי"ש. ואי אפשר לומר כן בדברי הרמב"ם שהרי הוסיף: „ויפסיד ממון הרבה“, ומה לי אם יפסיד או לא יפסיד חלא לדבריו הרי זה תלוי בעיקר מפני שזה רפואה שאין לה קצבה. אמנם הטור והמחבר משמיטים את המלים „ויפסיד ממון הרבה“, ומסתבר שזה רק קיצור ולא במכות.

המקור לחוספה זו של הרמב"ם הוא דברי התוספתא חג"ל שבשני בצורת יכול לומר שלי גיטיך וכתובתך ופרנטי עצמך. וכמו ששם מדובר בשני בצורת ואינו יכול לזונה רק בהוצאה גדולה, כן המקביל שבמשנה לענין רפואה מדובר כשהחולי ארוך ויפסיד ממון הרבה.

ומלשון המשנה והתוספתא שכתוב בהן: „רשאי“, „הרשות בידו“ ולא כתוב בהן: ה"ז פטור, הוציא הרמב"ם שאין הכונה בזה שגירשה, שאם גירשה מה שייך לומר רשאי, וגם אין לומר שבא להשמיענו כאן שבכגון זה שהחולי ארוך או שהשנים הן של בצורת רשאי לומר כן ולגרשה לכתחילה ואפילו בזיווג ראשון — ויעוין בבבית-יעקב אהע"ז סי' נ"ב — שהרי ניסוח הלשון שלפנינו אינו שרשאי לגרשה, אלא שאם אמר הרי גיטיך וכתובתך, היינו שכבר אמר, ומה מקום בזה ל"רשאי", ומכאן פירושו של הרמב"ם שאם רק אמר או רשאי עצמך מכתובתך או הריני מגרשיך ועדיין לא גירש, אבל כיון שמוכן לגרשה, רשאי והרשות בידו לומר כן, היינו „שמועיל לך“, כפי שהרמב"ם מעתיק כן את המלה רשאי, שמקבלין את דבריו שתתרא עצמה מכתובתה או תתגרש.

אמנם מדוע יכול לומר כן, והרי היא אשתו שנתחייב ברפואתה? — הנימוק לכך הוא בהוספה זו שמוסיף הרמב"ם שמדובר במשנה זו ב"חולי ארוך שיפסיד ממון הרבה" ובדברי התוספתא המקבילה בפטור מזונות מדובר „בשני בצורת“. וטעם הדבר הוא: שאין החיובים המוטלים על הבעל כלפי האשה אלא רק בזמנים גורמליים ובמצב הוצאה סדירה, אבל אם קורה המקרה שיפסיד ממון הרבה בגלל מקרה מיוחד בלתי צפוי: חולי ארוך או שני בצורת שאין להשיג מזונות אלא בממון הרבה, יכול ליסטר מחיובו אם נותן לה הברירה שתתרא בכתובתה או תטול גיטה. ולא רק ברפואה שהיא מדרבנן שייך לומר שלא הטילו עליו חכמים החיוב באופן זה, אלא אפילו במזונות דאורייתא פטרוהו חכמים שלא יפסיד ממון הרבה, מאחר שמצדו הוא מוכן להתיר את קשר האישות שביניהם ולבטל את סיבת חיובו אם היא תרצה בכך, וגם אם לא תרצה להתגרש הוא נותן לה את כתובתה (בכל מקום שאנו מזכירים כאן נתינת הכתובת, הכונה היא גם לתוספת כתובה ולגדוניה, ויעוין תשובת מהר"ש אהע"ז סי' י"ז) כדי שתתרא ממנה.

ובגלל זה שהוא מצדו מוכן לגרשה אם תרצה ונותן לה את הברירה, אין אומרים בזה שגם אם מפסיד ממון הרבה נסתחפה שדהו. ולפני חרם ודבנו גרשום הרי בידו הדבר לבטל את קשר האישות. ובכגון זה ודאי שאף אם יכול לגרשה בעל כרחו ואינו מגרשה ג"כ נפטור, שאין פטורו תוצאה מעיכוב הגירושין מצדה כנ"ל בפ"א, אלא מפני הברירה שהוא מציע לפניו במקום שמפסיד הרבה ממון.

(ב) עד כאן שמענו בענין זה לפני תקנת רגמ"ה ויש אישוא היכולת בידו לגרשה וכיון שנותן לה הברירה אין לחייב אותה. ומה יחא עכשיו בזה"ז אחרי תקנת

ר"ג ונראה שאפשר לקבל ולומר בזה שתי דרכים נוגדות זו את זו שנקטו
בתן האחרונים.

דרך א': — הב"ח כאן בסי' ע"ט מביא דברי המהרש"ל ש"לדידן דנהגינן שלא
לגרש אשה בע"כ מתקנת ר"ג לא מצי אמר לה כלל הא גיטיך ואפילו בחולי ארוך
ואפילו אינה מוטלת על המטה". ולכאורה דברי הב"ח סותרים עצמם, שהרי בסימן
ע"ז פסק כהרא"ם שאם מוכן לגרשה נפטר ממזונותיה ומכל חיוב כלסיה וגם רפואה
בכלל, ואיך מביא כאן לדינא דברי המהרש"ל. וכבר העיר כן הבית-מאיר בסי' קי"ט
ד"ה לפיכך, ובסי' ברית-יעקב אהע"ז סי' ג"ב, עיי"ש מה שנדחק בזה.

ולפי מה שנתברר באות א' שכאן מדובר לא כשהוא רוצה לגרשה והיא
מעכבת ובגלל עיכובה אינו מגרשה ולכן נפטר כמו להרא"ם, אלא שהגירושין כאן
אינם אלא אלטרנטיבה, ואם היא רוצה להתרפא מכתובתה לא יגרשנה, ובכגון
זה אין כאן סיבת הפטור מיסודו של הרא"ם, וכל עיקר הטעם שיכול לומר התרפאי
מכתובתך במפסיד ממך הרבה ואין זה גסתחפה שדהו מפני שמוכן לגרשה וגם יכול
לגרשה, שמפני שיכול לגרשה ולבטל סיבת חיובו לכן גם יכול לומר או שאגרשך
או שתתרפאי מכתובתך. אבל אם אינו יכול לגרשה בעל כרחו ואין הדבר מסור בידו
לבטל את סיבת חיובו, גם אם זה מתקנת חכמים בלבד, וגם אם היא מתרצה יוכל
לגרשה, איננו יכול לומר לה התרפאי מכתובתך. (להלן בפרק ג' אות ב' נרחיב
יותר אי"ה בהגדרת נקודה זו).

ודברי הספרי בפ' כי תצא: „ושלחה לנפשה מלמד שאם היתה חולה ימתין
לה עד שתתרפא ק"ו לבנות ישראל שהן קדושות" — יפרש הרמב"ם שאין זה
אלא אסמכתא, ואין זה אפילו איסור דרבנן וכמו שמסיים הרמב"ם בהלכה זו: „ואין
ראוי לעשות כן אלא מפני דרך ארץ", וכמוש"כ הרב המגיד כן, וראה בבאור הגר"א
סי' ע"ט אות ב'. ואם היה זה איסור גמור לגרשה לא היה יכול לומר לה התרפאי
מכתובתך כיון שאין הדבר בידו לבטל סיבת חיובו. (ומש"כ הרמב"ם בפ"י מהל'
גירושין הכ"ג לענין רפואה בנשתתית שפטור עיי"ש בהה"מ, אף שאינו יכול
לגרשה — יבואר זאת אי"ה להלן בפרק ג' אות א"ב ושם נדון שאפשר, שגם לד' הב"ח
יש לחלק בין האיסורים דרבנן המעכבים).

דרך שניה: דרכו של בעל „ישועות יעקב" כאן סי' ע"ט, שנוקט שדברי
הספרי הנ"ל אינם אסמכתא אלא איסור גמור ואינו יכול לגרשה בע"כ, ושכדי שלא
יסתרו דברי הספרי למשנה רידן שרשאי לומר בחולה הרי גיטיך לכן שינה הרמב"ם
את לשון המשנה ומפרש שאינו רוצה דוקא לגרשה ומפני הגירושין נפטר, אלא
שאומר לה התרפאי מכתובתך או התגרשי ופטורו הוא — כמו שפירשנו לעיל אות
א' — מפני שנתנו חכמים גבול לדבר כדי שלא יפסיד כל נכסיו בשביל רפואת
אשתו שאם ירצה להתגרש וליתן לה כתובתה הרשות בידו^(ז). ובספרי הלא אינו

(ז) אני היססתי מקודם לפרש דברי הרמב"ם שהפסד ממון הרבה יכול להיות סיבת

לפטור אותו אף אם רוצה לגרשה, ושמתני אח"כ למצוא בדברי הישועי שאף הוא מפרש בד'
הרמב"ם בטעם פטורו מפני הפסד הממון, אך לא הזכיר את דברי התוספתא של שני בצורת
שמכאן מקור גישת הרמב"ם בחלכה זו, ועפ"י הלשון המיוחד שבמשנה ובתוספתא, כמו
שביארנו באות א'.

כתוב שאם חולה צריך לרפאותה עד שתבריא אלא שממחין לה ולא יגרשנה עד שתבריא ואין איפוא סתירה מד' הספרי שחרי אינו מגרשה אלא שנותן לה הברירה ואם היא בוחרת בעצמה וגירושין ראשי (וכ"כ גם בברייתא יעקב אה"ע נ"ב).

ונמצא איפוא לפי גישה זו שגם אם אינו יכול לגרשה אפילו מן התורה יכול לומר לה התרפאי מכתובתך כיון שעכ"פ הוא נכון לגרשה אין לו להפסיד ממון הרבה אם אומר לה התרפאי מכתובתך וגם בזה"ז שאינו יכול לגרשה מתק"ח אין זה עדיף מאיסור מן התורה. ומספיק לענין זה רק שמצדו הוא מוכן לגרשה ולבטל את סיבת החיוב. ואין הדבר צריך לומר במקום שאם היא מסכימה היא יכולה להתגרש בין באסור שלא לגרש חולה ובין בתקנת רגמ"ה, שהרי יש כאן איפוא מצדו הצעת אלטרנטיבה, אלא אפילו במקום שאין אפשרות של גירושין ע"י רצונה, מספיק שמצדו יהיה רצון לגירושין (כך מסיק הישוע"י ומדייק לה מד' הרמב"ם בנשתתית שפטור מרפואתה אף שאין לגרשה. וראה מה שנבאר אי"ה להלן בפ"ג אות א' בהרחבה בבאור ד' הרמב"ם והרב הנגיד בנשתתית כמה פרטים בזה).

יש לפנינו איפוא שתי דרכים בזה — עפ"י מחלוקת הב"ח והישוע"י ויעוין גם בד' הח"מ והב"ש סי' ע"ט ס"ק ג', ד' — אם בזה"ז אחרי חרדר"ג, יכול לומר בחולי ארוך ובשני בצורת הרי גיטיך וכתובתך והתרפאי מכתובתך או התגרשי. ואין להוציא הספק מן הבעל המוחזק, ודוקא בחולי ארוך אבל חולי רגיל חייב בזה"ז ברפואתה כמו שחייב במזונותיה הרגילים אף שרוצה לגרשה.

[בישוע"י שם, אחרי שמסיק שיש לפוטרו גם בזה"ה מרפואה בהפסד מרובה, מוסיף שלפי מה שדחה בסי' ע"ט דברי הרא"ם שאם מונע ממנה מזונות ה"ז כמגרשה בע"כ צריך לדון בזה רק מפני שחולי ארוך זוהי אמתלה ברורה, ראה שם. בפרק א' בררנו שאין להשיג על הרא"ם מטעם נקטי בכובסי דלישבקי לגלימא, אך גם אם נקבל השגה זו מסתבר שאין זה אלא כשנפטר מכל חיוביו ועי"כ תיאלץ להתגרש, אבל בנפטר מרפואתה לבד קשה לומר שזה יאלץ אותה להתגרש, ולצרכי רפואת החולי הארוך הרי הוא נותן לה כתובתה תר"כ ונדונייתה (ועי' ברייתא יעקב ח"ב סוף סי' נ"ב). וראה בקונטרס שבסוף ספר "ושב הכהן" לחתן המחבר, שדן בזה לחלק בין מניעת כל חיוביו למניעת אחד החיובים, ועפ"י רצה ליישב שם שלא יקשה לד' הרא"ם מהרא"ש והמהרי"ק שהם מדברים במניעת שאר כסות ועונה, ואילו הרא"ם מדבר לענין חיוב מזונות לבד, יעוין שם שהרחיב הרבה בזה. אולם באמת הדבר ברור שהרא"ם פוטר אותו מכל חיוביו. בקונטרס הלז הדן אם במניעת החיובים נקרא גורם לבטל תקנת ר"ג לא הזכיר כלל הדין שאונס ממון נקרא אונס כמבואר בחר"מ סי' ר"ה ואין הבדל לענין זה בין גורם במעשה ודבור או בשב ואל תעשה, וכנראה שדיונו הוא רק ביתס לתקנת רגמ"ה שאפשר שגורם כזה אינו בכלל התקנה שלא לגרשה בע"כ. וראת לעיל בפ"א אות ו'.

ג) ולשיטת הרא"ם, בחולה שרוצה לגרשה, בזמן הזה, וזיא מעכבת — תלוי הדבר אם דברי הספרי גבי יפת תואר אינם אסמכתא אלא יש בזה איסור גמור מדאורייתא (ולדברי הראב"ד והרשב"א במוטלת על המטה) אינו נפטר ממזונות — אף לפני חרם דר"ג — שבמקום שאינו יכול לגרשה מן התורה, גם לחרא"ם אינו נפטר, כמבואר לעיל פ"א אות א' ז', וה"ז דומה לאונס ומוצש"ר. אך אם אין זה

אלא אסמכתא ואינו אלא איסור דרבנן, נפטר בין ממונותיה בין מרפואתה כשרוצה לגרשה והיא מעכבת, בין לפני התקנה בין אחרי התקנה.

ואם נבוא לדון בזה, שאף שזה איסור מדרבנן, אבל כיון שתיא חולה אינא צריכה להתרצות ואין לפוטרו במה שהיא מעכבת, כיון שעכובה הוא בדין, ואינו דומה לתקנת רגמיה שעכ"ס היא יכולה להתרצות, אבל כאן היא אנוסה ומת אפשר לה לעשות — אם נקבל סברא זו ויש מקום לקבלה (וראה מש"כ לעיל פ"א אות ה') אין הבדל בין רפואתה למוונותיה, וחייב בשניהם, וגם התרפאי מכתובתך לא יכול לומר לה אלא כשרוצה לגרשה ולתת כתובה, וגם לא בכל חולי יש הפסד ממון הרבה שיפטר בגלל זה.

אולם בחתם סופר השמטות להר"מ סי' קצ"ח כתב שם לפי הרא"ם כדברים האלה: "חלתה אתר הנישואין ורוצה ליתן לה גט וכתובתה ואנוס בתקנתא דהרגמיה סטור ממונות אע"ג דחייב ברפואתה — וכמ"ש חז"ל שלא יאמר הרי גיטיך וכתובתך מונחין על השולחן ורפאי עצמך — מ"מ ממונות פטור". ואינני יודע איפה אמרו חז"ל כן שלא יאמר הרי גיטיך וכתובתך, הרי אדרבא מפורש במשנתנו נ"א. שרשאי לומר כן, ואם כונתו לדי' הספרי הנ"ל, הרי אם זה מדאורייתא גם ממונות אינו נפטר, ואם זה איסור מדרבנן ורוצה לגרשה — או שנפטר משני החיובים, מוונות ורפואה, או שחייב בשניהם, כנ"ל.

ואפשר שסובר שאין האיסור שבספרי על הגירושין עצמם אלא בעיקר שלא יסתלק מחיוב רפואתה ולא ישלחנה וימתין לה עד שתתרפא, היינו שתהיה אצלו כדי שירפאנה (ואפשר שאם רוצה לגרשה ולהשתעבר בשעבוד המועיל בחיוב כל צרכי רפואתה יהיה מותר לו לגרשה, ותפיסה זו תהיה בניגוד לתפיסת הישוע"י בזה) ולכן אם רוצה לגרשה בין שזה איסור מדרבנן בין שזה איסור מדאורייתא (ואף שמדאורייתא אינו חייב ברפואתה ואין אפשר לומר שכונת התורה היא שירפאנה, אפשר לומר משום שמן הסתם אדם מרפא את אשתו בעודה תחתיו לכן לא יגרשנה שאם תהיה תחתיו ירפאנה, וראה מה שכתב הרמב"ן בריש סרשת משפטים ד"ח ויצאה עמו, שהקונה עבד עברי חייב במוונות אשתו ובניה, וכל זה חמלה מאת השי"ת עליהם שלא ימותו בצער, ואע"פ שלא היה חייב במוונותם מדין התורה אבל כיון שדרך כל הארץ לפרנס לאשתו ובניה הקטנים ציחה ברחמיו להיות הקונה כאב רחמן להם) ואנו גטיל עליו צרכי רפואה, ה"ז מקום שיכול לגרשה והיא מעכבת ועדיין צ"ב בזה.

אך אם אין זה אפילו איסור מדרבנן, אלא רק מפני דרך ארץ, כמו שנראה מלשון הרמב"ם, מסתבר שבגלל זה אין לחייבו בין במוונותיה בין ברפואתה אם רוצה לגרשה ולתת כתובה, והיא מעכבת לפי הרא"ם. אמנם נקבע כבר לעיל בסוף פ"א שלמעשה אין פוסקין כהרא"ם אך יש חשיבות בדיוננו באות זו אם יחית מקרה כזה אשר נצטרך לסניף מדברי הרא"ם (להלן בפ"ג נעמוד על דברי הרא"ם שכתב כאן גבי חולה בכתובות נ"ב: "ומיהו בחיי תבעל מפני שאינה ראויה לו וכר"י ראה להלן אות ט' הערה י"א).

ג. פטור חיובי חב על כשרוצה לגרשה, במקום שיש אמתלה

א) כתב הרמב"ם פ"י מה' גירושין הכ"ג: „מי שנתחרשה אשתו ח"ו מגרשה בגט ותהיה מגורשת, אבל אם נשתתית אינו מוציא עד שתבריא, ודבר זה תקנ"ח כדי שלא תהיה הפקר לפרוצין שהרי אינה יכולה לשמור עצמה, לפיכך מניחה ונושא אחרת ומאכילה ומשקה משלה ואין מחייבין אותו בשאר כסות ועונת שאין כתב בן דעת לדור עם השוטים בבית אחד ואינו חייב לרפאותה ולא לפדותה, ואם גירשה ח"ו מגורשת ואינו חייב לחזור ולהטפל בה“.

הראב"ד משיג: „ואם בת רפואה היא למה לא יחא חייב לרפאותה וכמה יש שמשתטות מחמת חולי וחוזרות ומתרפאות“.

המגיד משנה מפרש דברי הרמב"ם כך: „ועל מ"ש רבינו שאינו חייב לרפאותה כתוב בהשגות וכו' ונראה טעם לדברי רבינו לפי שכבר נתבאר פרק י"ד מהלכות אישות: האשה שחלתה ואמר לה הריני מגרשיך ונותן כתובה וחולך שומעין לה, וכאן ודאי היה זה רוצה לגרש אלא שחכמים מנעוהו לגרש אבל בחיוב ממון לא חייבוהו שהרי לא עשו כן אלא כדי שלא ינתגו בה מנתג הפקר לכן לחמה תאכל ושמלתה תלבש ויקרא שמו עליה לאסוף חרסתה, וזהו שכתב רבינו מאכילה ומשקה משלה שהוא סבור שלא חייבוהו בדבר שבממון, זהו דעתו ז"ל ולא מצאתי בזה ראיה“.

כמעט כל המחברים, קדמאי ובתראי, הדנים בשיטת הרא"ם מקשרים את שיטתו עם ההלכה הוה שלפנינו שאם נשתתית ורוצה לגרשה ומתקנ"ח אינו יכול לגרשה נפטר ממונותיה לפי הרמב"ם, ולפי הראב"ד מחויב (וכן לפי הרמ"ה שהביא הטור בסי' קי"ט, ויעוין בשו"ע סי' קי"ט בדברי המחבר הרמ"א). בבית-יעקב אהע"ו סי' ע"ז רוצה לומר לפי"ז שיש כאן פלוגתא דדבוותא, והרחיבו את הדיבור בזה ה"בית-מאיר" בסי' קי"ט והמהר"א ששון בתשובה סי' נ"א, וראה גם בהפלאה ריש סי' ע"ז מה שהעיר בד' הרמב"ם, וכן בגחל-יצחק ח"א בקונטרס שבסוף הספר ענף ז' רוצה לקשר ד' הרמב"ם עם ש"י הרא"ם עפ"י דרכו שם.

והדברים מפליאים, איך אפשר לקשר דברי הרא"ם שיסוד הפטור לשיטתו, לפי דעות גדולי המחברים הנ"ל, הוא משום שאין תקנת חכמים המעכבת וגירושין מחייבת אותו בחיובים שהיה נפטר בהם אם היה מגרש, — עם הלכה זו שלפנינו שהרמב"ם מנמק במפורש גימוק אחר: „ואין מחייבין אותו בשכ"ו שאין כתב בן דעת לדור עם השוטים בבית אחד“ כלומר: כיון שאינו יכול לחיות אתה ביחוד אין מחייבין אותו בשכ"ו שאין חייבים אלה אלא ביכולים לחיות חיי אישות משותפים יחדיו.

ולפי תפיסת האחרונים הנ"ל בדברי הרא"ם שפטורו הוא מפני תקנ"ח קמעכבת, אדרבא תהיה סתירה להרא"ם ממה שהצריך הרמב"ם גימוק זה ולא פטר אותו מפני שרוצה לגרשה ותקנ"ח מעכבת, אבל לפי מה שנתבאר לנו בפרק א' בכונת הרא"ם, שיסוד פטורו הוא מפני העיכוב שלה, אי"כ אף זה דומה לנשתתית שאין היא המעכבת אלא רק תקנת חכמים, ולכן יש צורך בטעם מיוחד לפטורו.

ובמהר"א ששון אמנם עמד על כך שכאן יש טעם מיוחד, וזה מת שכתב: „אין ראיה מד' הרמב"ם משום דבשלמא בשוטה תיכף כשתקנו חכמים שלא יגרשה תיקנו

שלא יזק אותה ושלא יתחייב בשאר הרברים לפי שאין כח בכו דעת לדור עם השוטים בב"א, ועוד שהיא אינה יכולה לשמש ולהיות עושה, וא"כ אדרבה מן הדין הנמור היה ראוי לגרשה אלא שהחמירו עליו כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר, וכיון שכן היאך יעלה על הדעת שיתחייב המזונות מי שאינו משמש והיא שוטה הא ודאי לית דין ולית דיין דלימא הכי, אמנם בנידון הרא"ם שהיא בריאה מג"ל כיהיה פטור, עוד חילק שם שבדינו של הרא"ם שייך לומר מה הועילו חכמים בתקנתם שבגלל מניעת המזונות תרצה אבל בשוטה שגם אם תרצה אינו יכול לגרשה לא שייך מה הועילו חכמים בתקנתם, יעו"ש. לא הרגיש המתרא"א ששון שכן באמת מפורש בד' הרמב"ם בחילוקו הראשון, וכאילו חילק מעצמו כן, ולכן לא התעכב ע"ז שלפי פירושו בהרא"ם תהיה סתירה מד' הרמב"ם האלו.

אמנם הרב המגיד, שהבאנו לשונו לעיל, כתב בטעם דברי הרמב"ם: „שחכמים מנעוהו לגרש אבל בחיוב ממון לא חייבוהו“ (ועיין בדברי הח"מ והב"ש בשו"ע אהע"ז סי' קי"ט אות ט' וי') וטעם זה לכאורה דומה לטעם של הרא"ם לפי באור האחרונים הנ"ל.

אולם באמת לכשנעיין בד' הרה"מ נראה שאף שבסוף דבריו נראה כנותן טעם לעצם ד' הרמב"ם, אבל עיקר דבריו אלה באים להשיב על השגת הראב"ד „שאם היא בת רפואה למה לא יהא חייב לרפאותה“ ואם היא בת רפואה יתחייב גם במזונותיה שהרי לא שייך כאן טעם הרמב"ם שאין בן דעת דר עם השוטים שהרי תוכל לתרפא וגם מוטל עליו לרפאותה, והרי היא כמו חולה שחייב במזונותיה אף לפני שנרפאה שאין כאן בטול החיים המשותפים, — וע"ז מיישב המ"מ שהרמב"ם לטעמו בפי"ד מאישות שבחלתה רשאי לומר הרי גיטיך וכתובתך ופטור, גם אם אמר הרי כתובתך מנחת רפאי את עצמך או התגרשי, ולא דוקא כשגרשה ממש ולא דוקא כשרוצה לגרשה והיא אינה רוצה, אלא אפילו אם אמר לה רפאי מכתובתך פטור מפני הפסד הרבה ממך, ולכן גם כאן בנשתתית אינו חייב לרפאותה כשמניח כתובתה ותתרפא בכתובתה, שהשטות גם אם זה במצב של אפשרות רפואה ה"ו חולי ארוך ויפסיד ממון הרבה (ולפי"ו, אם הריפוי לא ידרוש חוצאות הרבה ממון יתחייב לרפאותה).

אלא שהרי אם אומר לה רפאי מכתובתך לבד לא סגי וצריך גם לומר: „או הריני מגרשיך“ ושתהיה היכולת בידו לגרשה והיותו מוכן גם לגרשה ולבטל את סיבת חיובו אם אינה מתרפאה מכתובתה, וכאן בשוטה הרי אינו יכול לגרשה מדרבנן שאין לגרש שוטה שאינה יכולה לשמור עצמה, לזה הוסיף הה"מ: „שכאן ודאי היה רוצה לגרש אלא שחכמים מנעוהו אבל בחיוב ממון לא חייבוהו“. כלומר: כיון שבלי תקנת חכמים הרי נפטר גם לפני הגירושין מרפואתה כשרוצה לגרש כדי שלא יפסיד ממון הרבה, ונמצא שע"י תקנת חכמים יתחייב במקום שמן הדין הוא פטור — ולא חייבוהו חכמים. דוק שאין הה"מ אומר שפטרותו חכמים, שהרי לפי התסבר של האחרונים בד' הרא"ם הרי אין סיבה עצמית לפטורו כל עוד לא נגרשה ממש, שעכשיו שאין יכול לגרשה מתקנתה ולא גרשה הרי היא אשתו לכל דבר וממילא מחויב, אלא שצ"ל לדבריהם שחכמים פטרותו, והמ"מ כאן נקיט הלשון: „שלא חייבוהו“, היינו שיש סיבת פטור עצמית מצד הפסד ממון, אלא שע"י תקנתה יתבטל התנאי שיש צורך בו לענין זה, שיוכל לגרש וירצת לגרש,

ולענין זה אומרים שלא חייבותן חכמים, וארי הוא ביחס לכח של יכולת לגרשה שתוא זקוק לו כדי להפטר מרפואתה, כאלו כח זה קיים גם אחרי תקנ"ח, שתקנ"ח לא עשו כן אלא כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר וכי ויקרא שמו עליה לאסוף חרסתה, ומה שאין צורך בתקנ"ח — אילו אינה, וכל עוד אין הדבר נוגע לגירושין ממש, אלא רק שיכולת הגירושין זקוקה לתוספת כח לאמירתו רפאי עצמך מכתובתך, הריז כאילו אין תקנ"ח קיימת.

ולפי דברי הה"מ אפשר שגם בזמן הזה יהיה כך, שתקנת רגמ"ה היא ג"כ כמו תקנה שלא לגרש שוטה שלא חייבהו חכמים, וכך יתפרשו הדברים לפי דברי הישוע"י שהבאנו דרכו לעיל בפ"ב אות כ', אלא שמתוך דברי הישוע"י הנ"ל משמע שאף אם מן התורה אינו יכול לגרשה יכול לומר לה רפאי עצמך מכתובתך ומספיק רק שהוא מצדו רוצה ומוכן לגרשה, ואין צורך כלל ביכולת לגרשה, ואילו מתוך דברי הה"מ משמע שרק במקום שחכמים מנעוהו מלגרש לא חייבהו אבל אם אינו יכול לגרשה מן התורה וכגון שוטה שאינה יודעת לשמור גיטה חייב בכל החיובים כלפיה, כיון שאין לו היכולת לגרשה ולבטל את חיובי האישות שעליו, לא יוכל לומר לה רפאי עצמך מכתובתך אף בהפסד ממון הרבה, שכיון שחיא אשחז נסתחפה שדהו וחייב גם בהפסד ממון הרבה.

לפי ד' הה"מ כאן מתברר שאין הטעם ברפאי עצמך מכתובתך או הריגי מגרשך משום הברירה שנותן לאשה, כמו שהבלענו בדברנו בפ"ב, שהרי כאן בשוטה אין לה הברירה כלל, אף שאם גירשה מגורשת, והטעם בעיקר מפני היכולת שיש בידו לבטל את האישות ומצדו גם מוכן לכך.

ואולי אפשר לומר, שאם כשהיא מתרצית אפשר לה להתגרש, או אף שאין לגרשה מן התורה, יכול לומר לה רפאי עצמך מכתובתך כיון שעכ"פ נותן לה את הברירה, והיא הרי יכולה להתרצות, וגם אם נאמר איפוא שד' הספרי פ' כי תצא שאין לשלח חולה הוא הדין דאורייתא, אבל הרי יכולה להתרצות, אבל במקום שלא שייך שנותן הברירה בידה, אינו נפטר רק משום רצונו ויכלתו, ואין זה אלא רק כשתקנ"ח מעכבת, וכפי דברי הה"מ כאן.

(ב) אמנם בסוף דבריו מסיים הה"מ: „וחה שכתב רבנו מאכילה ומשקה משלה שהוא סבור שלא חייבהו בדבר שבממון, ולכאורה מזה שעיקר טעמו של הרמב"ם בפטור חיוביו בנשתטית הוא משום שחכמים לא חייבהו, אבל ודאי שאין לומר כן שהרי הרמב"ם עצמו נותן את הנימוק שאין בן דעת דר עם השוטים, וצריך לומר בכונת הה"מ, כיון שגם אם אינו יכול לחיות אתה חיי אישות ולרד אתה ביחד אינו נפטר רק אם רוצה לגרשה ולנתק קשר האישות שביניהם, אבל אם אינו רוצה לגרש אותה, אף שאינו יכול לחיות אתה בבית, אינו יכול להפטר מטעם זה, כיון שקשר האישות ביניהם קיים ואינו עומד לינתק מצדו, ה"ו כנסתחפה שדהו, וגם במקום שרוצה לגרשה אבל אינו יכול לגרשה ג"כ יהיה כך כיון שאין יכולת לנתק את האישות צריך לזונה, וא"כ לאחר תקנ"ח שאין לגרשה יתחייב במונותיה, וגם לשם זה זקוקים איפוא להוסיף שחכמים שמנעוהו לא חייבהו, כיון שגם בזה הרי עיקר פטורו הוא מפני שאינו יכול לדור אתה, אף שלא נתגרשה, אלא שיש תנאי בדבר שירצה ויכול לגרשה, והוא הרי רוצה וגם יכול מן התורה לגרשה, אלא שהחכמים מונעים ממנו לגרש, וע"י המניעה הזו יתחייב על אף סיבת הפטור

שיש לו — לא חייבותו חכמים, והרי כאילו אין כאן תקנה ביחס לתנאי זה של יכולת הגירושין.*

וגם בזמן הזה אחרי תקנת רגמ"ה יהיה ג"כ דין זה שאם אינו יכול לדור אתה ורוצה לגרשה נפטר ממוזנותיה. ואם יש עיכוב מן התורה לגרשה מתחייב ממוזנותיה כיון שאינו יכול לגרשה אף שרוצה לגרשה, וה"ז כנסתחפה שדה. וכן נקטו בפשיטות הח"מ והב"ש סי' קי"ט ס"ק ט' י', ועי' מהר"ש ח"ג סי' ע"ד. [מתשובת מבי"ט ח"ב סי' כ' (וכן אותה השאלת בתשובת בית יוסף דיני נשואין שאלה ט"ז) נראה, שבנשתתית לפי טעם הרמב"ם שאין אדם דר עם השוטים, אף שאינו רוצה לגרשה פטור ממוזנותיה. שהרי באותה שאלת מפורט שם שאביה ואחיה של הנשתתית כתבו לו שיבוא ויגרש בשעה שהיא חלומה ולא שמע לחם, יעו"ש. והדבר צ"ב שאם אינו רוצה לגרשה ה"ז לא עדיף מאינו יכול לגרשה מן התורה בשוטה שאינה יכולה לשמור גיטה, שחייב ממוזנותיה, כג"ל, ואפילו אם שיטת המבי"ט היא שגם באינו יכול לגרשה מן התורה כן הדין להרמב"ם (ואולי ידייק כן ממה שהשיג שם הראב"ד באותה הלכה ע"ד הרמב"ם שאם גירשה מגורשת, כתב הראב"ד „והוא שיודעת לשמור גיטה“, ויעוין שם בהמ"מ, ומזה שלא העיר על פטור מוזנות א"כ משמע שגם בשוטה כזו פטור). שכל שאינו יכול לדור אתה אין לחייבו ממוזנותיה, ואף אם אינו רוצה ואינו יכול. — אבל אם משום החיוב היסודי של המזונות אין כאן לחייבו, אבל יתחייב משום שאגודה גבית ולא גרעה ממגורשת ואינה מגורשת, ויעוין להלן בפרק זה אות ז' וחללה וצע"ג].

אמנם הבי"ט בטור אהע"ז סי' קי"ט כתב: ואפילו בידעת לשמור גיטה נמי מקומות שפשט הרם דר"ג שלא לגרש אשתו בע"כ ואפילו אם חלתה לא יוכל לומר לה הריני מגרשך כמ"ש למעלה בסי' ע"ט, א"כ בגשתתית נמי חייב בכל חיובי ממון, וכתב מהרש"ל חזאינא דאיכא הרם דר"ג שלא לגרש בע"כ אין לו תקנה וכ"כ בתשובותיו סי' ס"ה.

ה"בית מאיר" בסי' זה וכן בתשובת ברית יעקב ח"ב סי' נ"ב העירו על הבי"ט שהרי סותר דברי עצמו שבסי' ע"ז פסק כהרא"ם שברוצה לגרשה בזה"ז אף בלא אמחלה, נפטר, ומדוע יתחייב כאן כשרוצה לגרשה (ראה לעיל בפ"ב אות ב'). אולם לפי מה שנתבאר שטעם הרא"ם הוא משני שהיא מעכבת הגירושין וכאן בשוטה

6) חרמ"ח שליט"א תאריך בדברי הה"מ ועדיין נשארו דחוקים ואי"ל. והנראה בטונת הה"מ שסובר שנימוקו של הרמב"ם „שאין כח בכו דעת לדור עם השוטים בבית אחד“, חוזר רק לענין עוגה, אבל לא על שאר וכסות, שהרי ממילא מחוייב הוא לטפל בה במאכל ובשתה ומאי גפי"מ אם משלו הוא גותן או משלה, וגם מי מחייבו שיחזיקה בבית אחד, ולכן ציין הה"מ את דברי הר"מ „מאכילה ומשקה משלה“ ולא את מש"כ בפירוש שאי"ח בשכ"ז, כי כונתו להראות מזה שלגבי שאר וכסות אין הנימוק „שאין כח בכ"ד וכו"ר“ רק לענין עוגה וכג"ל. ולזה כ"י שחנימוק הוא משום שבדבר שבממון לא חייבותו.

וזו גם נימוקם של המחברים שרצו לקשור דינו של הרא"ם במחלוקת הרמב"ם וחראב"ד, שהרי כג"ל לענין מוזנות נימוק הרמב"ם הוא מצד שלא חייבותו בדבר שבממון.

ה ע ו ר ד :

לא שייך לומר שהיא מעכבת הגירושין שאף שידעת לשמור גיטה וגם אם גירשה היא מגורשת, אבל אין לה דעת להתרצות ולקבל [אין הדבר צ"ל לפי אותן השיטות שבגירושי חרשת וכן שוטה שידעת לשמור גיטה אין לגרשה אפילו מרצונה מכיון שאין לה דעת ה"ו כמגרש בע"כ, ועי' נר"ב קמא סי' פ"ד, ויעוין פתחי חשובת סי' קי"ט אות ח' י"ג, וא"כ אין לה רצון כלל, ואפילו לפי שרצה להוכיח הישועי מדברי מהרמ"פ סי' ח' שאין זה מגרש בע"כ שאף שאין לה רצון אבל כפיה אין כאן, וראה הגהות רע"א אות ג', ואפשר איפוא לגרשה מרצונה, — אבל מכ"מ אין לומר בשוטה שאין לה דעת שבגלל אי רצונה לא יתחייב בעלה במזונות, כיון שאינה בר דעת לרצות] ולפיכך אין לפוטרו מטעם רצונו לגרשה והיא מעכבת כדינו של הרא"ם.

אלא שדברי הב"ח טעונים הסבר מצד עצמם, מדוע שונה תקנת רגמ"ה מהתקנה שלא לגרש שוטה, וכמו שלפני חרדר"ג אף שאין לגרשה אבל כיון שאין אדם דר עם השוטים נפטר בגלל זה מחיוביו — כן יהיה גם אחרי חרדר"ג, ולפי שיטת הב"ח הפוסק כהרא"ם הרי יוצא שאין לפרש שבכלל תקנת רגמ"ה יש גם שיתחייב בכל חיוביו, משא"כ בשוטה, וכמו שרוצים לומר כן הב"מ לפי ד' הרמב"ם כאן שאין ללמוד דין הרא"ם וכן המהר"א ששן.

ואפשר לפרש דברי הב"ח כך: כיון שיש צורך מלבד טעם הפטור שיש לו שתהיה לו גם הרצון והיכולת מצדו לגרשה, ואם נמנע מתקנת הרי אין לו היכולת אלא שנאמר שחכמים לא חייבוהו, ובזה יש להבדיל בין התקנה שלא לגרש שוטה שבוזה אפשר לומר שכל מטרת התקנה היא רק בגירושין עצמם שלא תהיה הפקר ואם אינה מתגרשת כבר התקנה מתקיימת, ואילו מה שיהיה נובע כתוצאה בעקיפין מזה גם לחיובו במזונות ע"י תקנה, אף שיש טעם לפוטרו, — ביחס לזה אפשר לומר שהחכמים לא חייבוהו וכאילו סילקו תקנתם, וכמו שביארנו לד' המ"מ באות א' מפרק זה.

אבל בתקנת ר"ג שלא לגרשה בע"כ, אם יש מקום לומר שע"י פטורו מחיוב אשר הוא חייב כלפיה, תפגע במדה מסוימת התקנה, שעכ"פ הוא מעגנה במקצת ע"י שהוא נפטר מחיוביו כלפיה, ויש מקום לטעון מה הועילו חכמים בתקנתם, — בכונן זה לא עשו חכמים כאילו אין התקנה קיימת במקום שהוא זקוק נוסף לסיבת הפטור גם ליכולת גירושין, וה"ו לאחר התקנה כאילו אין בידו יכולת לגרשה, וה"ו כנסתחפה שדהו כמו באם אינו יכול לגרשה מן התורה, ורק לפי הרא"ם שסיבת פטורו הוא לא מפני היכולת לגרשה אלא מפני עיכובה, אלא שנאמר שבעקבות התקנה יש להטיל עליו חיוב מחודש על אף פטורו ממש, משום מה הועילו חכמים בתקנתם — ע"ז יש ליישב כמו שיישבנו לעיל בס"א אות ו'. אבל אם באים לסלק את התקנה ולומר כאילו אינה כדי לומר שיש לו יכולת הגירושין כדי להפטר, עד כדי כך אין לנו לומר כן, כיון שעכ"פ ע"ז תפגע התקנה במדה מסוימת, ומדוע תסתלק התקנה כדי לתת מקום לפגיעה בה.

[עלינו לתוסיף בזה: שמתני נקרא הדבר כן שאין לו יכולת הגירושין ע"י תקנת רגמ"ה, רק במקום שיש צורך שבפועל יוכל לגרשה, ועם תקנת רגמ"ה אין לו היכולת בפועל, אבל במקום שאין צריך אלא שבכח יהיה בר גירושין לאשתו, אפשר לומר שפיר שכל עיכוב שאינו אלא משום תקנה אין זה גורע מכת הגירושין

שיש לו, ויש לתבריל בין תקנה לבין עיכוב מדאורייתא, וכמו שהגדרנו כן לעיל בפ"א אות א'.

כשי הבי"ח כתב גם החלפת מחוקק בסי' קע"ט אות ט' שבוה"ז אף בנשתתית חייב בכל חיובי ממון, וראיתי בצמח-צדק (להגרמ"מ מליבאוויטש) אהע"ז ח"א סי' ב' שכתב על ד' הח"מ האלו: „ולא הבינותי דבריו, וכנראה שכונתו היא בגלל הקושי הנ"ל מדוע שונה תקנת רגמ"ה מהתקנה שלא לגרש שוטה. עוד הקשה שם שהרי שוטה עדיף מנכפית לענין כפיה, ובנכפית נפסק בשר"ע סי' קי"ז ס"ק י"א שלא עדיפה היא ממנו וכמו שאפשר לכפותו מפני ש„אם על ריח הפה כופין על חיי נפש לא כש"כ" כמ"כ אפשר לכפותה ולגרשה גם אחרי חרדר"ג. מקור הלכה זו היא בתשובת הרא"ש כלל מ"ב ושם בקבוצת התשובות הדנות בזה הזכירו שנכפית ח"ז מום גדול ממה שמדמה הגמ' פ' האומנין פ. נכפית לשוטה ושעמומית יעו"ש וא"כ בשוטה אין תקנת ר"ג שלא לגרשה בע"כ (ועי"ש שמחלק בין שוטה הדומה לנכפה לבין אותו דין בתשובת הרא"ש כלל מ"ג ס"ג והובא באהע"ז סי' קנ"ב באיש המשתטה מדי יום יום יעו"ש, כדברים האלה כתב גם המהר"ח"ש באריכות בתשובותיו לאהע"ז סי' ל"ג, ולא ציין הצי"צ לדבריו) — ומדוע יתחייב במזונותיה לאחר תקנת רגמ"ה (מדי למדי דברי החלפת-מחוקק אלו נתקשיתי בזה עד שמצאתי שהצמח צדק מעיר זאת על דבריו).

ודברי הבי"ח שכתב גם הוא כן, אפשר לומר שלא כתב זאת רק בשוטה שהיא בת רפואה, ובכה"ג שייך בה תקנת רגמ"ה, שכיון שהיא בת רפואה אין זה כמו נכפית והדומה לה, והבי"ח בזה לשיטתו בסי' ע"ט שאין לומר לה התרפאי מכתובתך אחרי תקנת רגמ"ה, כמו שנתבארו דבריו לעיל פ"ב אות ב', והב"ח מזכיר כאן מה שבחלתה איננו יכול לומר לה רפאי א"ע בזה"ז.

ועדיין עם כל מה שחילקנו בין התקנה שלא לגרש נשתתית לבין תקנת רגמ"ה, — הדברים דחוקים, ומסתבר שאין לחלק. וגם בזה"ז נפטר ממזונותיה בנשתתית, לפי הרמב"ם, ומתשובות גדולי האחרונים שדנו בנשתתית לפטרו ממזונותיה לפי הרמב"ם, ולא הזכירו כלל שעכשיו בזה"ז שאני — נראה שהם לא חילקו כלל, ועיי' בתשובת בית-יוסף דיני נשואין סי' ט"ז ובמב"ט ח"ב סי' כ' (ומה שמשמע מדבריו שאינו מצריך כלל שירצה לגרשה, העירונו על דבריו לעיל) ובמהר"ח"ש אהע"ז סי' י"ז, ועוד, ואין איפוא להוציא ממון מיד הבעל המוחזק בנשתתית, ואפשר שחב"ה מדבר ג"כ רק על שוטה שהיא בת רפואה, ובשוטה שאינה בת רפואה דעת החלפת מחוקק היא דעת יחיד ואין לומר קים לי כוותיה.

ג) בדין זה של נשתתית חלוקים על הרמב"ם, הראב"ד והרמ"ה, ועלינו להגדיר בקיצור במה הם חלוקים, משום התוצאות לענין אשר גזון בו להלן לענין אמתלאות אחרות שיש לבעל שאינו יכול להיות אתה, וכן במקום שאם היא מתרצית יכולה להתגרש.

הראב"ד בהשגתו הנזכרת כותב: „ואם בת רפואה היא למה לא יהא חייב לרפאותה וכמה יש שמשתטות מחמת חולי וחזרות ומתרפאות". הנה הראב"ד מזכיר רק חיוב רפואה אם היא בת רפואה, ולא הזכיר שאר החיובים כלל, וכחצתן היא ודאי, כמבואר לעיל, שאם היא בת רפואה ומוטל עליו לרפאותה לא שייך טעם הרמב"ם של אין אדם דר עם חשויים ויתחייב ממילא בכל חיובית, כיון שנסתלק

טעם פטורו. ובמקום שאינה בת רפואה, גם הראב"ד יודה לדי הרמב"ם ובבת רפואה הרמב"ם לשיטתו בחלתה שיכול לומר לה רפאי עצמך מכתובתך כשרוצה לגרשה, וכ"כ חמ"מ הנ"ל. ואילו הראב"ד לשיטתו שהובאה בשיטמ"ק כתובות נ"ב שבחולה המוטלת על המטה אין לגרשה ומחויב לרפאותה, או שיגרש, בהלכה זו שבמשנה כתובות נ"א, לקתה חייב לרפאותה אמר לה הרי גיטיך וכתובתך רפאי, שהכונה היא כשמגרשה ממש כמו שמגרש רש"י שם ועוד.

ואין אפוא לדברי הראב"ד ולדינו של תרא"ם ולא כלום, מלבד מה שתוברר לנו כבר שבאן בנשתתית לא שייך כלל טעמו של הרא"ם שנפטר בגלל עיטובה, וגם לפי מה שפירשו האחרונים בד' מטעם תקנ"ה המעכבת, אף להביא ד' ראב"ד אלו כדעה נגדית, שהלא דבריו מפורשים רק לענין רפואה ובת רפואה, ובאו הדברים כתכרה כנ"ל, ופלא שרבים מהאחרונים מזכירים ד' הראב"ד אלו בקשר עם הדיוק מסביב לתרא"ם, ונראה שהביאם לכך דברי הרמ"א בשר"ע אהע"ז סי' קי"ט ס"ק ה' שכתב: "וי"א דחייב במוזנותיה ורפואתה", וצוין כמקור לכך הטור בשם הרמ"ה והראב"ד, ובטור מביא את דבריו ג"כ רק בקשר לרפואה, ובמהר"א ששן ובדרישה כתבו ג"כ בדעת הראב"ד שרק ברפואה שהוא במציאות השטות אם היא שוטה או לא אבל אחר שנדע שהיא שוטה גמורה פשיטא ליה להראב"ד שהוא פסורה, וכוננהם אולי ג"כ — אם כי לא ביארו דבריהם — שאם תרפא משטותה שוב תהיה בריאה, לא יהיה כאן הטעם של אין אדם דר עם השוטים, ובכנות זה מסתבר שחייב במוזנותיה אף לפני שנתרפאה.

בתשובת ר"י קארו דיני נשואין סי' ט"ז ובמב"ט ח"ב סי' כ' כתבו על דברי הראב"ד שחייב ברפואתה: "וכל שכן במוזנותיה", ואם כוונת דבריהם לבת רפואה ה"ז כדברינו בזה (אך צ"ב שבאותה שאלה לא נזכר כלל שאפשר לרפאותה משטותה). אך דעת הרמ"ה היא שחייב במוזנותיה גם בנשתתית גמורה שאינה בת רפואה, ודבריו חובאו בטור שכתב: "ומדברי הרמ"ה יראה שחייב במוזנותיה שהוא כתב שאפי' גירשת שחייב במוזנותיה וכל תנאי כתובה לבד בתה"מ שאסור, דאי אמרת פטור מה הועילו חכמים בתקנתם, ועוד כיון דאמור רבנן לא יוציא ולא מצי מסיק לה ולא גרעה ממגורשת ואינה מגורשת דבעלה חייב במוזנותיה, ע"כ". שני טעמים נתן לדבר: א. משום מה הועילו חכמים בתקנתם, ודעת הרמ"ה בזה שהתקנה שלא ינהגו בה מנהג הפקר הוא לאו דוקא על הגירושין עצמם, ואם יקרא שמו עליה כבר אין לחשוש בדבר — וכמו שכתב חמ"מ לפי הרמב"ם — אלא שאם אינו זנה וכן שאר החיובים תלך לבקש מונח וינהגו בה מנהג הפקר, (כן פי' בדבריו המהר"א ששן וחבית"מאיר, ואין לדון מזה גם לתקנת רגמ"ה בכ"מ שאין לגרש בע"כ) ומטעם זה מחייב בחיוביו גם אחרי שגרשה, ואפשר שאף אם הגירושין חלין בדיעבד חייב עדיין בחיוביו, וכל התקנה בגירושין שלא לגרש הוא מפני החיובים שהם חמוצעים שלא ינהגו בה מנהג הפקר. טעם ב': כיון שאמרו חכמים שלא יוציא לא מצי מסיק לה, והיינו שאינה מגורשת בדיעבד — וכמו שפי' הב"ח כן בדבריו — וכיון שאינה מגורשת יש לחייב אותו במוזנותיה משום שאגודה גביה ולא גרע ממגורשת ואינה מגורשת, ואף שרוצה ומוכן לגרשה אבל כיון שגם בדיעבד אינה מגורשת הרי אגודה גבי אף אחרי שגירשה, ומכש"כ קודם שגירשה שהיא אגודה גביה, ואין זה דומה לתקנת רגמ"ה לחייב אותו במוזנותיה לפני הגירושין משום

שאגודה גבית, שהרי שם היא יכולה להתרצות ואינה מעוכבת בשבילו לינשא, משאיכ כאן בשוטה. ושיטת הרמב"ם היא כיון שהבעל מצוד רוצה ומוכן לגרשת ורק תקנת חכמים מעכבת וגם אם גירשה בדיעבד מגורשת, אינה נקראת מעוכבת (ח). בשבילו. ועי' מה שכתב בנקודה זו הנחלי"צחק ח"א בקונטרס שבסוף הספר ענף ז'.

ולענין ההלכה בחיוב מזונות בגשתטית — הרמ"א בסי' קי"ט ס"ו פוסק דחייב במזונותיה ורפואתה עפ"י דברי הרשב"א בתשובה והרמ"ה והראב"ד שפטור, ומסתמך בזה על המחבר עצמו שבסי' ע' פסק שתייב. הח"מ כאן בס"ק י"א (וכן בסי' ע') מיישב את הסתירות שבדברי המחבר שיש הבדל בין אם רוצה ליתן כתובתה שפטור ובין אם אינו רוצה ליתן כתובה שאז חייב, והב"ש כאן באות י' מחלק ששם בסי' ע' מדובר בשוטה שאינה יודעת לשמור גיטה ואינה מתגרשת מדאורייתא, וכאן בשוטה שיודעת לשמור גיטה ואינה יודעת לשמור עצמה שרק מדרבנן אינה מתגרשת. מתוך דבריהם של הח"מ והב"ש נראה שהם מכריעים כן להלכה שבשוטה שאינו יכול לגרשה מדרבנן ורוצה ליתן כתובתה ולגרשה נפטר ממזונותיה.

בתשובת מהר"ש סי' י"ז פוסק שחייב במזונותיה, ואינו יכול לומר קים לי כהרמב"ם כיון שהרמב"ם הוא יחיד כנגד הרשב"א הרמ"ה והראב"ד, וכן גם בתשובת ר"י קראו דיני נשואין בסי' ט"ז (אם כי למעשה פוסק כהרמב"ם, היינו במקום שנהגו לפסוק כהרמב"ם) ועי' בפרי"ח שכ' שכן נראה לו עיקר.

אך לפי מה שנתברר, הרי אין דבריו של הראב"ד רק בבת רפואה וכנ"ל, ואם אינה בת רפואה דעת הראב"ד ג"כ כהרמב"ם שפטור ממזונותיה, ואין הרמב"ם יחיד. וגם בבת רפואה הרי נפסקה ההלכה בסי' ע"ט כדברי הרמב"ם שנפטר מרפואתה גם לפני הגירושין אם רוצה לגרשה ויש לו הפסד ממון. ואף אם נחלק שבמקום שאינו יכול לגרשה כגון בשוטה חייב ברפואתה שלא כד' הח"מ שבעצמו כתב שאין ראיה לדברים, אבל עכ"פ באינה בת רפואה אין להוציא מתמוחזק ויכול שפיר לומר קים לי כהרמב"ם, וכמו שמשמע כן מד' הח"מ והב"ש הנ"ל, וכן הכריע גם בסי' גט פשוט בסי' קי"ט סקל"ד, וראה גם בצמח צדק הישן סי' ס"ז.

(ח) ועיין בבית-מאיר בשו"ע סי' קי"ט ד"ה לסיכך מניחה, מה שכתב שמשמע מדברי חרמ"ה האלו שבדיעבד מגורשת, וטעם הב' אינו אלא קודם שגירשה. וצ"ב, שחרי חרמ"ה כתב מסודש בטעם זה שלא מצי מסיק לה, ואמילו אם חכונה בזה שכיון שלא מצי מסיק לכן היא אגודה גבית ומדובר לפני שגירשה, אבל אין אפשר להוציא מד' חרמ"ה אלו שאם גירשה מגורשת, ודברי חמ"ה"א ששון בתשובה סי' נ"ח שכתב בדברי חרמ"ה שדקא אחר שגירשה שייך לדמות למגורשת ואינה מגורשת אבל לפני שגירשה, כיון שלא עשה פועל גירושין" לא שייך לומר כן — תמוחים שהרי טעם מגורשת ואינה מגורשת משום שמעוכבת בשבילו שייך יותר לפני שגירשה ואינו יכול לגרשה, וראה לחלן בפרק זה אות י' מה שכתבנו בנידון זה. גם תמה לי מה שכתבו חכית יוסף והפרישה במש"כ הסוד שמדברי חרמ"ה "יראת" שחייב, אף שמפורש כן בדבריו, משום שאפשר לומר דקא אחר גירושין משום דקנסוחו יעיי"ש, ולפי הטעם הב' שיש לחייב אותו משום שמעוכבת בשבילו אין זה כלל פשוט קנס ולפני הגירושין יש לחייב אותו יותר, וצ"ג.

(ד) מכאן, מד' תרמב"ם חאלו שבנשתתית פטור ממזונותיה, אפשר ללמוד שבכל מקום שיש לבעל האשה אמתלה ברורה שאיננו יכול לדור אתה, ורוצה לגרשה נפטר משכר"ע. שאין החיובים האלה ומזונות בכללם רק כשהם יכולים לחיות במשותף חיי איש ואשה, ולא כשאינם יכולים להיות ביחד אפילו אם היא אינה פושעת בזה שאין היא אתו בבית, ז') (ולהלן נבאר שיטת חיוב מזונות הוא מפני החיים המשותפים שביניהם) והוא שירצה לגרשה ולתת כתובתה וגם יכול לגרשה מן התורה, אבל אם אינו רוצה לגרשה או שרוצה לגרשה ואינו יכול לגרשה מן התורה כגון באונס ומצושר — ומסתבר שגם בנשבע שלא לגרש יהיה הדין כן כמו באונס ומצושר וראוה מת שכתבנו לעיל פ"א סוף אות ב' — חייב במזונותיה אף שאינו יכול ואין כוסף אותו להיות אתה, שה"ו כנסתחפה שדהו. ובאינו רוצה לגרשה יש טעם נוסף לחייבו משום שמעוכבת לינשא בשבילו ולא גרע ממגורשת ואינה מגורשת. כן גם אם אינו רוצה לגרשה מתבטל תוכנה של האמתלה שהרי הוא אינו רוצה לבטל את קשר האישות שביניהם. אמנם ברוצה לגרשה והיא מסרבת, אף שלפני הרד"ג יכול לגרשה בעל כרחו והוא אינו משתדל לגרשה בע"כ — בכ"ז פטור כיון שעכ"פ מצדו רוצה לגרשה, ויש לו אמתלה, וגם בזה"ו אחרי תקנת רגמ"ה יהיה הדין כן, שכל שהעיקוב הוא מתקנה ולא מן התורה אנו אומרים שלא חייבוהו חכמים בתקנתם אם יש סיבה עצמאית לפוטרו מן המזונות, אף אם יש צורך כתנאי לזה שתהיה היכולת בידו לגרשה, וכמבואר לעיל בפרק זה אות ב'.

ובזה, במקום שאם מתרצה היא יכולה להתגרש, גם הרמ"ה המחייב בנשתתית ידה כאן משום שכאן בטלים שני הטעמים של הרמ"ה, הטעם הא' של מה הועילו חכמים בתקנתם נאמר רק בשוטה, שאם לא יזון אותה זה עלול להביא לידי כך שינתנו בה מנהג הפקר, ולא בענין אחר וכנ"ל. והטעם הב' מפני שהיא אגודה בו ומעוכבת לינשא בשבילו לא שייך כאן כיון שיכולה לרצות ולהתגרש הוא מוכן מצדו לגרשה ולתת כתובתה, ורק בשוטה שאין זה תלוי ברצונה וגם לדי הרמ"ה אפילו בדיעבד אינה מגורשת, היא מעוכבת לינשא בשבילו ולא גרע ממגורשת ואינה מגורשת. ובאופן זה שאם תרצה תוכל להתגרש הרי יש לצרף כסניף חזק את שיטת הרא"ם כנ"ל פ"א, אלא שטעם האמתלה כשלעצמו מספיק.

דבר זה, שאם יש לו אמתלה ברורה ורוצה לגרשה שנפטר ממזונותיה, שאנו משתדלים בזה ללמוד מדברי הרמב"ם בנשתתית הוצרכנו לדון הרבה בזה וליישר את ההדורים — הגה בספרי חשוכי האחרונים נוקטים דין זה לדבר פשוט ולא מוכיחים כלל בקשר לזה את דברי הרמב"ם הנ"ל. כן כתבו ה"בית יעקב" בריש סי' ע"ז, הישועות יעקב בסי' ע"ז וע"ט, וכן גם רבי עקיבא איגר בתשובותיו מהדורא תגינא סוף סי' ע"ד, והם מבססים זאת על דין מאיס עלי, שאף שאין כוסף אותו לגרשה, אין כוסף אותו להיות עמו, ולא עדיפה היא ממנו שגם הוא אם אוכר מאיס עלי ויש לו אמתלה, אין כוסף אותו.

אך ביסוס זה אינו מספיק כלל, שאף אם אין כוסף אותו אם היא מאוסה עליו כשם שאין כוסף אותה במאיס עליה, אין לנו מזה רק שאין כוסף אותו לשמשה ולא נקרא מרד, אבל מדוע יפטר ממזונותיה מחיובים שיכול למלא גם אם היא מאוסה עליו, ולמה יפקעו חיובים אלה כל עוד היא אשתו. אמנם בבית שמשאל סי' קי"ז את כ"ב פשוט לו כן מסברה כאשר כתב: .דחא כשתוא בעל נכמה לכרע

יכולה לפרוש ממנו ממילא לא תעשה לו הדברים אשר היא חייבת לעשות לו א"כ הוא פטור לעשות חיוב שלך. ובתשובת רע"א חנ"ל מציינ באמת גם לר' חב"ש האלו. אך פשיטות זו של חב"ש אינה מנומקת. (ובחפלאה שם כתב ע"ד חב"ש שאינו נראה לו כן לפוטרו ומחלק בינו לבין אשה הפטורה כשהוא נכסח שאינה יכולה ואינה צריכה לעשות דברים של חיבה כשהיא מופרשת ממנו. ועי"ש פשי"ב לענין חיוב מעשי ידית, וראה לחלן אות י"א בחיוב הבעל במוזנותיה כשהיא פורשת ומזה תוצאות לענין מע"י).

אולם הגה בד' הרמב"ם שלפנינו בנשתטית מבואר יסוד זה שאם אינו דר אתה אין לחייבו במוזנות ולכן פטור בנשתטית וכמ"כ אפשר ללמוד בכל מקום שהיא מאוסה עליו באמתלה ברורה שאינו יכול לדור אתה, שהוא פטור. אמנם יש צורך לצרף גם את ההוכחה ממאיס עלי שלא כפינן לה וכמ"כ לא כוסין אותה שמדברי הרמב"ם היה אפשר לומר שדוקא במוס גדול כמו שוטה שעדיף סנפסית ואינו יכול לחיות אתה כלל אז פטור, אבל במוס שאינו גדול כ"כ, אף שמאוסה עליה, אבל כיון שזה מוס כזה שאין לכוף אותה להתגרש הוא גם צריך לדור אתה. וזה אפשר ללמוד מדין מאיס עלי באמתלה, שאין כוסין אותה, שבכל מקום שיש סיבה שיש בה כדי להמאיס אותו עליה אין כוסין אותה ואינה מורדת, וכמו כן אין כוסין אותו לחיות עמה ואינו מורד שכיון שהיא מאוסה עליו יכול לעזוב אותה וכיון שאיננו צריך ואיננו יכול לדור אתה פטור ממוזנותיה, על פי היסוד שלפנינו מנשתטית שאם אין חיי אישות משותפים אינו חייב במוזנותיה.

ה) וכבר נשאלה שאלה כזו לפני המחרי"ק, ברוצה לגרשה בזה"ו ויש לו אמתלה ברורה, הלא היא בשורש ק"ו: „על אודות יעקב שטוען על אשתו לאה טענת מוס והיא אומרת רידע ומחיל שחרי שהח עמת כמה ימים ולא ערער וכר' ועתה אומר הבעל שאם תרצה לקבל גט וכתובה מוטב ואם לא תשב עד שתלבין ראשות ידוצין לדקדק זה מלשון רבנו משה שכתב אם שנאה ישלחה אבל לענות אסור" וע"ז השיב המחרי"ק: „ששיטא דאין מכאן ראייה כלל דרבנו משה לא דבר אלא סתוך דין התלמוד דתקנת ר"ג לא נתפשטה בזמנו ומש"ה קאמר אם שנאה ישלח אבל לדין דס"ל דאסור לגרש אשה בע"כ אפשר לומר שאם מחל על המוס שחורה לחיות ככל הנשים ולא מיבעיא לענין חיוב הכתובה ושלא להתגרש בע"כ אלא אשילו לענין שיתחייב לה בשאר כסות ועונה. ומכ"מ לענ"ד נראה דנחי שחייב בכתובתה בלי ספק ולא יוכל להוציאה בע"כ מכח תקנת הגאון דפשיטא דאין להקל בה בלא ראייה, מכ"מ אנו אין בידינו לכופו להיות עמה דאפשר לומר בכח"ג לא תיקן הגאון כיון שבא מחמת טענה ונמאסת בעיניו ומה יעשה זה שאין יכול להתרצות בה להתפייס בטומה ואם יהיו בנים ממנה הרי הם בני שגואה וגרושת חלב, ונחי דאי דאין להקל כנגד תקנת ר"ג כדי שנתיר לגרש בעל כרחא מכ"מ אין בידינו ג"כ לכתו להיות עמה מאחר דאפשר לומר דבכה"ג לא תיקן, ואפי' נאמר שמחל וכר' דאי לענין כתובה מהניא הך סברא אבל מכ"מ לענין שיתחייב לחיות עמה כל ימיו זה לא מצינו דצערא דגוסא לא מחיל איניש ובודאי שאין צערא דגוסא סול מו לחיות לאדם אשה שהוא קץ בה ואינה מתקבלת בעיניו ובמרט כשיש טעם גדול בדבר"י.

וגה לפנינו פטור, שבמקום שבא מחמת טענה שאינו יכול לחיות אתה, אין

בידינו לכפות אותו להיות עמה. וכיון שאין בידינו לכפות להיות עמה פוטרו
אותו המחרייק מכל חיוביו, שהרי השאלה שנשאלה שם הוא שרוצה לתפטר מכל
חיוביו וכמו שמזכיר (ט) שם: „אפילו לענין שיתחייב לה בשאר כסות ועונה אפסד
לומר כן“ הרי שדיונו הוא גם לענין חיוב מזונות. וכן לחלן בתרד שכתב: „ואשר
חוספת עוד לחוביה דאי מצי לעגנת אם כן תקנת הגאון לא מסייע לאשה מידי“.
וחיינו משום שנפטר לגמרי, וראה תשובת מהר"ם מלובלין סי' א'.

המחרייק אינו מנמק שמה שאין כופין אותו להיות עמה. זה הוא מפני הטעם:
עחיא במאוסה עליו, וחרי"ו כמו היא כפאים עלי שאין כופין אותה אף שאין לגרש
בע"כ, ומנמק בעיקר משום „שאפשר לומר דבכה"ג לא תיקן הגאון — משום
שנימוק זה עדיף, שיש בו כדי לסלק מה שמעיר שם המחרייק לחלן מה חועילו
הכמים בתקנתם כיון „שיכול לעגנה ותקנת הגאון לא מסייע מידי“ ומיישב שם
כיון שחועיל ר"ג ברובא דרובא של נשים שאין לבעל אמתלה, זה מספיק
כבר, אף אם בכלל תקנתו היא גם שלא לגרש בע"כ משש אף במקום אמתלה משום
לא פלוג, ומוסיף ע"ז עוד „ומכשי"כ לסימשי"כ דלא פשיטא לן תקנתו דאין לכופר“.
אמנם גם טעם זה של המחרייק ג"כ אינו אלא לענין חיוב עונה, ומה שיפטר
ממזונות נצטרך ג"כ לחוסף הטעם הנ"ל שנתברר עפ"י דברי הרמב"ם בנשתתית
כנ"ל באות ד', וברמ"א סוף סי' קי"ו שמביא הרמ"א לחלכה דינו זה של המחרייק,
ציון שם בבאור הגר"א את הדין שבמאים עלי לא כפינו אותה, וכמ"כ אין כופין
אותו, וראה לחלן.

[בחלקת מחוקק בסי' ע"ז ס"ק ג' כתב על דברי המחרייק אלו: „וגם באשה
שיש לה טום נראה שם שצריך ליתן לה שאר וכסות דמאחר שמחל לה מ"א ונתחייב
לה בכתובתה למה לא יתחייב לה בתנאי כתובה ורק בעונה שהוא צער דגופא אפשר
דלא מחיל איניש, וכן היא שיטתו בסוף סי' קי"ו ס"ק כ"ב, וזהו גם דרכו בסי'
קיי"ט שגם בשוטה ואפילו אינה בת רפואה איננו נפטר ממזונותיה בוח"ו, אף ששוטה
היא אמתלה ברורה (וכבר העירונו ששוטה עדיפא מאמתלה, ששוטה עדיפא מנכפית
ואפשר אפילו לגרשה בע"כ, ראה לעיל אות ב') ותמוהים לי איפוא דברי הבית"י
יעקב ריש סי' ע"ז שמוכיח מדברי הח"מ שם בשם המהרש"ל שבאמתלה ברורה
יכול למנוע שכ"ו — והלא הח"מ כתב מפורש שגם ביש לה מום שיש בו כדי להמאים
אותה עליו אינו נפטר משכ"ו רק מעונה שהיא צערא דגופא, וכנראה שדייק כן
מהמשך דברי החלקת-מחוקק שאחרי שציון שם לד' המהרש"ל כתב: „וכל שאין לו
אמתלה ברורה למה מאוסה בעיניו דין מורד יש לו ומוסיפין על כתובתה ומחויב
ליתן לה שאר וכסות מה שבידו לקיים“ ומשמע דוקא באין לו אמתלה מחויב, אולם

(ט) במהר"א ששון סי' נ"ה מסתמך בכונת דברי המחרייק אם פוטרו רק מעונה או
גם ממזונות ורוצה להוכיח שם ג"כ מצייטפה זו שאנו מביאים, ספסור מכל חיוביו, ועפ"י
ספק זה דן שם אם דברי המחרייק חלוקים על שיטת הרא"ם ראה שם. ויש לתמוך על כך
שהרי כל דיונו של המחרייק הוא רק בבא מחמת טענה ויש רגלים לדבר וכמו שחזא מרבה
לנמק שם, ובח"מ וב"ש ריש סימן ע"ז ובסוף סימן קי"ו העירו על הסתירה שיש מר המחרייק
האלו לך הרא"ם.

אם כי לשונו זה נותן מקום להוציא ממנו כאשר הוציא חב"י, אבל כוונתו היא בעיקר לענין דין מודד גם בעונה אם אין אמתלה ברורה, זשאר וכסות מחויב, לפי שיטתו, תמיד גם באמתלה ברורה, כמפורש בד' כנ"ל].

(ו) הרמ"א בס"י קי"ז סעיף י"א מגיה שם על דברי המחבר (שמקורם הרא"ש בתשובה כלל מ"ב): „מי שנודע לו שאשתו נכפית ורוצה לגרשה ואינו משיג כדי כתובתה כופין אותה לקבל הגט ואין בזה משום תקנת ר"ג וכו' ואם תמאן לקבל גט ימנע ממנה שאר כסות ועונה". הגה: „ודוקא במום גדול כזה שאילו היה באיש היו כופין לגרש מדין התלמוד ולא תיקן ר"ג שתהא האשה עדיפה מאיש אבל שאר מומין אינו יכול לגרשה בעל כרחו, אבל מ"מ אין כופין אותו להיות עמה מאחר דמאיסה עליו ורוצה לגרשה ולתת כתובתה". דברים אלו מקורם בתר"ם הנ"ל כפי שמצוין שם (ועיין בד"מ ס"י קי"ט ס"ק ב').

בח"מ ס"ק כ"ב ובב"ש ס"ק כ"ד מפרשים דברי הרמ"א שבשאר מומין רק לחיוב עונה אין כופין אותו אבל שאר וכסות צריך לקיים. ולכאורה משמע כן מלשון הרמ"א עצמו שמחלק בין נכפית לשאר מומין, שבשאר מומין שאינם מומים גדולים שאינו יכול לגרשה בע"כ אין זה דומה לנכפה שאם תמאן ימנע ממנו שכ"ו. ורק אין כופין להיות עמה מאחר דמאיסה.

אבל הרי הוברר לנו לעיל מדברי המהרי"ק שאם כי מדגיש טעם הסטור בעונה אבל בגלל זה נסטר לגמרי, כאשר הוכחנו כן מלשון המהרי"ק. ולכן הכרח לנו לפרש גם בדברי הרמ"א כן, שבאמת נסטר מכל חיוביו כתוצאה מזה שאין כופין אותו להיות עמה, [שאף שאין זה מום גדול כמו נכפה אבל אמתלה ברורה שחיא מאוסה עליו יש גם בשאר מומין, וזה למדים מדין מאיס עלי כמו שמציין כאן תג"א באות ט"ו: „דלא גרע מאשה באומרת מ"ע שאין כופין לה להיות עמו אם אינח רוצה בכתובתה] שכל שאינו עמה ואינו יכול להיות חיים משותפים אתה אינו חייב במוזנותיה, כאשר הוכח לעיל, וגם בדברי הרמ"א אפשר לפרש שפטור מכל חיובי אחרי שנקבע הדין שאין כופין אותו להיות עמה (ואף שעיקר גישה זו מתבססת על דברי הרמב"ם בנשתתית ובס"י קי"ט פוסק הרמ"א לחייבו במוזנות נשתתית, ופוסק כהרמ"ה שם, אפשר לומר היינו משום שכיון שאינו יכול לגרשה גם ברצונה, מחויב משום אגודה בו כמוש"כ לעיל). ואין כונת הרמ"א אלא לומר שאין בשאר מומין הדין שיכול לגרשה בע"כ, ואין כופין אותה בשוטים, כמו שאפשר לכוף אותה בנכפית שאילו היה באיש היו כופין אותו בשוטים להוציא (ואף שבכל נכפה יש פלוגתא להלן בס"י קנ"ד, היינו משום דאיתתא בכל דהו ניהא לה אבל באשה היו מום גדול שאפשר לכוף עליו בשוטים, כמו שכ' המהר"ם מלובלין בתשובותיו ס' א' ובב"ש ס"ק כ"ב) וגם מניעת שכ"ו בנכפית אם תמאן לקבל גט הרי זה מתודת כפיה, יע"י המניעה הוא כופה אותה לקבל גט (כך משמע י) מתוך תשובת הרא"ש

(י) ב.השלאת" כאן ס"י קי"ז ס"ק י"ז כתב: „לא מצינו כפיה בממוץ", ולכן הוא

מפרש בד' הרא"ש שטעם פטורו הוא: שבמקום שהיא צריכה מן הדין להגרש כמו נכפה וכו' ועיוב הגירושין. ממנה, פטור ממוזנות לדברי הכל, ועד כאן אין הלכה כהרא"ם רק במקום שאין מחויבת להתרצות, אבל כאן שמחויבת להתרצות יש לפטורו, יעו"ש, ואינני

תנינא סי' ק"ד, ולעיל בס"א אות ח' הוכחנו זאת שמתעם כפיה מדובר כאן, שאל"כ כלל מ"ב, מקור הלכה זו, וכן מפרש בהדיא המהר"ם מלובלין סי' א', וכן בנר"ב הרי כיון שאינו נותן לה כתובה שאין ידו משגת א"כ, אפילו לאחר גירושין ממש חייב במוזנות עד שיפרע לה פרוטה אחרונה מכתובתה, לפי דעת הרא"ש, ועי' טור ריש סי' צ"ג) ואילו בשאר מומין אינו יכול למנוע ממנה שכ"ו כדי לכפותה, שאין לגרשה בע"כ, אלא שאין עליו חיוב כיון שאין כופין אותו להיות עמה.

ויש הבדלי תוצאות אם המניעה היא מתורת כפיה או שהיא מתורת פטור, שאם באים מטעם פטור מטני שאינו יכול להיות אתה ולחיות חיי אישות משותפים — אם הוא, על אף טענתו שהיא מאוסה בעיניו, ממשיך לדור יחד אתה בבית, גם אם זה שלא מרצונו אלא מתוך שאין לו עדיין מקום לעבור שמה, ומתוך כך חי חיי אישות אתה, (להלן באות ט' נדון בזה אם העיקר תלוי במה שתם ביחד והיא משמשתו או גם בגלל חיי האישות שביניהם) — בטלת סיבת פטורו אף אם הוא רוצה לגרשה וליתן כתובתה והיא באמת מאוסה בעיניו, שאם יש חיים משותפים חייב במוזנותיה. אבל אם יכול למנוע שכ"ו כדי לכפותה או גם אם חי אתה יחד אבל כיון שאפשר לכוף אותה לגרשה בע"כ ורוצה לגרשה — הוא כופה אותה בדרך זו של מניעת שכ"ו. תוהי כונת הרמ"א שבשאר מומין אין לגרשה בע"כ ואין גם למנוע ממנה שכ"ו ע"ד דרך כפיה רק במקום שנפטר מחיוביו היינו אם אין ביניהם חיים משותפים שאינו יכול ואין כופין אותו להיות עמה.

[הבית שמאל כאן בסי' קי"ז ס"ק כ"ב כתב אף הוא שבמקום שיכול לפרוש ממנה פטור לעשות חיוב שלה, והיינו כפי אותו יסוד שאנו דנים בטרק זה, ולפי זה צריך להיות שגם בשאר מומין שמאוסה עליו יפטר ממוזנותיה, ואילו בס"ק כ"ד כתב שצריך לקיים שאר וכסות, ודבריו סותרים אפוא זא"ז. וכן גם צ"ב שבס"ק כ"ה מביא ראייה שלא כהרא"ם מזה שמשמע מהלכת זו שאם אינה מאוסה חייב בשכ"ו אף שרוצה לגרשה, והלא לפי"ד בס"ק כ"ד חרי היה יכול להקשות שגם במאוסה חייב במוזנותיה אף שאינו חייב בעונתה. וד' צע"ג. והרבה זמן נתקשיתי בזה, ולא ראיתי מי שיעיר על סתירה מפורשת זו, אח"כ מצאתי בתשובה למרן הגרא"י קוק זצ"ל בתשובה שנדפסה בס' דברי יחזקיהו אה"ע סי' ד', שדיבר בזה הרוצה לומר שבס"ק כ"ד כיון שבשאר מומין אינו יכול לגרשה בע"כ משום חרדר"ג — אף אם רוצה לגרשה היא אגודה גביה וחייב במוזנותיה, משא"כ בס"ק כ"ב שיכול לגרשה בע"כ ורוצה לגרשה. אך אי אפשר לומר כן שהרי הב"ש בס"ק כ"ב אומר כן אף אם נכסה אין זה מהדברים שכופין בשבילים].

יודע מדוע פשוט לו שאין כפיה בממון במקום שאפשר אפילו לכוף בשוטים, ובי"ד יכולים לפסוק לו שימנע שכ"ו, וגם הוא יכול לעכב ממנוה מטעם עבד איניש דיניה לנפשית, ויעוין ב"בית-מאיר" ריש סי' ע"ז שאם הוא עשיר וינו זן אחת לפי עשרו שאין כופין אותו לגרש, אבל מכיון שכופין אותו לזו — אם אינה רוצה לדור עמו בגלל זה, אין היא מודדת כיון שהיא עושה כן לכוף אותו, ו, עבד איניש דיניה לנפשית, וכמו"כ כאן, ומה שלש לדון בזה במרטי השיטות בדין עבד איניש דיניה לנפשת בחו"מ סי' ד', הלא החמלאה אינו נחית לזה, ויש לחאריך במק"א ואכ"מ.

עוד חבול יש בין מניעה מטעם כפיה לבין מניעה מטעם פטור — בתנאי הקודם ראינו שיתרון ל"כפיה" על "פטור", אך יש מקום שיתרון ל"פטור" על "כפיה" — במקום שאין לפנינו מום גדול ברור שאפשר לכוף עליו אלא שהדבר הוא ספק אם זה בכלל מומין שאפשר לכוף עליהו, או הלא אף לכוף מספק, וגם אם בא לכפות בעצמו מטעם עביד אינש דיניה לנפשיה, איננו עדיף מבי"ד שאין כופין מספק. (ראה בתשובת רעק"א מהדר"ת סי' ע"ד שרומז לסברא זו) אבל אם זה מטעם פטור מפני הטענה שיש לו שהיא מאוסה עליו — גם אם הדבר ספק אם מאוסה עליו, אין להוציא מן המוחזק כשיש ספק, וראה להלן דין אמתלה שאינה ברורה במאוסה עליו.

ובטעם גדול הדומה לנכפית יש גם טעם הכפיה וגם טעם פטור, ואם זה ספק אם זה מום גדול — פטור בודאי מטעם סיבת הפטור שיש כאן שאין כופין אותו לחיות עמה. ועי' בסי' קנ"ד סי' בנכפה שאם גם אינו מום ואין כופין ע"ז ומ"מ אין כופין אותה שתתיח עמו הואיל ובאתה מחמת טענה (מרדכי ס' המדיר בשם הראב"י). אך אם ממשיך לחיות אתה ויש ספק אם זה מום גדול שכופין עליו או לא — תיב במוזותיה שאין כאן לא משום כפיה ולא משום שנפטר מחיוביו.

בתלכה זו — דברי המחבר והרמ"א בסי' קי"ז סעיף י"א — הורכבו דברי תשובת הרא"ש בכלל מ"ב לענין מום גדול שבאיש כופין וכמ"כ באשה לאתר תקנת ר"ג, ודברי המהרי"ק בשורש ק"ז בשאר מומין שגם באיש אין כופין בגללם לגרש וגם באשה כן שאין לכופה בע"כ, ואין שום סתירה בין הרא"ש להמהרי"ק, ודבריהם משלימים זא"ז כד' הרמ"א שלפנינו, ומה מאוד מפליאים, איסור, דברי החתם סופר בתשובותיו בהשמטות לחר"מ סי' ר"ג ס"ק ג' שדן שם במקום שמבורר שהיא מאוסה עליו משום ריח הפה שיש לה, עיי"ש שתלה הדבר במחלוקת המהרי"ק והרא"ש הנ"ל אם אפשר לגרשה בע"כ. — והלא ריח הפה זה מהדברים שכופין בשבילם את האיש לגרש בע"כ, וגם המהרי"ק יודה בזה, ולא דן שם אלא בשאר מומין כד' הרמ"א כאן. וצע"ג, ויעוין גם בסוף התשובה שבחח"ס כנ"ל סי' קצ"ה, וצע"ע. בתשובות מהר"ם מלובלין סוף סימן א' כתב על ד' המהרי"ק הנ"ל: "הוא לא נסתפק אם אם יכול להוציאה בע"כ אפי' אחר תקנת ר"ג אלא במקום שיש טענת מחילה משמע דפשיטא ליה דיכול להוציאה בע"כ וכו'" — דברים אלה הם בלתי מובנים שכל מה שמצריך כאן המהרי"ק טעם זה של מחל הוא רק שיתחייב בכתובה שאם לא מחל ה"ז מקח טעות, אבל לא לענין כפיה, שאין זה מן המומין הגדולים שאפשר לכוף עליהם, וכד' הרמ"א בהלכה שלפנינו.

[בתשובות מהרש"ם ח"ג סי' צ"ג נוטה דעתו שם שבמאוסה עליו ויש לו אמתלה לכך, אפשר גם לגרשה בע"כ, שבגירושי אשה בע"כ שאין דין של גט מעושה, אפשר לסמוך על אותן השיטות שבמאוס עלי כופין אותו לגרשה, יעוי"ש שכ' כן בקצרה, (ובתשובותיו ח"ד, אשר אינו לפני כעס, כנראה מאריך בזה כאשר רומז בכמה מתשובותיו), ויעוין גם בצמח-צדק (להגרמ"מ מליבאוויטש וצ"ל) אהע"ז ב' סי' קל"ב שגיב דן בזה באריכות עפ"י יסוד הנ"ל של המחרשים ונימוקים נוספים. אולם חנה בד' הרמ"א שלפנינו מפורש להלכה שאם יש לו אמתלה ומאוסה עליו, אם אין זה מן הדברים שגם איש כופין, אין לגרשה בעל כרחו, והדברים נובעים מהמהרי"ק שורש ק"ז, וצ"צ מעיר באמת שמד' המהרי"ק לא נראה כדבריו].

ז) בדברי הרמ"א האלו בסי' קי"ז טעיף י"א, שלפי ברורנו הקודם מקופל כאן דין זה של יש לו אמתלה שאינו יכול להיות עמה שפטור מכל חיוביו ואינו יכול לגרשה בע"כ, — באים שני התנאים היסודיים הדרושים לדבר: א': „מאחר דמאיסה עליו ורוצה לגרשה ולתת כתובתה", היינו שיש צורך שירצה לגרשה, וזה כבר נתברר לעיל שרק זה אות ד' שאם אינו רוצה לגרשה, אף שמאוסה עליו, יש לחייבו מפני ג' טעמים. א. שאם אינו רוצה לגרשה, יתכן שכל האמתלה שלו שהיא מאוסה מתבטלת כיון שאינו רוצה לבטל את קשר האישות שביניהם, [והרי גם בהיא טוענת מאיס עלי ואינה אומרת שרוצה להתגרש יש לה דין מורדת כיון שאומרת בעינא ליה אף שאינה רוצה לצער אותה, (ויעוין בתשובת הרשב"א שהביא הב"י בסי' ע"ז בגדרי מורדת מחמת טענה וילה"א בזה ואכ"מ) ואפילו אם אין לה דין מורדת לענין דיני המורדת, אבל בכגון זה כפינן לה שתהיה אתו כיון שלא שייך כאן הטעם שנתן הרמב"ם בפ"ד מה' אישות ה"ח, שאינה כשבויה שתבעל לשנא לה" שמפני זה כופין אותה לגרש, וכמו כן לדין שאין כופין אותה אבל גם לא אותה, משום טעם זה, אבל אם היא אינה רוצה להתגרש חרי אינה רוצה ליפדות מן השב"י]. ב. אם אינו רוצה לגרשה שייך לומר ביחס לחיובי הבעל נסתחפה שדהו, כמו אם אינו יכול לגרשה מן התורה. ג. אם אינו רוצה לגרשה חרי יש לחייבו במוננות מפני שאגודת בו ולא גרע ממגורשת ואינה מגורשת.

התנאי השני בדברי הרמ"א (וכמו שהוא כן במקור הדברים במהרי"ק שורש קי"ז) הוא: שירצה גם ליתן כתובתה. ובוה יש שני אופנים, ביש לו כדי לתת לה ואינו רוצה לתת, ובאם אין ידו משגת לתת כתובתה. ומדברי הרמ"א המקבילים לר' המחבר בסעיף זה שאם אפשר לגרשה מן הדין אם אין ידו משגת כופין אותה לקבל הגט וכו', ומזה שבמקום שאין לגרשה בע"כ, גם אם אין ידו משגת לתת כתובתה כיון שעכ"פ אינו נותן לה כתובתה — אין הדין הזה שאין כופין אותה להיות עמה ומשום שאין לגרש בלי כתובה, בין לשיטת הח"מ בסי' קי"ט ס"ק ה' שרק במקום שאפשר לכופה אפשר לגרש בלי כתובה, ובין לשיטת הב"ש, שרק במקום שאין הגירושין כדין שאין לגרשה או יש צורך לתת כתובתה. כאן אף שיש לו אמתלה ברורה והיא מאוסה עליו אבל הגירושין עצמן הם שלא כדין כיון שגם בזה יש תקנת ר"ג שלא לגרשה בע"כ, וה"ו כאן כמו שכתבנו לעיל בפרק א' אות ה' בהרחבה.

ואם אין ידו משגת לתת הכתובה, אף שהוא רוצה לגרשה מצדו וגם לתת את הכתובה אם היתה ידו משגת, ולא שייך איפוא הטעם הא' שכתבנו באינו רוצה לגרשה אבל שני הטעמים האחרים (יא) שייכים גם כאן, שאם אין לגרשה בלא כתובה, ה"ו נסתחפה שדהו, וחייב בשכ"ו, ואף שגם זה שאין לגרשה בלי כתובה

(יא) אמנם בתשובת רעק"א מהור"ת סי' ע"ד בשאלה שנשאלה שם מפורש שאין ידו משגת לתת כתובתה ועם כל זאת רוצה לפטור אותו משכ"ו מטעם אמתלה ברורה שיש לו, ראה שם בסוף התשובה, וכנראה שדעתו היא בזה כיון שרוצה לגרשה וגם לתת הכתובה אם היתה ידו משגת, רק שאין לו, לא שייכים גם ב' הטעמים האחרים שאין עיכוב זה שמורכבן עדיף משאר עיכובי חכמים, והיא חרי יכולה להתרצות ולהתגרש בלי הכתובה, ואין היא מעוכבת לינשא בשמילו. וצ"ב.

אינו אלא מדרבנן, — שונה זה מאיסור דרבנן שלא לגרש שוטה וכן שלא לגרש בע"כ, משום שעיקוב זה הוא לאו דווקא לענין מעשה הגירושין אלא גם לענין קטטור והעיקור, שאין לעגנה בלי גתינת כתובתה, וה"ז כד' החתם סופר ח"מ סי' קצ"ח: „דאיכ' יהיה קלה בעיניו להוציאה בלי חיובת ע"י מניעת שכ"ו". (ואסמכתא לכך אפשר להביא ממה שאמרו ביבמות ס"ג: „נתתי ד' בידי לא אוכל קום, זו אשה רעה וכתובתה מרובה". ובתשב"ץ ח"ג סי' רכ"ג ובצמח צדק אה"ע א' סי' ר' ועוד הביאו ראיה מזה שאין לגרשה בלי גתינת כתובה גם אם הגירושין אינם שלא כדין — ומשמע מזה שהוא נתון בידה ואינו יכול שלא להיות עמה, אף שאשה רעה גם היא אמתלה ברורה שהיא מאוסה עליו ואין לגרשה בלא כתובה ומחויב להיות עמה ולתת לה את חובות הבעל כלפי האשה).

גם מתקבל לומר שיש גם לחייב אותו משום שהיא מעוכבת לינשא בשבילו, אף שרוצה לגרשה, כיון שאינה צריכה לרצות להתגרש בלא כתובה, וגם הוא מצדו אינו מוכן לגירושין כהלכתם שאינם אלא עם הכתובה.

ותנה ברוצה לגרש ויש לו לתת כתובתה ואינו רוצה לתת, מובן שפיר שאפשר לכופף אותו להיות עמה, ואף שאין כופין לשמש משום בלא דעה נפש לא טוב אבל נקרא מורד, (וכמוש"כ הבית יעקב בסי' ע"ו על ד' הב"ש שאין כופין לשמש „ולכאורה קשה דהא בסימן קצ"ח סעיף ט' בהגה כתב בהדיא דכופין אפילו באומרת, טמאה אני לך, והוא אומר שמאמינה כופין, לשמש עמה, ונ"ל דהא דקאמר בסי' קצ"ח דכופין כו' הכונה כופין ומשמש תיינו שאם אנו רוצה לשמש יש לו דין מורד") שחרי כיון שאינו רוצה לתת כתובה, קבענו, שה"ז כאילו אינו רוצה לגרש ואם אינו רוצה לגרש יש בזה גם משום בטול האמתלה שהיא מאוסה עליו כיון שאינו רוצה להסריד באמצעי שיש להסריד בינו לבינה והיינו גט וכתובתה, ובכגון זה תתיישב קושיית הבית שמואל ס"ק ב"ה שהקשה אם אינו רוצה ליתן כתובתה איך כופין אותו להיות עמה, ו-איך אפשר לכופו להוליד בני שנאמר ויש רגל"ד שהיא מאוסה בעיניו.

ובזה שגם כופין אותו להיות עמה הרי אין כל סיבה לפטור אותו ממונות כיון שאין החיים המשותפים מחבטלים מן הדין, אך מה שכתב כן הח"מ שגם באין ידו משגת לתת כתובתה, וכן משמע סתימת לשון הרמ"א, כופין אותו להיות עמו ויקרא מורד כשאין הוא עמה — זה טען בירור שמכיון שיש רגל"ד הרי היא שנאמר אצלו תמיד, ומדוע הוא מורד, ומדוע יתחייב להיות עמה רצ"ע, אמנם לענין חיוב מוונות, אף אם נניח שאין כופין אותו להיות עמה — והחיים המשותפים שביניהם מחבטלים, אבל יש לחייבו מן הטעם של אגודה בו, שעכ"פ אגודה בו כיון שאינה צריכה להתגרש בלי כתובה, וגם אם אין כופין אותו לחיוב עונה אבל שאר החיובים שיכול למלא מחויב, וכן שייך לומר בזה נסתחפה שדהו, שאף שאינו יכול להיות אתה, מחויב, וה"ז כמו אם אינו יכול לגרשה מן התורה, אף שגם בזה אם יש לו אמתלה ברורה שהיא מאוסה אין לכופף אותו להוליד בני שנאמר אבל מוונות חייב משום שנסתחפה שדהו, וכד' הח"מ והב"ש בסי' ק"א ס"ק ט' בשוטה, שאינו יכול לגרשה מן התורה אף שבדאי אינו יכול לדור עמה, וראה בס"ק י"א שם לענין אם אינו רוצה ליתן כתובה.

ומה שלא כופין אותה במאוס עלי אף שאין לכופו לגרשה ואינה יכולת להתגרש מן התורה, הוא גם כן משום שלענין להיות עמו אין אומרים נסתחפה שדהו

כיון שהוא מאיס עליה וכמו שאין כוּסִין אותו לחיות עמה, וכן גם משום שבאשת לא שייך לומר נסתחפה שדהו, כמו שכתבו התוספות בכתובות ב': ד"ה מצי, דף ע"ו. ד"ה אבל. [ומה שכתב בחשובת הרא"ש לענין נכסות שאפשר לגרשה בע"כ שלא עדישה היא ממנו, אף שאצלו שייך לומר נסתחפה שדהו, ולא אצלה, כבר העיר כן בהתפארת צביי אהע"ו סי' ס' וכתב משום שכשתיקן ר"ג שלא לגרשה, בע"כ לא העדישה על האישה, ויעוין גם בחשובת רעק"א מחדרת סי' ע"ד].

ועלינו להוסיף בזה שאף שגם באמתלה אינו נפטר אלא ברוצה ליתן כתובתה, אבל להשליש את הכתובה אינו צריך וברצונו לבד לתת את הכתובה מספיק כדי לפטורה, ואין זה דומה למה שכתבנו בפ"א אות ה' בדברי הרא"ם שמסתבר בדברין שרק אם משליש נפטר, ששונה שם שכל פטורו הוא תוצאה ממה שרוצה לגרש והיא מעכבת ולכן אין לפטור אותו לתמיד רק אם הגט והכתובה מוכנים שתוכל להתגרש והיא מעכבת. אבל כאן באמתלה שיעקר פטורו הוא בשביל האמתלה, אלא שיש צורך גם שירצה לגרשה ולתת כתובתה. מפני ג' הטעמים דלעיל, ולענין זה מספיק שיאמר בפני עדים שמוכן לתת גיטה וכתובתה והעיקוב בזה אינו כלל בצדו, ויעוין בסוף תשובת מהרי"ק שורש ק"ו ובמש"כ בקשר עם זה המהרח"ש אהע"ו סי' י"ז וכן במהר"ם מלובלין תשובה א', ומדברי מהרי"ק והמהר"ם מלובלין אפשר לומר שרק לה אין נותנין אולם מד' המהרח"ש משמע שגם אין משלישין, ואם כי יש להעיר ע"ז אבל ודאי מסתבר כן, וב"מ שנוכר בענין ה כתובה — גם נדונייתת ותוספתה בכלל.

ואם רוצה לגרשה באמתלה ברורה שהיא מאוסה עליה, וגם היא רוצה להתגרש אלא שיש איזו סיבת צדדית טכנית שבגללה אינו יכול לתת לה גט, חייב במונותיה מפני שאגודה בו, אף שנסתחפה שדהו לא שייך לומר בכגון זה, אך אם נפטר כבר במונותיה בגלל זה שלא רצתה להתגרש ואח"כ נתחזה איזה עיכוב טכני והיא כבר רוצה להתגרש — יש לדון אם אפשר לחייבו מחדש עכשיו אחרי שכבר היה פטור, וראה לחלן אות י'.

ח) גדר האמתלה במאוסה עלי ליפטר מחיובין הוא כמו גדרי האמתלה כשהיא טוענת מאיס עלי כמבואר בסי' ע"ו. ואם האמתלה ברורה ודאי שאין לכופו לחיות עמה ולחייבו במונות, שהרי באמתלה ברורה לא רק שאין כוּסִין אותה כ"א גם דגן אותה בדינא דמתיבתא. (ויש סוברים שאפילו כוּסִין אותו). ואם האמתלה אינה ברורה ג"כ אין לכופו ולחייבו במונות מספק (ויעוין בחמ"ח סי' ע"ו ס"ק כ"ז ובב"ש ס"ק כ"ז ובקיצור דיגי מורדת) וכמו שאין כוּסִין אותה גם באמתלה שאינה ברורה, כמפורש ברמ"א סוף סי' ע"ו: „וכל זמן שלא נתן לה גט אין לו כפייה ונגישה עליה, והלא דין התלמוד במאיס עלי שלא כפיין אותה הוא אפילו באמתלה שאינה ברורה.

וכן יהיה גם הדין לענין זה שאם דרו ביחד כל הזמן, אף שעילת האמתלה ישנה כבר מזמן, ועכשיו טוען שחיא מאוסה עליו האמתלה, מקבלין את דבריו כמו גבי מאיס עלי (ראה בית מסקי מורדת אות ד') ולכל עניני האמתלה הוא עדיין משנת שחרי איתתא בכל דהו גיטא לה. ובדברים המפורשים ונזכרים בדברי המוסקים בעניני טענת מאיס עלי אפשר להעבירם לפאוסת עלי, ובדבר שאינו מפורש יעשה הדין כפי אשר יחקור ויברר הדברים ויעשה כראות עיניו את מצב

הדברים. ביחוד בעניני בעלת קטטה שיש בנה דרגות וסוגים שונים והכל לפי המצב אחרי הבירור הראוי.

אך מה שגם באמתלה שאינה ברורה יש כל הדינים של מאיס ומאוסה עלי. אינו רק כשעצם האמתלה ברורה כגון מום. או קטטה וכי אלא שלא נתברר לבייד אם ראוי למאוס בשביל זה. אבל אם עצם האמתלה לא נתבררה אלא שהוא טוען כך ודאי שאינו נמן ע"ז. אולא מתהות שום ספק ע"י טענתו. (וראה בד' הבית יעקב לענין טענת מאיס עלי בסי' ע"ז סוף סימן ג' ובקיצור דיני מורדת אות ג' בבאר דברי הבי"ש) ולאותן השיטות (תוס' כתובות ס"ג: ד"ה אבל וראה בהשגות הח"מ על פסקי מורדת להב"ח ס"ק ד') המצריכות למאיס עלי בדין התלמוד שיהיה רגליד. בין שלא תהיה עליה דיני מורדת ובין שלא כפינן לה — גם כאן יש צורך ברגליד על עצם האמתלה שיש בזה כדי להמאיס אף שאינו ברור ודאי שהיא מאוסה עליו בגלל אמתלה זו. ואפילו לאותן השיטות שאין היא זקוקה לאמתלה ולא לרגליד לדין התלמוד. אבל הרי יש תנאי בדבר כמו שתוכיר הרמ"א בסי' ע"ז דוקא כשכוזרת על כתובתה האם לא כן יש לחשוש שמא עיגית נתנה באחר, וכמו כן כאן אם אין שום הוכחה שהיא מאוסה עליו רק בגלל טענתו שהוא טוען בן יש לחשוש שמא עיגיו נתן באחרת, ומה שהוא מוכן ליתן כתובתה אין בזה שום חוכחה לסילוק חשש זה כיון שהרי הוא מוכרח לתת מה שהוא מחויב לה ואין באן שום ויתור מצדו (ראה מה שכתבנו לעיל פ"א אות ד' בזה).

ובאופן זה הוא דינו של הרא"ם בסי' ל' הנ"ל שטוען שהיא מאוסה עליו ואין לו שום הוכחה ובירור על כך ואינו נאמן. ולכן הוכרח לבוא מטעם עיכוב הגירושין שלה, כאשר ביארנו בארוכה לעיל בפרק א' — ועפ"י קשים דברי הבני-אחוזתי בפ"ד מאישות הט"ו במש"כ להסביר דברי הרא"ם.

ט) יסוד זה שאין חיוב מזונות וכן שאר החיובים רק כשתיים הבעל ואשתו ביחד, ואם אינו יכול ואין לחייבו בחיים משותפים סטור מחיוביו. גם בטרם גירושין, אפשר למצוא לו דוגמא בדברי הריטב"א כתובות ק"ג: „אשה בחיי בעלה שיצאה מביתו והלכה לה שאם נתנה טעם לדבריה חייב לתת לה מזונות שלמים במקום שהיא אבל אם לא ביררה טעם דבריה אינו נותן לה מזונות, שאין חיוב מזונות לאשה על בעלה אלא כשהיא עמו על שולחנו, וכן הוא באלה הדברים רבה על פטוק למען ירבו ימיכם. ואף לדברי הרמב"ם ז"ל שאומר שיכול להשרותה ע"י שליח הוא עדיף יותר מינה בזה, ואפי' לפי ברכת הבית אפשר דלא יהיב לה דלא תיקון רבנן מזונות אלא ביושבת תחתיו ומשמשותו, ואפי' לדברי האומר שיש מזונות למורדת גמורה התם יושבת עמו בבית שמצערתו מתשמיש וקנסינן להאי מורדת, אבל כשאינה יושבת עמו ואינה באה בטענה אין לה דין מזונות וכן דעת רבותי.

וכן הוא גם בתשובות המיוחסות להרמב"ן סי' ק"ג: „אם הבעל חייב במזונותיה בעודה בבית אביה אם יכול הבעל לומר כל זמן שהיא אצלי יש לה מזונות וכל זמן שאינה אצלו אין לה מזונות. תשובה: כל שהיא טוענת שבורחת מפני חמותה ולא במרד יש לבעל ליתן לה מזונות שאין זו מורדת ואלו רצה הבעל לבחא אצלה בבית אביה היתה מקבלתו או בחצר אחרת ולמה תפסיד בכך מזונות והוא מבישה במקל שתברח האם לוחה ואכלה תבעל חייב לפרוע. מה שלוחה. ותפסק בן גהלכה בד' המחבר והרמ"א בסי' ע"י סי"ב, ובאינה מורדת מתשמיש מדובר שם

למו שכתבו הח"מ והב"ש שם וגם אף לשהיא עושה מע"י. ואף שהדגיש הריטב"א מפני שאינה משמשתו אין זה בעיקר מפני מלאכות הבית שהיא צריכה לעשות שהרי לענין זה מנכה לה כפי מה שצריך לשכור מי שעושה לו המלאכות. והכונה כאן במשמשתו היא ודאי גם לאותן מלאכות של חיבה כעין מציגת הכוס וכר. וגדר הדברים הוא שאין חיים משותפים של בעל ואשתו ביניהם, אף שודאי ביחס למלאכות אלו ודאי שלא שייך נזיון מוונות וגם כפיה לא שייך בהם ויעוין בב"ש סי' פ' ס"ק כ"א, אבל אלו הדברים קובעים את צורת החיים המשותפים שבין הבעל ואשתו, ואם היא בבית ואינה עושה מלאכות אלו אפשר שחייב במוננות כיון שהוא אתה בבית הרי יכולה לעשות ואין בזה משום הפרת החיים המשותפים, אבל אם הלכה לבית אביה הרי הפסיקה את החיים המשותפים.

ואין טעם פטורו אם הלכה ממנו דווקא מפני מרידתה שעובתו והלכה ממנו שהרי הדגישו הטעם „דאין איש חייב במוננות אשתו אלא כשהיא עמך, הרי שזה מטעם עצם החיוב שאינו אלא כשהם ביחד. ואף שאם נתנה טעם לדבריה מפני השכנים או מפני חמותה יש לה מוונות והרמב"ן מדגיש שבוה אין היא מורדת — אפשר לומר שאין זה עיקר הטעם אלא מפני כך שהוסיף בזה הרמב"ן: „ואלו רצה הבעל לברא אצלה היתה מקבלתו או בחצר אחרת“ ואינה מפסיקה את החיים המשותפים. ורק אם היתה לה קטטה עם בעלה ולא מתדר לה עמו שה„מניעה ממנו או אפילו הפסיקה את חיי האישות לגמרי חייב במוננותיה כיון שהוא הגורם לכך. וכן נפך גם בד' המרדכי פ' שני דייני גזירות מש"כ שאם הרגילה היא קטטה מורדת היא, ואין לה מוונות אפילו לפי ברכת הבית. כונתו: אף שאח"כ בורחת מפני קטטה תבעל אבל היא הרי הרגילה והיא האשמה. אבל עצם הפטור אין זה דווקא מפני אשמתה בהפסקת החיים המשותפים (וראה מש"כ הרמ"א בסי' פ' סעיף י"ח: „אשה שהלכה מבית בעלה וכו'“ וצ"ב בזה).

אולם מלשון הריטב"א סתם שאם נתנה טעם לדבריה, וכן מלשון המחבר בסי' ע' סי"ב שלא הוסיף הטעם שהיא תקבלו שם, נראה שאם היא מוכרחת לעזוב חייב במוננותיה אף שאין ביניהם חיים משותפים. ואפשר לומר בזה כיון שהוא אינו רוצה לגרשה ואם היא אנוסה לעזוב את הבית חייב במוננותיה משום שנסתחפה שדהו, כמו שנחבאר לעיל, אבל אין הטעם של פטורו במוננות כשאין לה טעם — משום עונש על מרידתה ועזיבתה, כנ"ל.

ולפי זה במקום שהיא מאוסה עליו ואין כוונתו להיות עמה, אף שאין היא אשמה ועושה במרד, אבל כיון שרוצה לגרשה ולא שייך באופן זה נסתחפה שדהו, אינו חייב במוננותיה כיון שאין היא עמו.

אם נבוא לבסס את יסוד הדברים על פי דברי הריטב"א הנ"ל, יצא שכל ענין זה יהיה תלוי אם יכול להיות אתה בבית ואף אם יוכל לקיים עונתו אבל לא יוכל להיות אתה יחד יהיה פטור ממוננות. ולהיפך אם יוכל להיות אתה אף שלא יוכל לקיים עונתו יהיה מחויב במוננות, וכמו שמחלק הריטב"א שאפשר שמורדת מתשמיש יהא לה מוונות מכיון שהיא אתו בבית. ואמנם הרמב"ם גבי שוטה מדגיש „שאין בן דעת דר עם השוטים“, ופשוטו של לשון זה משמע על הדירה ביחד ולא דווקא על חיי האישות. אך מד' הריטב"א והרמב"ן משמע שאינו פטור אלא ממוננות ולא משאר החיובים, וברמב"ם פטור גם משאר החיובים, ואפשר מכיון שגבי שוטה

נספקים כל חיי האישות שאינו יכול לא לבוא עליה ולא להיות אתה לכן נפטר מכל חיוביו. שאין כל חיוביו אלא כשיש מצב של חיי אישות ביניהם. ר"ב.
הנזה כמו בעזבת את בית בעלה והולכת לבית אביה אף אם זה רק לזמן מסוים ואח"כ חזרה וגם אם בשעת הליכתה היתה צ"מ לחזור אחרי משך זמן, פטור ממזונותיה באותו זמן, וכמו כן יהיה הדין אם אומר מאוסה עלי והאמתלה שיש לו היא לזמן מסוים אין כופין אותו ואותה באותו זמן להיות ביחוד, ויהיה פטור מחיובו באותו זמן.

וגם בפגון זה נראה שיש צורך בתנאי זה שירצה לגרשה ולתת כתובתה שאף שבוז לא שייכים שנים מהטעמים הנ"ל באות ז', שהרי אף אם אינו רוצה לגרשה ולנתק את קשרי האישות אין זה מבטל את האמתלה שהיא מאוסה עליו, שמכיון שכאשר תעבור האמתלה שהיא רק לזמן מסוים שוב יהיו ביחוד, ולכן אינו יוצא לגרשה. וכן נראה שגם לא שייך לחייבו מטעם אגודה בו ומעוכבת לינשא בשבילו כיון שגם היא אינה רוצה להתגרש והם ימשיכו להיות ביחד אחר שתעבור האמתלה, ואם הנשים המשותפים שלהם לא יפסקו לחלוטין אין מקום לחייב מפני שהיא מעוכבת לינשא בשבילו, שהרי היא נשואה לו, וגם אח"כ ימשיכו להיות יחד, (להלן אות י' נבאר שאם אין הפרדה מוחלטת בחיי תנשואין שלהם לא שייך לחייבו משום כן). ואצ"ל אם היא עזבת בלי טעם את בית בעלה והולכת לבית אביה, אך גם באנוסה לזמן לפרוש מבעלה שייך לומר כן כיון שאינה מבקשת להתגרש. — אמנם מפני הטעם השלישי שיש לחייבו באינו רוצה לגרשה ומשום שנסחפה שדהו בזה יש לחלק בין דברי הריטב"א שהיא עוזבת את בית בעלה בלי נתינת טעם, שם אין שייך לחייבו משום נסתחפה שדהו, אבל אם היא מאוסה עליו ואינה אשמה בדבר שייך לומר שפיר נסתחפה שדהו כנ"ל, ואם אינו רוצה לגרשה מחוייב במזונותיה, ולא תהא מאוסה לזמן מסוים גרועה ממאוסה לעולם שחייב במזונותיה אם אינו רוצה לגרשה. מטעם נסתחפה שדהו.

ואם היא מבקשת להתגרש והיא אנוסה, והוא רוצה לפרוש ממנה מפני שהיא מאוסה עליו, אף אם זה לזמן מסוים — מסתבר, שבוז יש לחייבו גם משום שאגודה בו ומעוכבת לינשא בשבילו כיון שמבקשת להתגרש והוא אינו רוצה.
ובחולת שאינה ראויה לו בשעת מחלתה והיא יכולה להתרפא, אם אין ברפואתה הפסד ממון הרי הוא מחוייב ברפואתה, וחיוב זה הוא אחד החיובים המוטלים עליו, ואף אם ירצה לגרשה חייב במזונותיה כל עוד לא גרשה, שאין לומר (יב) כאן שהיא מאוסה עליו בגלל חליה, כיון שחייב לרפואתה. אך אם מפסיד ממון הרבה ברפואתה, יכול לומר לה התרפאי מכתובתך ואם ירצה לגרשה נפטר ממזונותיה ג"כ, וכמו שנתבאר פ"ט זה בפרק זה אות א', ב'.

(יב) ורא"ה בכתובות ג"כ: כתב: ומיזו בחיי תבעל מפני שאינה ראויה לו כשהיא חלה נהנו תרשות בידו אם רצת לגרשה ותרפא היא את עצמה. באב"ג מלואים סי' ע"ט סי' ג' פ"ט דברי תרא"ה שבא לנמק בזאת מדוע שתנו רפואתה מפדיונה וששום שבפדיונה היא ראויה לו משא"כ בתולה כשהיא חולה אינה ראויה. ומלבד שדברים אלא שישלשצמ"ג גלתי טובנים שבחלה חרי אחרי רפואתה תהיה ראויה לו ורק עכשיו אינה

י. אמרנו לשל שעיקר יסוד חיוב המזונות שהבעל חייב לאשתו הוא בגלל החיים המשותפים שלהם שמכיון שהם חיים ביחד והיא אשתו המיוחדת לו ומשותפת לו להי אישפת וגם לשמש לפניה. הרי היא סמוכה עליו והיא בנוסו ולכן הוא מחויב לזון אותה. זהו טעם חיוב מזונות בין אם זה מדאורייתא בין אם זה מדרבנן. ולפיכך אם נפסקים חיי האישות אין לחייבן במזונות אף שלא נתגרשה עדיין. הוספנו גם שאף שנפסקים חיי האישות ואין לחייבו מטעם היסודי של חיוב המזונות, אבל אם אינו רוצה לגרשה וגם אינם חיים ביחד יש לחייבו מפני שאגודה בו ומעוכבת מלינשא בגללו, ולא גרע לא נתגרשה לגמרי ממגרשת ואינה מגורשת שחייב במזונותיה, ורק אם רוצה ומוכן לגרשה, והיא מעכבת או אף תקניח מעכבת, אין לחייבו שהרי אינה מעוכבת בשבילו. יש לנו איפוא שתי סיבות לחיוב המזונות מבעל לאשתו.

ונראה שאפשר אולי לפרש כן בדברי הגמ' יבמות פ"ה: "בעא מיניה ר' אלעזר מר' יוחנן אלמנה לכ"ג גרושה וחלוצה לכהן הדיוט יש להן מזונות או אין

ראויה לו? וגם אם היא בשביה הרי שעה שהיא בשבי אינה ראויה לו ורק אח"כ תהיה ראויה לו — הנה גם הלא הראיה באותו ענין שכתב דבריו אלה, אינו מדבר כלל על ההבדל בין רפואה לפדיון, רק על החוב הנוסף שיש לבעל לעומת היורשים שהבעל חייב גם ברפואה שיש לה קצבה, ובא ע"ז לומר: "ומיתו" כלומר: שיש אצל הבעל אפשרות של פטור מה שאין אצל היורשים שהבעל אם רצה לגרשה והיא מעכבת נסטר מרפואתה, אבל היורשים כפי החלכה כבני גליל אינם יכולים לסלק כתובתה ולחטטר ממזונותיה ומרפואתה שאין לה קצבה. והראיה יחדש משנתנו גם הוא שנסטר אף לפני גירושין כשרוצה לגרשה כפי של הרמב"ם ועוד, ולאו מטעמה, אלא מכיון שבשעה שהיא חולה אינה ראויה לו ובשעה שאינה ראויה לו אין כופין אותו לחיות עמה ונפטר מכל חיוביו וגם רפואה בכלל, וכל חיוב הרפואה של הבעל הוא רק אם אינו רוצה לגרשה ולתת כתובתה אבל אם רוצה לגרשה ולתת כתובתה — אף אם יכול לגרשה בעל כרחו ואינו משתדל לעשות כן רק שזנא מוכן לגרשה אם תרצה — כיון שחולת אינה ראויה לו נפטר מכל חיובין מיום שרוצה ומוכן לגרשה (אבל בנשביה שנתחייב בפדיונה לפני שרצה לגרשה אינו נפטר).

כך נראה לפרש בשיטת הראיה, אבל צ"ב שאין סוחמת המשנה כן בכל חולה, ולא כל חולה אינה ראויה, וסתם חולה בת תשמיש היא, אמנם חרי ביארנו שלד' הריטב"א והרימב"ן חיוב מזונות תלוי במה שהיא אתו ומשמשו וחולה לאו בת מלאכה היא (ועי' כתובות ס"ג), אך צ"ב שאף אם רפואתה שאין לה קצבה בכלל מזונות אבל אינו חיוב מוחלט ממש והוא חיוב נפרד (ועי' באבני מלואים סי' ע"ט ובמקורא תארכנו בזה האכ"מ) והריטב"א משמע שנפטר רק מחיוב מזונות ואפשר שרפואה לא, ואולי שיטת הראיה שגם מרמזת נפטר, אך צ"ב איך יפרש הראיה בתוספתא של שני בצורת המקבילת למשנתנו כמפורד לעיל פ"ב ושם לא שייך סעי' שאינה ראויה לו, וב"ישועות יעקב" סי' ע"ט רצת לומר (ולא הזכיר את הראיה) שחולה היא אמתלה ברורה עפ"י דברי הכנה"ג בסי' ע"ז שכתב שאם הבעל חולה והיא טוענת מאיס עלי יש כאן אמתלה ברורה ע"י ש שאיננו מוכרז הבדל בין חולה בת רפואה ובין אינה בת רפואה, אך מוסיף שדאי לא כל חולה כך תבדיד צריכים לראות ולזון בכל מקרה של חולי אם באמת אינה ראויה יעריש.

להן מוונות. היכי דמי אילימא דיתבת תותיה, בעמוד והוצא קאי מווני אית לה, לא צריכא שחלך הוא למדינת חים ולותת ואלה מאי מווני תנאי כתובה נגחו מדאית לה כתובה אית לה מווני, או דילמא כתובה דלמישקל ולמיסק אית לה, מווני דילמא תעכב גביה לית לה, א"ל לית לה.

כשהסוגיא לפנינו קובעת שאין לשאול את הבעיה, באלמנה לכה"ג אם יש לה מוונות, כשהיא תחתיו משום שבעמוד הוצא קאי, ואין מקום לבעיה רק כשלותח ואכלת, — למה היתה צריכה לחוסיף גם משום שהמוונות תנאי כתובה ניהו, וחרי מספיק להקים את חבעיה כשלותח ואכלת שבאופן זה כיון דלא יתבת תותית לא שייך בעמוד והוצא קאי, שהחויב הוא על העבר אם מחויב לשלם מה שלותה או לא. ובתורה, לפרש סוגיא זו כך: שמקודם מניחה הגמ' שבאלמנה לכה"ג וכיר"ב שאף שהקדושין חופסין אבל הרי אסורם לחיות ביחד חיי אישות משותפים ובעמוד והוצא קאי — אין כל יסוד חיוב המוונות שהוא מפני החיים המשותפים של בעל ואשתו, ואין הבדל בזה בין אם היא תחתיו או שחלך למדנה"י ולותה ואכלת, כיון שאין כאן סיבת חיוב המוונות. ולזאת הגמ' מוסיפה שיש עוד טעם לחיוב המוונות מבעל לאשתו והוא מפני תנאי כתובה, וגדר החיוב של תנאי כתובה הוא מפני שנתקשרה אליו ע"י הקדושין והנשואין והיא אגודה בו ומעוכבת לינשא בשבילו, וחייב במוונותיה(ג) בגלל זה, ולזה קמיבעי מכיון שיש לה כתובה יהיה לה גם תנאי כתובה, מדאית לה כתובה אית לה מווני.

ולכאורה לפי הוספה זו שיש טעם שני שבגללו צריך להתחייב במוונות גם במקום שאין חיי אישות משותפים, ומשום תנאי כתובה שהיא אגודה בו, לא חת צורך להעמיד את הבעיה דוקא בהלך למדנה"י, ואסילו ב"יתבת תותיה" יתחייב בגלל זה, — כבר עמד על כך הריטב"א שם ד"ה מאי: מווני תנאי כתובה ומדאית לה כתובה אית לה מווני, "וא"ת אי מה"ט יהבו לה מוונות להבא, הא ליתא כי היאך נפסוק מוונות להבא למי שאנו אומרים שיוצא". וכונת דבריו היא: שאף שכן הדין יש מקום גם לחייב להבא בגלל תנאי כתובה, אבל בכל זאת אין להטיל מוונות מפני איזה טעם שהוא להבא למי שאנו אומרים שיוצא, ורק מוונות שלעבר וכל עוד שהיה במדנה"י הרי היתה אגודה בו ואי אפשר היה להוציא, — מוונות

(יג) אחרי שפירשתי כן הסוגיא דיבמות כנ"ל מצאתי ראיתי בהגהות לאבני מלואים סי' צ"ג סי' ר' שמיישב שם קושיה האבני' על דברי רש"י בכתובות נ"ג במימרא דהמחלת כתובתה אין לה מוונות שדוקא מוונות דלאחר מיתת שחם מתנאי כתובה ולא מוונות שבחיי הבעל — והלא גמ' יבמות שלפנינו מסורש שמוונות מחיים הם ג"כ מטעם תנאי כתובה, ומיישב שם בהגהות שיש שתי סיבות לחיוב מוונות מחיים ומפרש בגמ' שם לעין דברינו, ראה שם, ושמתתי כי מצאתי שותף לגישתנו אחד מהגדולים חתנו של האבני"מ, ובסי נחל יצחק ח"א בקונטרס שבסופו נוקט בדיוק את ההסך מדברינו, וגישתו היא שהחויב היסודי של מוונות הוא מפני שאגודה בו ונוסף לזה יש חיוב מטעם תנאי כתובה, יעוי"ש, ולעיל בע"א הערה ד' העירונו ע"ד. שו"ר ב"י גר אהרן לגאון מטברג זצ"ל שדן בקצרה במחלוקת הרמב"ם הרמ"ה ורן ג"כ מבחינת החיוב במוונות משני צדדים, מצד שאגודה בו ומצד תנאי הכתובה, ודבריו שם צ"ע ואכ"מ.

אלו יש מקום לשאלה האם הוא מחויב או לא. וגם ע"ז א"ל שאין לה, שמא תתעכב אצלו, וכמו שפירש הריטב"א שאף שהיא גובה לשעבר כיון שעתה גובה מן הבעל יש לחשוש שמא תתעכב אצלו.

הנה יוצא מפורש מתוך סוגיא זו שיש שתי סיבות לחיוב המזונות, מפני החיים המשותפים של בעל ואשתו ומפני שאגודה בו ומעוכבת לינשא בשבילו. אך יש להוסיף שאין הסיבה השניה של חיוב מזונות, מפני שאגודה בו רק במקום שאין הסיבה הראשונה של חיי אישות משותפים, כגון באלמנה לכה"ג, או כשתיא מאוסה עליו ומפסיק את חיי האישות המשותפים שביניהם, או במגורשת ואינה מגורשת. אבל אם יש המשך נורמלי של חיי הבעל והאשה, אין מקום לחיוב משום שאגודה בו ומעוכבת לינשא בשבילו, כיון שאינה צריכה כלל לינשא לאחר ותיא נשואה לבעלה ותהיה אתו ויחיו ביחד, ולכן ארוסה אין לה מזונות לא מטעם סיבת החיים המשותפים שאינם עוד בארוסה לפני הנשואין, וגם לא משום תנאי כתובה שהיא אגודה בו, אף לאותם הסוברים שארוסה יש לה כתובה, — משום שכיון שתיא עומדת לינשא לארוסה אין מקום לסיבה זו שתיא מעוכבת לינשא בשבילו. אך ארוסה המגורשת ואינה מגורשת יש לחייבו במזונות משום שמעוכבת לינשא בשבילו (אם זה מטעם תנאי כתובה כדברינו, הרי יהיה חיוב זה רק לשיטות הסוברים שגם ארוסה יש לה כתובה, וראה בסוגיא כתובות נ"ד. בעי רבא בת ארוסה יש לה מזונות וכ"י ברש"י ותורי"ד שם, ובשר"ע אהע"ז סי' נ"ה ס"ו בד' הרמ"א בשם הרא"ש הר"ן והטור דארוסה יש לה כתובה, ואכמ"ל בזה) ונמצא שבארוסה לפני הגירושין אין לה מזונות כלל, ואם היא מגורשת ואינה מגורשת יתחייב לה במזונות, יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא ולפי הג"ל יתכן הדבר.

והנה הדברים מפורשים בשיטת מקובצת כתובות דף צ"ז: בד' תגמי שם לאתויי מגורשת ואינה מגורשת, "וז"ל הרא"ש ז"ל: לא לאתויי מגורשת ואינה מגורשת, פירש"י ז"ל מן האירוסין וכ"י ויש מקשין היכי מצי לפרש מן האירוסין הא אפילו כשאינה גרושה ארוסה לית לה מזוני, ונראה לי דלא קשה דכיון דהוי מגורשת ואינה מגורשת ואגידת ביה ולא מצי לאינסובי לעלמא חייב במזונותיה, ואין חילוק בין מן האירוסין בין מן הנשואין, והוי כמו הגיע זמן ולא נשאר, ע"כ דבריו, ומהו הדמיון להגיע הזמן ולא נשאו שחייבוהו חכמים במזונות מפני שהיה צריך לכנס ולא כנס ומה זה קשור עם מעוכבת לינשא בשבילו, ולפי הסברתנו דלעיל מובנים דברי הרא"ש, שבארוסה כל עוד לא גירשה, אין מקום לחיוב מזונות מפני שאין חיים משותפים וגם אינה מעוכבת לינשא בשבילו כיון שאדרבה הרי תנשא אליה, אבל במגורשת ואינה מגורשת שאינה עומדת לינשא לו וגם מעוכבת לינשא לאחרים יש לחייבו במזונות וזהו הטעם ג"כ של הגיע זמן ולא נישאו, שכיון שהגיע הזמן שתיא צריכה לינשא ולא נשאה אי"כ היא מעוכבת לינשא בשבילו שאין היא יכולת לינשא לאחרים וגם הוא אננו נושאת.

כמה ראשונים נוקטים כגישה זו של הרא"ש ביישוב דברי רש"י אך כמה ראשונים ובראשם הרמב"ן דוחים דברי רש"י מטעם זה שמגורשת ואינה מגורשת אינה ערופה מלא גירשה לגמרי בארוסה, ואפשר שמחלוקתם זו תלויה אם ארוסה יש לה כתובה, וטעם אגודה בו הוא משום תנאי כתובה כג"ל. אך אפשר גם ששיטת הרמב"ן היא שאין לחייב במגורשת ואינה מגורשת רק אם היה חיוב מזונות מקודם אם

נטעם חיים המשותפים בכל אשה, ובמאוסת עליו ואינו רוצה לגרשה מטעם אמהות:
בת אבל אם לפני הגירושין אין חיוב מזונות קשה תדבר לומר שחיוב מזונות יושל
על הבעל רק משתתחיל לגרשה והיא מגורשת ואינה מגורשת.

וגם בין שני דרכים אלו בדעת הרמב"ן יהיה באלמנח לכה"ג וכיר"ב שחיא
מגורשת נאמנה סגורשת וכוח חרי יש לה תנאי כתובה, ואם היא מגורשת ואינה
מגורשת חרי אין לחשוש שמא תתעבב אצלו, ולפי הדרך הא' יתחייב כאן, ולפי הדרך
הב' יהיה פטור גם כאן.

בדבריגו הג"ל יחבארו היטב ד' התור"ד, ועוד בכתובות ג"ד: „בעי רבא
בת ארוסה יש לה מזונות או אין לה מזונות כיון דאית לה כתובה — אית לה או
דילטא כיון דלא חקינן רבנן כתובה עד שעת נשואין לית לה, תיקר, ובתור"ד
מדייק מכאן שארוסה יש לה כתובה, וכתב שם: „וח"נ איכא למבעי על ארפת
גופא אי מתזנא לאחר מיתת הבעל מנכסיו או לא וטעם אחד לחן. ולא קאמרי על
מזונות שבחיי הבעל אף שזו ג"כ מתנאי כתובה כמפורש ביבמות, ומשום שזו
שטו שארוסה אין לה מזונות. וא"כ מדוע יהיה לה מזונות שלאחר מיתת וכן לבת.
ולמה עדיפים תנאי כתובה של מזונות אלו מתנאי כתובה של מזונות בחיי הבעל,
וכבר חקשה כן חריטב"א, ובגלל זה מפרש סוגיא זו כשתגיע הזמן שיש לה מזונות,
וע"י גם ברא"ש שמכריח את מירוש הראב"ד. ולפי הג"ל הדברים מובנים שארוסה
עצמה אין לחייבו משום תנאי כתובה של מזונות מחיים שמהותו הוא מפני שאגודה בו
ומעוכבת לינשא בשבילו, ובארוסה שהיא עומדת לינשא לו אין מקום לחיוב זה.
אבל תנאי כתובה של אחר מיתה ומזונות חבת יתכנו גם בארוסה.

[על מה שאנו כותבים שיש סיבה מיוחדת לחייב את הבעל במזונות אשתו פן
הדין מפני שאגודה בו ומעוכבת לינשא בשבילו, וזו חיוב מתנאי כתובה —
אין להעיר מד' התוס' כתובות צ"ו: ד"ה לאתויי שכתבו בסוף דבריהם: „א"פ אף
המכירה שלא בב"ד קמ"ל דאע"ג דלא מדינא היא ניוזנית אלא משום דאגידה ביה
ס"ד דלא תיקנו ליה רבנן למכור שלא בב"ד. הרי, לכאורה, שחיוב מטעם אגידה,
בית אינו מדינא, אולם בשיטת"ק הביא ד' התוס' בלשון זו: „דלא תימא תואיל
ואינה ניוזנית אלא מספק משום דאגידה ביה לא תמכור, מזה שאין ד' תתנאי,
אמורים אלא באגידה ביה מספק ולא באגודה בו ודאי, אף שגם אם היא אגודה
הרי אגידתה עצמה ודאי כיון שעכ"פ מעוכבת לינשא, אבל אם אנו מוצאים דין של
אגודה בו לפני הגירושין, אפשר שגם סיבת האיגוד צריכה להיות ודאי וצ"ב.

אך זה יש להעיר כן על דבריגו שנקטנו עמ"י דברי הגמ' ביבמות פ"ה,
שתנאי כתובה של מזונות אהו מפני שאגודה בו ומעוכבת לינשא, שמדברי הרשב"ם
פ"ב מה' אישות ח"ד לא משמע כן. כך כותב שם: „ועוד תקנו חכמים שיחיו מע"י
האשה כנגד מזונותיה וכו' לסיכך אם אמרה האשה איני ניוזנת ואיני עושה שומעין
לה ואין כופין אותה, אבל אם אמר הבעל איני זנך ואיני גוסל בלום ממעשה ידך
אין שומעין לו שמא לא יספקו לה מע"י במזונותיה, ומפני תקנת זו יחשבו המזונות
קתנאי הכתובה" תנה ד' הרמב"ם שגדר תנאי כתובה במזונות הוא מטעם אחר. אך
עמ"י ד' הרמב"ם טעונים בירור רב מה יש צורך לכך שתתיינה המזונות מתנאי
כתובה לענין שלא יוכל לומר איני זנך שמא לא יספקו, ומדוע יוכל ליטעם בלי
התנאי כתובה, מחיוב מזונות אשר עליו מדאורייתא, וזה דורש בירור מיוחד במקרא

ואכ"מ. וראה מה שבאר בזה באבן-חזול ס"א מ"ה מלוה ולוה הלכה ח'. אך עכ"מ
מד' תנאי יבמות הנ"ל נשמע שיש חיוב מיוחד של מזונות מטעם תנאי כתובה
נוסף לחיוב היסודי והעיקרי של מזונות.

בשולי ענין זה שאנו דנים בו, יש להעיר בקצרה על שיטות הראשונים
במגורשת ואינה מגורשת אם חייב בכל תנאי כתובה או אינו אלא במזונות.
בשיטתם בשם הרמ"ק מובא שחייב בכל תנאי כתובתה, ובהח"מ ס"ו מה' גירושין
ה"ל מד"ק מד' הרמב"ם שאינו חייב אלא במזונות ולא בשאר תנאי כתובה. ומזה
תמיכה תוצאות גם לכל דיונו דלעיל במקום שאמרנו שיש לחייב אותו מטעם שלפני
הגירושין אין זה גרוע ממגורשת ואינה מגורשת, — אם מטעם זה חייב בכל תנאי
כתובה או רק במזונות.

(א) על פי מה שנתברר בספק זה ביסודות חיוב המזונות של הבעל, שהם
משני חיי האישות המשותפים ומשום שהיא אגודה בו, יש לדון אם טוענת במאי
עלי שאין כופין אותה להיות עמו והיא יכולה לעזוב אותו וללכת לבית אביה,
היא רוצה להתגרש והוא אינו רוצה — אם יש לחייבו במזונותיה, והטוביא
שם בכתובות ס"ד. שמשתייך לה תריסר ירחי שתא ובהנך תריסר ירחי שתא אין לה
מזונות. מדובר לחרבה שיטות ראשונים במורדת דבעינא ליה ומצערנא ליה, ולא
במאי עלי וכן היא הכרעת חשר"ע והרמ"א בס"י ע"ז ועיין בפסקי מורדת ומאי
עלי להבי"ח חוב"ש, ואכ"מ"ל, ולפי זה לא נתברר מה הוא דין המזונות במאי עלי.

ובתשובת "דברי יחזקיהו" חלק אח"ע ס"י ב' ג' יש בזה דין ארוך לחלוקה
למעשה ומשתתפים בו מחבר הספר ומרן הגר"א קוק זצ"ל, וכן הראש"ל רחמ"א
אלישר זצ"ל וזראש"ל הגר"צ עוזיאל זצ"ל, יש מהם פוטרם ויש מהם מחייבים
כל אחד עפ"י נימוקו וטענו. יש הרבה לדון בדבריהם ונימוקיהם ואכ"מ לחאר"ך
בזה, ואנו נדון בזה בקצרה לפי היסודות שהנחנו בזה לעיל, (בהרבה נקודות שנעמד
עליהם בדיונו נגעו בזה חר"ה"ג הנ"ל כ"א עפ"י דרכו).

ותנה בזה חרי אין חיי אישות משותפים כיון שהיא עובדת אותו, ואין עליה,
אפוא, סיבת החיוב היסודית של מזונות, ואם הוא פטור כשהיא מאוסה עליו ואינו

(ז) לפ"מ שנתבאר לעיל הערה 6 אין הוכחה מהרמב"ם לחידוש זה, אלא לחיפך שגם
בנשתתית שפטור משנה ס"מ במזונות ה"י מקום לחייבו, אם לא מצד שלא חייבוהו בדבר
שבמסמך וכנ"ל.

ויש להוסיף כן מדברי הרמ"א שהביא חר"ה"ח שליט"א לעיל (ס"א אות ד')
שכשאין תאשה רוצה להתגרש אין על הבעל דין מורד ואינו בלאו דלא יגרע, חיינו משום
שדעתו לגרשה (לפני חר"ה"ג). ולפי חר"ה"ח יפטר בכח"ג גם ממזונותיה, וא"כ חזרת הקושיא
מגימין י"ג. שנראה שאין תאשה מסתדת מזונות גם כשרוצה לגרשה. וע"כ אנשי
שא"י לחיות אתה חיי אישות יתכן שיתחייב עכ"מ במזונותיה, ומדברי המזו"ק (לחלן
אות ח') ג"כ אין רא"י, ויותר פשמעות דבריו נוטה לומר רק, שאין בדינו לכוש להיות עמה
חייבו לענין עונה. ומ"מ יש בזה טענה שא"כ. תקנת הגאון לא מטיע מידי לאשה"י כי
פיקר החקלה תמו לענין חיי האישות חיינו חזונה. וכן דברי הרמ"א בעקבותיו
(לחלן אות ר').

יכול לחיות אתה — איך דאי כשחיא עוזבת אותו ואינה היה אתו צריך לחיות סטור. ובזו נגע גם הגרביצ עויאל שם בתשובתו שאף שהיא אנוסה אבל „חויבי הבעל הם תמורת אותם התנאים שמתחייבת מהם האשה לחיות לו לעזרתו חברתו ואשת בריתו ובזמן שחיא לא מקיימת תנאיה מאיזה סיבה שתהיה, הבעל גם הוא סטור דאדעתא דחכי לא נתחייב לה וכל זמן שהיא איננה כאשתו גם הוא איננו מתחייב בכל החובות שהבעל חייב לה“.

הרי הרמב"ם סטור אותו מחיוביו משום שאין ב"ד דר עם השוטים אף שהיא אנוסה, וא"כ אף אם תבוא באמתלאות טובות ביותר והיא אנוסה כאשר דן שם מרן הגרא"ק זצ"ל, אבל אין לך אנוסה גדולה משוטה, והוא נסטר ממוזנותיה, וכן תמיד כשהיא מאוסה עליו לאנוסה וקבענו שנסטר ממוזנותיה.

אולם באות ט' מפרק זה, הבאנו בקשר ליסוד זה של סטור ממוזנות אם אין היא אתו יחד בבית, את דברי חריטבי"א בכתובות ד"י המחבר בסוף סי' ע' והרי"א שם, והם כתבו: שאם באה בטענה מחויב במוזנותיה, ומסתימת לשונם משמע שאף גם אם לא תקבלו בבית אביה או במקום אחר ג"כ מחויב במוזנותיה, וחילקנו שם שאם אינו רוצה לגרשה יש לחייבו משום נסתחפה שדהו כמו בשוטה שאינו יכול לגרשה מן התורה, ורק אם עוזבת את הבית במרד אין לומר נסתחפה שדהו, ולפי זה במאיס עלי ובאה מחמת טענה הוא אינו רוצה לגרשה יש מקום לחייבו מטעם נסתחפה שדהו, ויעוין בהג"מ סי"ד מה אישות סק"ה (מחבר הספר הג"ל דן עפ"י ד' חריטבי"א לחייבו במוזנות אבל אינו נוגע בכל הבעיות מסביב לזה והטעם של נסתחפה שדהו).

ולפי"ז יש אפוא לחייב אותו במוזנות גם מטעם החיוב היסודי של מוזנות שאינו מתבטל במקום שיש לומר נסתחפה שדהו.

ולכאורה, הרי אפשר למעשה לחייבו במוזנות מטעם הסיבה השניה מפני שחיא אגודה בו ומעוכבת לינשא בשבילו. וכאן הרי היא רוצה להתגרש וחוא אינו רוצה לגרשה ואין לך אגודה בו גדול מזה, והדברים מסודרים בתשובת מהרי"ט ח"א סי' קי"ג בתשובת שאלה בבעל שהוא נכפה והיא עזבתו והלכת לבית אביה וכתב שם בסוף התשובה שיש לחייבו במוזנות אם אינו רוצה לגרשה, מפני שהיא מעוכבת לינשא מחמתו. [ותמוה שמרן הגרא"ק זצ"ל מזכיר בשתי תשובותיו שם בנידון זה שיש לחייבו מטעם אגידה גבית עפ"י ד' התוס' ביבמות מא: ד"ה עמד בדין ולא מזכיר כלל את הפשוט בכל אשה במגורשת ואינה מגורשת שחייב במוזנותיה מפני שמעוכבת לינשא בשבילו. ולפני הגירושין, אם חיי האישות נפסקים, לא גרע ממגוא"מ]. אך לפי מה שרצינו לומר לעיל אות י' שכל סיבת חיוב זו של אגידה ביה היא משום תנאי כתובה, וא"כ במאיס עלי שאין לה כתובה, לדידן, גם כשהיא באה מחמת הטענה החזקה ביותר והיא אנוסה ממש, (יעוין בתשובתו השניה של הגרא"ק שם בענין זה) ואין לה כל תנאי כתובה, וכמ"ש הבי"ש בפסקי מורדת במאיס עלי באמתלה ברורה, „וקודם שגירש וכ"א יושב לבדו משמע דאין זה על זה שום תנאי כתובה אלא אם מתה יורש אותה“ — גם חיוב מוזנות מטעם אגודה בו שהוא תנאי כתובה לא יהיה לה, ומתשובת מהרי"ט הנ"ל (וכן בת' מור"אחלות אח"כ סי' י' כע"ז) הלא מדובר שם לפי פסקו שבנכפה אפשר לכופו שהוא בכלל אלו שכופין אותם, ובכ"מ שכופין יתן כתובה כמו שכתבו התוס' ס"ט המדיר

ועוד, ונפסק כן באה"ע סי' קנ"ה, ולכן יש גם לחייבו במוזנות, משא"כ במאיס עלי
הלא אין לה כתובה, ומסתימת לשון הבי"ש הנ"ל בפסקי מורדת שאין זה על זה שום
תנאי כתובה רק אם מתה יורשה, משמע שגם מוזנות אין לה, ואיני יודע מדוע לא
עמדו על דברי הבי"ש הללו אף אחד מהגדולים הנ"ל הדגים בזה, ועוין חוון-איש
ח' אהע"ז סי' ק"ז סי"ק ט"ו).

ואף שכתבנו לעיל שמד' הרמב"ם פי"ב מה' אישות נראה שאין התנאי כתובה
של מוזנות משום שאגודה בו, אבל עכ"ס מוזנות אף שחייבו מדאורייתא, הריהו גם
תנאי כתובה, וביבמות ס"ט. אמרו „אין לה לא פירות ולא מוזנות ולא בלאות,
תנאי כתובה ככתובה דמי, אולם הרי בכתובות נ"ד, בעו בגמרא אם בת שניה יש
לה מוזנות או אין לה מוזנות כיון דלית לה כתובה לית לה מוזני או דילמא וכו',
הרי שלא בכל מקום שאין כתובה אין תנאי כתובה ואפילו של מוזנות הבת, והכל לפי
הענין, ובמוחלת כתובתה שאין לה מוזנות אפילו בחייו ח"ו משום שהמוזנות בכלל
מחילתה בפירוש (וראה לעיל בפ"א הערה ד') ובמכרה כתובתה לבעלה יש לה מוזנות,
ואין לדמות בענינים אלו (ענין זה של בטול תנאי כתובה במקום שאין כתובה,
דורש בירור מיוחד ובמקרא הארכנו בזה ואכ"מ).

[והרי שיטת הרשב"א בתשובה הביאו הבי"י בסי' ע"ז שמורדת יש לה מוזנות
אפילו אחרי שמפסדת הכתובה, אמנם מהמשך לשונו משמע שזה רק במקום שלא
הפסידה לגמרי ורק פוחתין לה, ואפשר להוכיח להיפך, וצ"ב, ועי' גם בחי' הרא"ה
בכתובות ס"ד, ובריטב"א כתובות ק"ג דן לשיטה זו שמורדת אינה מפסידה מוזנותיה
שלכן שונה היא מעוזבת בית אביה בלי טענה ומשום שאינה מורדת אלא מתשמיש
אבל היא אתו ביחד, ויש אפוא חיים משותפים ביניהם, (ואגודה בו לא שייך לומר
כשהיא מורדת בעינא ומצערנא שלא שייך בכגון זה שמעוכבת לינשא בשבילי).
וכל דיוננו כאן — במאיס עלי ועוזבת אותו והולכת לבית אביה].

ולחלכה בענין זה, מסתבר: שבמקום שיש לה אמתלה ברורה והיא אנוסה —
אפשר לחייב אותו במוזנות, משום שנסתחפה שדהו אם אינו רוצה לגרשה, וגם
אפשר שהחיוב מטעם אגודה בו אין זה התנאי כתובה שבמוזנות, וכן גם שלא בכל
מקום תנאי כתובה זה קשור עם הכתובה, ועפ"י צירוף כל אותן דעות המחברים
שהובאו שם המחייבים אותו במוזנות, (וכמוכן אחרי הניכוי של מע"י ומלאכתה
שהיא צריכה לעשות וכמוש"כ הגרא"י קוק וצ"ל בתשובתו השניה בזה בסי' הנ"ל).
אך אם טוענת מאיס עלי באמתלה שאינה ברורה, שאף שאין כופין אותה להיות עמו
אבל אם עוזבת אותו לגמרי לא שייך בזה נסתחפה שדהו במקום שאינו ברור, וגם
מטעם אגודה בו יש לפקפק כנ"ל, — אין לחייבו ולהוציא ממנו מוזנותיה (וביחד
לפי מה שנשמע מד' הבי"ש הנ"ל שאין לה מוזנות גם באמתלה ברורה).

[בעיה זו, במאיס עלי ועוזבת אותו אם יש לה מוזנות, הנידונית באות זו,
דורשת בירור רחב מיוחד, וכאן לא כתבנו רק ראשי פרקים וברפרוף) כדי להעיר
על בעיה זו, לפי ההנחות שאנו מניחים בפרק זה מעבודתנו, ועוד חוון למועד].